

CAEREMO

NIALE, SEU EXERCITIVM ALTARIS SECVN

dum vsum Romanae ecclesiae nuper ex approbatissimis auctoribus tam Theologis

quàm Canonistis & caeremoniaticis

in varijs locis recollectū, aliquibus

additis, quae ad ipsius altaris

accessum praevia

sunt.

RECOLLECTO

RE, ET IN ALIQUIBVS AV

ctore Luca Salgado in iure Canonico Licentia

to, Illustrissimi, ac perinde Reuerendissimi

domini D. Ferdinandi de Valdes, Ar

chiepiscopi Hispaleñ. Sanctae in

quisitionis officij in Hispania

rū Regnis supremi mo

deratoris indigno

Fiscali.

SALMANTICAE

Excudebat Ioannes à Canoua.

M. D. LXI.

DO N Phelippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leõ, de Aragon, de Nauarra, de Granada, d Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorcas, de Seuilla, de Cordoua, de Corcega, de Murcia de laen, de los Algarues, de Algecira, de Gibraltar, de las Indias Ilas y tierra firme del mar Oceano, Conde de Flandes, y de Tirol.&c. Por quanto por parte de vos el Licenciado Salgado fiscal de la santa, y general Inquisicion, nos fue fecha relacion, diciendo q̄ vos teniades, y auia des cõpuesto vn libro intitulado cæremoniale altaris, que era obra muy vtil y prouechosa, y nos suplicastes os diessemos licencia y facultad, para q̄ lo pudiessedes imprimir, y vender, mandando, q̄ por el tiẽpo q̄ nra merced, y voluntad fuesse, otra persona ninguna le pudiessede imprimir, ni vender so graues penas, o como la nra merced fuesse. Lo qual visto por los del nro cõsejo, por quãto enl dicho libro se hizo la diligẽcia q̄ la premativa por nos agora nueuamẽte hecha dispone, fue acordado q̄ deuiamos mãdar dar esta nra carta en la dicha razõ, e nos tuuimos lo por bien. Y por la presente damos licencia, y facultad para q̄ qualquier impressor destos nros Reynos, pueda imprimir el dicho libro, sin q̄ por ello caygan ni incurran en pena alguna: y mãdamos, q̄ despues de impresso no se pueda vender ni venda, sin q̄ primero se trayga al nuestro consejo, juntamente cõ el original, q̄ en el nro cõsejo fue visto, que va rubricado y firmado al fin del de Francisco del Castillo nuestro escriuano que fue de camara, ya defuncto, para que se vea sila dicha impresion esta conforme al original, y se de licencia, para lo vender, y tasse el precio que ouiere
de ven

de véder cada volumen. So pena de caer, e incurrir en las penas contenidas en la dicha prematica, y leyes de nuestros Reynos, y no fagades ende al. Da da en la ciudad de Toledo a cinco dias del mes de Nouiembre, de mil y quinientos y sesenta. Años.

El Marques. Vaca de Castro. El Doctór Diego Gasca. Licenciado Villagomez. Licenciado Morillas. Licenciado Aggreda.

Yo Domingo de Cauala escriuano de camara de su Magestad lo hize escriuir por su mandado, cõ acuerdo de los de su Consejo.

Licencia del señor Prouisor.

Yo el Canonigo Luys de Alcocer Canonigo de Salamanca, prouisor general en todo el Obispado de Salamanca por el illustrissimo y reucrendissimo señor dõ Pedro Gonçalez de Mèdoça obispo de Salamanca del consejo de su Magestad por la presente doy licencia à Alexandro de Canoua impressor, para que en vuestra officina podays imprimir el libro llamado ordinariũ missa, con otros tratados, hechos por el Licenciado Salgado fiscal de la general Inquisicion. Por quanto esta visto, y examinado por los señores del Real cõsejo de su Magestad, que para ello le doy licencia y facultad cumplida, sin que por ello incurra en pena alguna. Fecha en Salamanca a veynte de Deziembre, de mil y quinientos y sesenta Años.

El Canonigo Alcocer.

Por mandado del dicho señor Prouisor.

Thome de Vergas.

✠ 2

AD ILLV.

STRISSIMVM AC REVERENDISSIMVM DOMINVM D. Ferdinandum de Valdes, Hispalensem Archiepiscopũ, summum in Regis Philippi hæreditarijs prouincijs de fidei catholicæ negotijs cognitorem cenforemq; diligentissimum Lucæ Salgado in sacris Canonibus Licentiati eius immeritissimi Fiscalis in cæremoniale altaris Præfatio.

COGITANTI mihi sapius, Præsul amplissime, Illustrissime princeps, cui potissimum cæremoniale, seu exercitium altaris nuper à me compositum dicarem, in quo de vero Dei cultu, & quo pacto ecclesiasticas cæremonias agere oporteat, tractatur: tu mihi solus visus es, cui tãquàm vero Dei Optimi Maximi cultori, & eximio religionis antistiti illud offerre deberẽ. Etsi enim alia quædã opera, quæ ad ius Canonicũ & Civile spectant.

Præfatio.

Et̄at, ad manum haberem amplitudini tuæ
dedicaturus, sub cuius auspicio sunt prope
diem à me in lucem edenda: hoc vnum cer-
tè conuenientius hoc præcipuè tempore mi-
hi semper apparuit: tum, vt ignorantia ma-
lo, quod per multos sacerdotum grassa-
tur impunè maturius consulatur: tum
quòd consentaneum est, vt sacerdos ego
quum sim, de officio sacerdotis scribens, pri-
mam ingenij nostri fœturam tibi optimo sa-
cerdotũ patrono dicare. Est enim opus aptis-
simum, maximeq̄ necessariũ eorum, quos
dixi, sacerdotum institutis: quod licet sit exi-
guum, si paginarum numerum & volumen
spectes: est tamen magnum, si labores, & vi-
galias, quibus illud mihi constiterit, animad-
uertas. Est sanè in primis difficile atq̄ ar-
duum in compendium ea redigere, quæ in
multis librorum voluminibus copiosè ad-

Præfatio.

modum & diffusè sunt sparsa. Nam diffu-
sas illas, & latè patentès res ita colligere, ne
quæ sunt necessaria prætermittantur, magno
semper in pretio apud sapientes habitum est.
Hoc verum ego præstiterim, aliorum esto iu-
dicium: certè illud unum semper præstare co-
nati sumus. Hanc igitur meorum laborum
partem Præsul Illustrissime accipe, eamq;
à detractoribus & invidis (quorum ubiq;
magnus semper est proventus) tãquam pro-
prium possessionem ab hostili incursione de-
fende. Quod si præstiteris (nec enim dubi-
to) certè mihi animum adijcies ad commu-
nicandum studiosis, quæ proximis his an-
nis in iure Canonico & Ciuili con-
fecimus. Sospitet Deus Opti-
mus Maximus am-
plitudinem
tuam.

AD PIVM LECTOREM

V V M nihil sit vel vtilius, vel magis necessarium, quam verum piūmque Dei Optimi Maximi cultum, per quem ad ipsius contemplandam essentiam pervenimus, videamque his nostris temporibus a quibusdam deseri omnino, ab alijs autem aut negliger, aut oscitanter tractari, non possum certe non iniquo animo ferre, & miseram infelicis temporis vicem dolere. Quam calamitatem quum diu multumque mecum tacitus ingemiscerem, & tanto huic malo remedium excogitare, illud unum rei caput & principium esse comperi, inscitiam scilicet aliquorum sacerdotum, qui quum nomine gaudeant sacerdotis, nihil minus curant, quam quae sunt sacerdotij. Et ne exiguum tempus in ceremonijs addiscendis consumant, malunt ignavi nescire quae prosunt, & sua ignorantia animam pro sale gerentes, veluti ad syreneos scopulos consenescere. Huiusmodi ego animo amico & Christiano volens subuenire necessitati, non sine magno labore & studio libellum hunc rudi quadam Minerva edendum curavi, in quo facillimè quae ad diuinum spectant cultum qui nisetiam indoctus presbyter possit inuenire, quo pacto missas celebrare, vesperas & alia ecclesiastica ministeria obire

ria obire debeat. Quantum autem laboris & vigiliarum
huic rei impenderit, is poterit iudicare, qui tot & tam
varias tam minutas tamque distantibus locis positas ex
sacris canonis & conciliorum & sancte Romanae eccle-
siae libris me collegisse intellexerit. Cui labori fructum
fore uberrimum existimabo, si quo ego animo
librum offero, eodem ab omnibus amplectatur.

Quod si ita est, spero propediem divinum
cultum cultius & curiosius, ut

par est futurum. quod de-

siderium Deus Opti-

mus Maximus

secundet.

Vale.

DE DE DEF E-

CTIBVS EORVM,

QUAE IN SACRO

sanctae Eucharistiae sacramen-

to necessaria sunt: &

primò de defectu

materiae.

ANTE QUAM AD-
missarum ceremonias & ea-
rum pōpam deueniamus ali-
qua præmittenda duximus,
quæ sacerdos priusquam se
celebrationi ingerat, præocu-
lis habere tenetur, ne tantum

mysteriū exercens negligentiae aut imperitię ar-
guatur: & ne maledictus propterea quod opus
Dei negligenter fecerit, dicatur. Sciat igitur sa-
cerdos, quòd si in fermētato pane conficiat, gra-
uissimum incurrit peccatum: propterea quòd
contra statutum & consuetudinem ecclesiae fa-
cit. Etsi in pane, qui corrumpi incipit, conficiat:
grauissime similiter peccat, etiam in azimo cor-
rupto & infecto conficiendo, propter tanti sa-

A

cramenti

Ceremoniale

cramenti irreuerentiam: tamen si talis panis conficiatur, sacramentum est. Sed si panis adeò sit corruptus, ita quòd in eo panis species deficeret confici non potest: hoc est, per verba consecrationis non efficitur corpus Christi. Et speciem panis manere, cognoscere possumus, si continuitas adhuc non est soluta, nec alia accidentia ablata. Doctrina est D. Thomæ in. 4. dist. 8. & dist. 11. quæst. 2. ar. 2. ad tertium, & in tertia parte quæst. 73. art. 3. ad secundum. Sciat insuper sacerdos, quod si grana alterius generis admixta tritico fuerint in tanta quantitate quod aliam speciem faciant, siue quod medium constituent, sacramentum ex eo confici non potest. Ex modica tamen granorum alterius generis quantitate non impeditur. ita Thomas & Palu.

¶ Aduertat etiã sacerdos, quod si panis de aqua rosarum vel aliqua alia artificiali sit confectus, nequaquam sacramentum conficitur, secundum opinionem D. Thom. quæ probabilior est: quicquid teneant alij. Si ergo sacerdos infra missam hostiã non esse trititiã, vel esse corruptã aduertat illa hostia remota aliam ponat, & à canone reincipiat. Et si post cõsecrationem hoc aduertat, similiter faciat, scilicet, aliam ponat, & hanc secundo positam sumat: sed nihilominus postea illam primam, quam corruptã inuenit, sumere debet, aut

aut alijs sumendam tradere vel reuerenter conseruare. ita Palud. Sed in quantum Paludanus dixit à canone esse reincipiendum, Thomas cōtrarium asserit in simili casu dicens, à verbis consecrationis esse reincipiendum. Et hoc verius, vt infra dicam. Si verò sacerdos prædictos hostiæ defectus postquàm iam sumpserit eam, notos habuerit aliam ponat hostiam, & consecret, atq; etiam sumat, quia præceptum de perfectione sacramenti maioris est ponderis quàm præceptũ, quod à ieiunijs sumatur. Hæc est firmissima D. Thomæ doctrina, quicquid variēt alijs. Ex omnibus supradictis nouerit sacerdos, si infra missam aduertat nullã appositam fuisse hostiã, vel appositam deperditam esse, quid agendum sit: aliam scilicet apponendam esse. Et idem faciendũ est, si post sumptionem sanguinis prædictos nouit defectus. Nam nouum panem & nouum vinum sacerdos rursus ponere tenetur, & consecrare & omnia profequi & sumere, ne sacramentum imperfectionem aliquo modo habeat. De quo latius infra dicemus.

¶ De qualitate vini, quod in consecratione Eucharistia ministratur.

A 2

Non

Ceremoniale.

N ignoret insuper sacerdos: imò
cauté apprehendat, quòd si vinum, quo
in celebratione vti debet, factum sit
omnino acetū, sanguis Christi de eo
confici nequit. Nam secundum Philosophum
ea inter vinum & acetum differentia signatur,
quam inter viuum hominem & mortuum signa
ri dicimus. Tamen si vinum in via quasi acescen
di sit, idem dicendum est, quod de pane supra di
ximus, scilicet, quia quāuis ad corruptionem tē
dat, cōfici potest. Conficiens tamen grauissimè
peccat, secundum Thom vbi suprà. Item, si vinū
adeò sit putridum ita quòd vini perdiderit natu
ram, confici nequit. Si tamen corruptum nō sit,
sed in via, quāuis cōficiens grauiter peccet, benè
tamen conficitur, vt suprà de vino ad acetum tē
dēte diximus. Idem etiam de vino valde acri: de
agresti tamen confici non potest, secundum D.
Thom. Si mustum multum adhuc recens nō sit,
benè in eo confici potest, secundum Thom. &
Palud. nam si multum recens sit, non conficitur
propter impuritatem. Eodē modo si tātæ aquæ
quantitas vino apponatur, quòd aqua in vinum
non conuertatur, minimè conficitur. Et nequa
quam rosarū aqua vel aliqua alia artificialis ap
ponenda est, quæ tamen si in tam modica quan
titate apponitur, quòd in vinum conuertatur,
benè

benè conficitur. Notandum insuper est, quod si sacerdos ante sanguinis cōsecrationē, etiā post consecrationem corporis vinum vel aquam in calice non esse percipiat, statim debet apponere & consecrare. Si verò post omnia consecrationis verba vinum nō appositū fuisse, sed aquā tantūm percipiat: siquidem hoc ante corporis sumptionē perceperit, aquā de calice deponat, si ibi fuerit, & vinum cum aqua denuò infundat, & à verbis consecrationis sanguinis resumat. Et si hoc post corporis sumptionē perceperit aliā apponat hostiam, & vinum infundat, & à verbis consecrationis resumens hostiam & vinum consecret, & omnia recitet, & in fine hostiam secundò consecratam sumere debet etiam si prius aquam, quæ in calice erat iam sumpsisset: quia præceptum de perfectione sacramenti maioris est ponderis quam præceptum quod hoc sacramentum à ieiunijs sumatur secundum D. Thom. Ex quibus omnibus demonstrantur illa, quæ suprà dixim⁹, cum de defectu panis diserebamus. ¶ Sciat item sacerdos, non sibi sufficere, solā hostiam sumere ne sacramentum imperfectum remaneat. Et eodem modo si solum sanguinem cōsecraret, & sumereret, ita imperfectum remaneret sacramentum, ac si solam hostiam consecraret & sumeret. Tunc enim solum sanguinem cōsecrasset,

Ceremoniale

secrasset, & sumpfisset. Et ideo si post sumptionem sanguinis hostiam non esse trititiã vel esse corruptam cognouerit, sacramentum repetat, vt supradictum est, etiam si sit solutum ieiuniũ, secundum Thomam.

¶ Notandum est etiam, quòd si alius liquor, qui vinum non sit, in calice inuentus fuerit, si sacerdos hoc ante consecrationẽ panis percipiat & vinum haberi non possit, missam deserat imperfectam. Si autem haberi possit priorem effundat liquorem, & vinum cũ aqua imponat, vltcriusque nihil repetendo procedat. Si verò hoc post panis consecrationem & ante consecrationem calicis percipiat, & vinum haberi non possit, nihilominus procedat, corpus Christi absq; sanguine sumendo, & missam terminando. Si tamẽ vinũ possit haberi, liquorem sacerdos effundat & calicẽ præparet, vt suprà, & ad calicis consecrationem procedat incipiẽs ibi, *Simili modo postquã cœnatum est*. nihil de prius lectis repetens. Si autẽ hoc post calicis cõsecrationem & ante sumptionem ac diuisionem hostiæ percipiat, tunc illum liquorẽ in aliud vas effundat & postea propter reuerentiam verborum consecrationis, quæ super liquorem prolata sunt, liquor in piscinã mittatur, imponatq; sacerdos vinum aqua mixtum in calicem: deinde ad sanguinis consecrationem accedat,

accedat, reincipiendo ibi, *simili modo. &c.* Etsi vi-
 num haberi non possit, corpus absq; sanguine
 sumatur, vt in casu præcedenti. Et ita in his, quæ
 sequuntur, est agendum, quando vinum nõ pos-
 sit haberi. Sed si hostia sit diuisa, & particula iã
 in calicem missa, illam tunc particulam extra-
 hat, & super patenam reponat, & liquorem in
 aliud vas effundat, quẽ post ablutionem sumat,
 vel in sacrario recondat, propter hostiæ cõsecre-
 tæ in ipsum impositæ reuerentiam. Deinde vi-
 num cû aqua imponat: & faciat vt supra. Et quia
 illa pars hostiæ, quæ de calice extracta fuit, pro-
 pter humectationem benè tractari non potest,
 aliam hostiæ partem non humectatam accipiat
 & cum verbis & signis consuetis in calicem mit-
 tat, partem verò humectatã cum alia de nouo
 posita sumat, & vlteriùs more solito procedat.
 Si verò post sumptionem corporis, & ante gu-
 stationem liquoris indebiti prædictum liquorẽ
 percipiat, tunc particulam hostiæ in calicẽ mis-
 sam sicut prius extrahat, & super patenam repo-
 nat & oĩa vt supra faciat. Et vbi faciẽda sunt signa
 super calicem cum hostia antequam dicitur &
 etiam cùm dicitur. *Pax domini sit semper. &c.*
 faciat signa illa absq; hostia super calicem, & vl-
 terius more solito procedat, & tandem partem
 hostiæ humectatam sumat, & postea sanguinẽ
 & mis-

Ceremoniale

& missam perficiat. Sed si liquorem illum sumere incepit, & adhuc in ore teneat, vel partem deglutierit discretè ex ore in aliud vas emittat, dū modò particula hostiæ in calice remanserit. Nā tunc particulam extrahat & cum liquore vt in præcedentibus agat. Si autem particulam hostiæ etiam in os susceperit, non tamen transglutierit, discrete & cautè totum ex ore in calice emittat. Deinde particulã extrahat & agat vt suprã. Si verò partem hostiæ iam cum liquore sumpserit, tunc nisi graue timeatur scãdalum, apponẽda est alia hostia & consecranda & calix cum vino & aqua præparandus: & omnia vt suprã diximus facienda. Quod tenet Thom. 3. par. q. 83. arti. 6. ad quartum. De quo videndus est tex. in cap. relatum. & in cap. comperimus. de consec. di. 2. Et in casibus prædictis ita cautè & discretè est agẽdum, vt omnino scandalum euitetur. Vnde dico quòd calix & hostia iterum eleuari non debet. Sciat etiã sacerdos quòd omnes defectus, de quibus suprã diximus, sunt intelligendi posse reparari, ante missæ benedictionem, nam si missa iam benedictione esset completa, potius iteratio missæ quàm reparatio defectus diceretur: & in reparatione sacramenti imperfecti à verbis consecrationis resumere sufficit, secundum D. Thomam, Alios complures defectus per Scotũ & Ga-

Romanum.

& Gabrielē in canone missæ curiosus sacerdos inuenire poterit. Nam ego remissione cōtentus vltra progredi nolo, ne prolixitatis acuser.

¶ De defectu aquæ.

I ante sanguinis consecrationem animaduertat sacerdos, aquam in calicē immixtam nō fuisse, eam imponat, & verba cōsecrationis dicat. Sed si post verba consecrationis hoc percipiat, nequaquā eam ponat. Non enim est de necessitate sacramenti, & sacramenti corruptio sequeretur in aliqua parte. Et scias quod si scienter sacerdos dimittat aquam apponere, mortaliter peccat, agit enim contra constitutionem ecclesiæ, & non sufficit quod aqua apponatur, dū vinum est in ampulla aut vase: sed imminente oblatione est ad sacramentum immittenda secundum D. Thom.

¶ De defectu formæ.

NOTANDVM est, q̄ hoc sacramētum in verbis & sermonibus Christi conficitur. Nam forma huius sacramēti sequentia sunt verba. *Hoc est enim corpus meum. & Hic est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamēti mysterium fidei, qui pro vobis & pro*

Ceremoniale

multis effundetur in remissionē peccatorū. Nā illa verba. *Accipite & manducate, & Hæc quotiescunq; feceritis. &c.* ad vsum materiæ consecratæ pertinent & vsum non est de necessitate sacramenti, vt concludit Thom. Item illa coniunctio, *enim*, non est de substantia formæ. Tamen secundum vsum ecclesiæ, qui à Petro initium sumpsit debet dici. Et scias quod si prædictæ formæ mutantur, etiam si verba idem significare videantur sacramentū non conficitur. Et idē erit, si aliquid de dictis formis diminuitur. Si tamen aliquid additur, quod significationem non mutet, sacramentum conficitur: sed magnum incurrit peccatum secundū Thomam. Et nota quòd illud pronomen demōstratiuum, *Hoc, &, Hic*, ostendit materiam consecrādam coram sacerdote debere esse. Vnde infero, quòd sacerdos domi suæ existens panem vel vinum in altari vel alibi positum consecrare non potest quod ex D. Thoma colligitur. Notandū est etiam, quod si sacerdos non sit memor se verba consecrationis dixisse, non ex hoc debet turbari: nam qui multa dicit, non omnium meminisse potest. Si tamen sibi probabiliter & absq; dubio constet, prædicta non dixisse verba, formā ipsam repetat & alia ordinatè recitet. Sed si alia, quæ de necessitate nō sunt, omisit, nō repetat, sed vltèrius procedat, ne sacrificij ordo mutetur.

¶ De de-

¶ De defectu intentionis ministri.

N V M de necessarijs in sacramento est intentio: nam secundum Augustinum in tractatu de sacramentis sine intentione nihil agitur. Ad perfectionem enim sacramenti requiritur intentio ministri, qui se principali agenti subijciat. Sicilicet ut illud, quod Christus & ecclesia fecit facere intendat, & non est necessaria intentio actualis, sed sufficit virtualis, videlicet, si sacerdos cum ad altare ad celebrandum accedit, illud, quod facit ecclesia, facere intendit, sacramentum perficitur: & si postea eius intentio suspendatur, nihilominus sacramentum perficitur, ex virtute intentionis propositæ. Sanctius tamen faciet, si intentionem actualem studeat habere. Hec sanctus Thomas: qui etiam circa hoc notat, quod si aliquis sacramentum perficere, non intendit, sed aliquid delusorie agere, illa talis perversitas vim consecrandi & virtutem sacramenti tollit. Si autem sacerdos consecrare intendat, tamen consecrat, ut utatur sacramento ad aliquid mali, ut puta ad veneficia vel alia. Hoc depravatam propositum virtutem sacramenti non tollit: conficiens tamen gravissimè peccat. Reliqua de defectu intentionis posuimus infra in ceremonijs missæ, qua sine cantu

Ceremoniale

cantu dicitur iuxta verba consecrationis: ibi videatis. Et videatis omnino Sylvestrum in summa. ver. eucharistia. 2. nu. 7. & 8. vbi omnia supra dicta diligenter recitat per discursum capitis.

¶ De defectu vestimentorū ad celebrationē.

PARAMENTA, quibus sacerdos ad celebrandum induitur, debent esse benedicta ab Episcopo vel à potestate habente: aliàs eis non potest uti sacerdos: & paramenta, quæ benedicta fore diximus, sunt hæc, amictus, alba, cingulum, manipulus, stola, casulla, quorum benedictio specialis & generalis est in pōtificiali. 2. par. cap. 19. & 20. fol. 162. & quum hæc paramenta rumpuntur refici possunt, & filum non sacrum & pannus non benedictus possunt apponi, quandiu sacræ vestis forma manet: nec ea benedici oportet, licet per plures partes reficiantur: alias sic cap. quod indubijs. de consecratio. eccle. Et tunc dicimus formam mutatā, quando tāta pars est amota, quod sine illa celebrare non liceret, puta medietas vel totaunica albæ: & tūc tutum est, vt supersuatur pars noua antequā antiqua abscindatur. Et sic semper remanebit forma. Si cingulum frangatur quandiu altera pars tanta remanet, vt sufficiat

ficiat ad honestè ex more cingendum cum eo celebrare licet maxima necessitate urgēte : quia adhuc corpus vniforme videtur esse : & multo fortiùs si antequàm fractura compleatur nodo fortificetur: iuxta dictum Palu. communiter approbatum in.4. distin.24. vbi tenet, quod si stola fiat manipulus vel ècontra, non oportet quòd iterum benedicantur: quia non videtur esse alia forma nisi quia vnū est longius & aliud breuius quæ breuitas formam non mutat. Et hæc paramenta in vsus profanos conuerti non debēt, sed vetustate consumpta comburenda sunt, & cineres in ecclesia reponendi. cap. qua semel Deo. de regu. iur. lib.6. Palu. vbi suprà. Prædicta paramenta non posse fieri de veste alicuius matronæ tenet glossa in cap. ad nuptiarum. de consecratio. distin.1. Et ibi Archidiano. Sed ego teneo quod propter benedictionē & dedicationem ad cultum ecclesiasticum purgatur bis macula. Quia non sunt magis profana quam ydolorum templa, quæ Deo consecrata leguntur. facit cap. nō liceat. 16. q. vlti. Corporale altaris debet etiā esse benedictum : & corporale dicitur pannus, quo immediate corpus Christi in missa continetur & contingitur. Et palla est vestis siue cooperimentum altaris supra quod immediate extenditur corporale quam in necessitate non oportet esse

Ceremoniale

esse benedictam. Et vtrunque eorum debet esse de panno lineo simplici & non de serico vel intincto. cap. per lectis. 25. dist. & cap. consultò. de consecra. dist. 1. Et palleæ debent esse tres secundum aliquos, sed secundum Palu. duæ sufficiunt, ultra corporale vt respondeant linteaminibus, quibus inuolutum fuit corpus Christi, quæ pluraliter nominantur: & ad lauandum corporale ministri, scilicet, diaconi debent habere nouam peluim & aquã in sacrario proijcere: saltem quãtum ad primam lotionem. cap. nemo. de consecra. dist. 1. Nec per foeminam tangi aut lauari debent, etiam si moniales sint. de consecra. dist. 1. cap. nemo. 2. & cap. sacrata. 33. di. & idem de alijs altaris paramentjs. Aliqui tamen dicunt quòd hoc quod de monialibus dictum est, per contrariam cõsuetudinem est abrogatum. Sed intelligatis quòd talis consuetudo debet intelligi in palleis & vasibus ac alijs: non tamen in corporali nec purificatorio. Si tamen corporale & purificatorium iam sint lota, possunt per moniales reparari & ornari, nec corporale post lotionẽ est iterum benedicendum: quia non amisit formam secundum Palu. Calix debet etiam esse benedictus, qui non debet esse de ære aut aurichalco, aut cupro: quia hæc propter eruginem vomitum prouocant, aut de ligno propter poros ne sanguis

guis subintret: aut de vitro vel christallo propter fragilitatem: nec de lapide propter ineptitudinem. cap. vassa. & cap. calix. de consecra. distin. r. vbi etiã dicitur, quòd calix & patena debent esse de auro vel argento vel stagno, ergo omnis alia materia prohibita est, & calix argenteus si iam sit benedictus & deauretur iterum debet benedici: sed si iam sit deauratus quãuis deauratio cadat non debet iterum consecrari: ita Palu. vbi suprã. De alijs calicem cõcernentibus vide Syluestrũ verbo. calix in fi.

¶ Prædicta omnia diligenter nota curiosè sacerdos, qui sequens officium cœlestè rectè peragere cupis.

INCIPIUNT

❧ INCIPIUNT

*E AQUAE MISSAM CE
lebrandam precedere debent: & primū
de tempore quo ipsa celebrari possit
differendum duxi-*

mus.

I GENERALITER
loqui velimus in die & non in
nocte missa celebrāda est, dies
autem à principio Aurore, id
est ex quo solis signa manife
stari incipiunt, vsq; ad horam
nonam conumerāduS est: hoc

enim tempore missa legitimē celebrari poterit.
Vfus tamē ecclesiæ Romanæ habet, vt exceptis
ieiuniorum dieb⁹, & collationis ordinum in ho-
ra nona missa non celebretur. Priuatæ verò mis-
sæ ab aurora vsq; ad sextam exceptis item ieiu-
norum diebus de bona consuetudine debent ce-
lebrari. Missæ tamen, solennes inter tertiam, &
sextā Romæ de cōsuetudine celebrantur. Quod
& nos etiam seruamus. Etsi aliquis sacerdos an-
te diem absq; Episcopali dispensatione celebraf-
set, morta

set, mortaliter quidem secundum quosdam peccasset, nisi hostiam pro comunicando infirmo consecrare deberet. Ab hac tamē generaliter excipitur Dies domini natalis, in qua in media nocte celebratur. Et etiam dies Resurrectionis, in qua olim missa media nocte celebrabatur. cap. nocte sancta. de consecra. dist. i. Et in cap. consuluisti. cum similibus. de celebratio. miss.

¶ Missam celebraturus sacerdos matutinas, & primam horam ad minus deuotē recitasse tenetur, nisi de consuetudine in aliqua ecclesia seruetur, vt plures Horæ, scilicet tertia, sexta, & nona, vel quælibet earum ante missam recitentur. Si tamen aliquis sacerdos non ex contemptu, sed aut ex obliuione, aut ex aliquo alio impedimento, primam horam ante missam non recitet, nec etiam venialiter peccat, vt omnes concludunt.

¶ Horis recitatis, vel etiam antè, sacerdos pectus suū & cor diligenter experiatur: qui si se in mortali peccato constitutum cognouerit, nequaquam ad altare ad celebrandum accedat: quin prius post præparationem in confessione requisitam, sacerdoti potestatem habenti confiteatur modo quo infra dicetur.

¶ Et notandum est, quòd interdictus, suspensus, & excoicatus etiam iniustè communicare non
B debet

Ceremoniale

debet. Quia in talibus est defectus rei significatæ, scilicet defectus vnitatis corporis mystici. Item, quia cū cōscientia peccati mortalis ad cōmunionem accedit, mortaliter peccat. i. ad Corinth. 5. *Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat. &c.* Item non sufficit ei, qui communicare intendit, quòd sit solùm contritus: imò si habeat copiam sacerdotis, qui eum possit absoluerè, peccat si absq; confessione communicet. Si verò nō habeat copiam, tunc si immineat necessitas celebrandi, vel communicandi, puta quia timetur scandalum populi, vel iam incœptum est mysterium sacramenti, vel aliquis infirmus loquelam amisit: & est in proposito confitendi minister non peccat quàm citiùs potest cōmunicãdo, vel alijs ministrãdo, si priùs confiteri non possit. hęc S. Th. & Petrus de Palu. Sacerdos autem, qui cū cōscientia peccati mortalis accedit ad altare, nō solùm peccat mortaliter propter communionē: sed etiam quia exercet actus ordinis, vt tenet. S. Thomas. Verùm pro sola executione actuum ordinis, sufficeret ei sola contritio sine confessione vt dictum est. In nullo autē casu potest quis celebrare, vel communionem recipere sine contritione, quia mortaliter peccat.

¶ Item in concilio Toletano factum fuit sacerdotibus præceptum, vt nullus sacerdos post peccatum,

tum, vel cibum, quantuncunq; minimum sumptum missam celebrare præsumat. Et glo. ibidē dicit, quòd intelligitur de cibo vel potu post mediam noctem sumpto: quia in media nocte incipit Dies secūdum ecclesiam. Et clarè patet: quia tunc incipitur officium diei, scilicet, matutinum quasi pertinens ad mane illius diei, vel in initiū. Dicit insuper S. Thom. quòd post sumptionem aquæ, vel alterius potus aut cibi, aut etiam medicinæ in quantacunq; parua quantitate, non licet communicare: nec refert, vtrūm nutriat aut non, aut per se, aut cū alijs, dūmodo sumatur per modum cibi, vel potus. Reliquiæ tamen cibi remanentes in ore, quanuis casualiter transglutiantur, non impediunt communionē: quia non transglutiantur per modum cibi, sed per modū saluæ, quæ non nocet. Si autem ante mediam noctem sit sumptus cibus vel potus potest communicare: nec refert vtrū postea dormierit, vel vtrūm cibus sit digestus, quantum ad rationem præcepti, tamen posset impedire, quantum ad turbationem mentis in hoc, quòd tollitur deuotio. Idem etiam seruādum est, si se pollutione nocturna præterita nocte in somno vel in vigilia pollutum meminerit.

¶ Circa hoc tamen notandum est, quòd pollutio nocturna dormientis vel somniantis per se

Ceremoniale

peccatum non est, nec mortale, nec veniale. Omne enim peccatum ex iudicio rationis dependet. Quia etiam primus motus sensualitatis non est peccatum nisi in quantum iudicio rationis reprimi potest. Igitur sublato rationis iudicio, tollitur ratio peccati. In dormiente autem ratio non habet liberum arbitrium, nec iudicium. Idcirco quod agit homo dormiens, non imputatur ei ad culpam. hæc S. Thom. 2. 2. quæst. 154. ar. 5. Erit tamen nocturna pollutio peccatum vel mortale, vel veniale per rationem ad suam causam à qua procedit, quia rationem habet culpæ ex parte causæ. quod S. Thom. explicat dicto arti. 5. & Paludan. in. 4. quæst. 3. Florenti. in. 3. par. titu. 15. cap. 6. §. 10 quibus suffragatur tex. in cap. testamētum. dist. 6. atq; ideo propter hanc rationem culpæ, quam habet dormientis pollutio quo ad eius causam, debet abstinere sacerdos eo die à missarum celebratione si culpa mortalis fuit. Potuit enim esse mortalis culpa, si die præterita cogitatio carnalis ita sacerdotem inuasit, ut eum etiam dormientem ad nocturnam pollutionem prouocauerit, vel si se externo die mero varijsq; ciborum generibus ingurgitauerit, quæ pollutionem ingesserint, hisce enim casibus omnino sacerdos à celebratione abstineat: etsi causa pollutionis venialis fuerit, abstineat ex consilio secundum Thom. in. 3. part.

part. quæst. 80. art. 7. & Florenti. vbi suprâ verbo eucharistia. lo. 3. quæst. 10. quidquid teneant alij. Imò adhuc in hac specie ipse admonerẽ, vt quis si commodè fieri possit, abstineret eo die à communionẽ propter honorem, qui maximè debitus est sacrosanctæ eucharistię sacramento.

¶ Si ergo se in peccato mortali constitutum cognouerit, ad sacerdotem absoluendi potestatem habentem accedat, & eidem in loco honesto capite cooperto sedenti, propria peccata ordinatè genuflexus, & capite discooperto confiteatur, à quo absolutionem, & salutarem poenitentiam pro cõmissis criminibus recipiat; & si fortè fieri possit, vt ante celebrationem impositam impleat poenitentiam, optimè quidem, & piè factum. Sed si hoc ante celebrationem opportunè fieri nequit, statim post illam deuotè & integrè impleat. Omnino tamen antequàm ad altare accedat sequentem genuflexus orationem ante altare dicat. *Oratio. sit tibi domine obsecro meritis sanctissimæ matris tuæ semper virginis Mariæ grata & accepta ista confessio mea, & quidquid mihi defuit nunc et aliàs de substãtia cõtritionis, de puritate, & integritate confessionis, suppleat pietas & misericordia tua domine: quæ dignetur me habere plenius & perfectius absolutum in cælo. Qui viuus & regnas per omnia secula seculorum. Amen.* Et ibi recitet aliud quod sibi ma

Ceremoniale

gis placuerit, vt benè se præparet ante celebrationem. Tunc surgit, & ad altare accedit, & ibi vel in sacristia omnia in libro missali dicēda perquirat: & optimè faciet, si omnia prius legat, & ad commemoraciones & ad alia, quæ est in ipsa missa dicturus, signa ordinet, ne in missa audientibus sit tediosus. Et sibi de ministro prouideat, qui in receptione paramentorum sacerdotalium & in missa seruiat, & vbi opus fuerit respōdeat. Si in sacristia paramenta recipiat, manus lauare poterit, & sequentem orationem dicere. Oratio.

Da domine virtutem manibus meis ad abstergendū omnem maculam immundam, vt sine pollutione mentis & corporis valeam tibi seruire. Deinde in ipsa sacristia in loco ad hoc ordinato, vel apud altare, si apud altare sit induendus, supra vestes communes siue cotidianas ipsa paramenta recipiat ordine infrà dicendo. Aduertendum tamē est, quòd vestis communis exterior saltem talum siue collū pedis attingat. Si ipse celebraturus prælatus sit secularis, super rochetum paramēta recipiat. Et si est religiosus, super superpelliciū, si cōmodè possit haberi, aliàs etiam sine eo indui poterit, vt latè in pontificali dicitur in principio missæ Pontificalis.

¶ Ordo induendi.

IN

N primis signās se signo crucis acci-
 pit amictū circa extremitates, & chor-
 dulis hinc & inde quē in medio oscu-
 latur, & ponit super caput, & mox si
 voluerit ad collum declinat, & vestium collaria
 circum circa tegit, & ducit chordulam à sinistro
 latere pendentem sub brachium dextrū, & con-
 tra pendentem sub brachio dextro ad sinistrum,
 & per dorsum circunducens, ad ventrem redu-
 cit, & ligat prius dicens. *Impone domine capiti
 meo galeam salutis ad expugnandos diabolicos incur-
 sus. Amen.* Tunc Alba induitur, manicam dextrā
 brachio dextro, deinde sinistram brachio sini-
 stro imponēs, atq; aliās ipsam albam corpori ad-
 aptans prius dicēs. *De alba me domine, & munda
 cor meum, vt in sanguine agni dealbatus, gaudiis per-
 fruatur sempiternis. Amen.* Tunc eleuat albam antè,
 & à lateribus hinc & inde, cingulo sibi per mini-
 strum à tergo porrecto prius dicens. *Præcinge
 me domine cingulo puritatis, & extingue in lūbis meis
 humorem libidinis, vt maneat in me virtus cōtinentia
 & castitas. Amen.* Minister eleuat albam supra
 cingulum circum circa vt pendeat honestè, & ve-
 stes tegat, & eius fimbrias diligenter aptat, vt ad
 latitudinē digiti, vel circa supra terrā æqualiter
 fluat: & manicarum longitudinem ad humeros
 reducat, ita, vt brachiis vsq; ad collum manuum

Ceremoniale

coopertis, superfluitas linium in brachijs prohibeatur. Curet etiã sacerdos, vt extremitas cuiuslibet manicæ, quæ collum manus attingit, benè aptetur ipsi collo, vt ad signa facienda non sit obstaculo. Ad quod perfectè faciendum, de aciculis sibi prouidere poterit. Deinde manipulū accipit in brachium sinistrum dicens. *¶ Merear precor domine portare manipulum fletus & doloris, vt cū exultatione recipiam mercedē laboris. Amen.* Et circa collum brachij sinistri ipsum Manipulum collo cet, & ipsi collo bene aptet, ne inter celebrandū aliquid impedimenti pariat. Deinde stolam ambabus manibus accipit, & eã in medio deosculatur, & medium eius collo imponit, & transfuersando eam ante pectus in modum crucis, ducit partem à sinistro humero pendentem ad dexteram, & partem à dextero humero pendentem ad sinistram (nisi fuerit pontifex, qui aliter stolã aptat, vt in pontificali dicitur) sicque vtranque partem stolæ extremitatibus cinguli hinc inde ipsi cingulo sacerdos coniungit dicens. *¶ Redde mihi domine obsecro stolam immortalitatis, quam perdididi in præuaricatione primi parentis. Et quãuis indignus accedo ad tuum sacrum mysterium, merear tamē sempiternum gaudium. Amen.* Deinde Casulam induit, & bene collo, & corpori aptat dicens. *¶ Domine qui dixisti iugum meum suauē est, & onus*

meum

meum. Vene, fac, vt illud sic portare valeam, quòd consequar tuam gratiam. Amen. ¶ Notandum est, quòd si sacerdos prædictas orationes omittere velit, licitè poterit, dūmodo psalmū. *Miserere mei deus.* vel aliquem alium psalmum, prout sibi placuerit inter induendum dicat. Postquàm prædictis paramētis indutus fuerit sacerdos, si in sacristia, vel alio loco ab altari distante indutus est, Calicem cum patena simul ligatum manu sinistra accipit. Qui quidem calix & patena de auro, vel argento, vel stagno, non autem de ligno debent esse, & absq; aliqua lēione. Et desuper ipse sacerdos bursam cū corporali, & palla collocat. Quæ debent esse de puro panno lineo, & non de panno intincto aut serico: & manu dextera ipsam bursam tenet ne cadat, & sic capite cooperto ad altare accedit. Et hæc est consuetudo, qua clerici Romæ, & in aliquibus alijs prouincijs vtuntur, prout tenet Ioan. Brocardus magister ceremoniarum olim Romanæ ecclesiæ in suo libro sacerdotali, in capite de ordine missæ. Sed hæc cōsuetudo & vsus nunquàm mihi placuit. Honestius enim & decētius mihi visum semper fuit, si antequam ipse sacerdos sacristiam egrediatur, calicem, & corporalia, & omnia necessaria per ministrum ad altare præmittat. Quibus omnibus ibidem compositis, & luminaribus accēsis, ipse

B 5 egredia

Ceremoniale

egrediatur, & ad altare tēdat, capite discooperto, iunctis manibus ante pectus, & oculis ad terram demissis. Et caueat ne nimis festinanter incedat, sed honestè, & passibus moderatis, vt representare videatur opus, quod statim operatur⁹ est. hoc mihi decentius (saluo meliori iudicio) semper visum fuit. Postquàm sacerdos iunctis sic manib⁹ ad infimum altaris gradum accesserit, caput cruci, seu imagini, vel sacramento in medio altaris posito profundè inclinat. Tunc ascendit ad medium altaris, & ibidē iterum caput inclinat, vel reuerentiam facit. Corporale ad altare accedens explicat. Et Calicē cum Patena, posita super eā hostia, ad cornu epistolę collocat, & palla cooperit. Si fortè eadem die vnā vel plures hostias pro communionē vnus vel plurium est consecraturus, vel vt reseruentur pro alijs diebus, ponit illam vel illas super patenam sub hostia pro se parata, si illæ super patenam cōmodè collocari possint. Alioquin locat eas super corporale versus cornu euangelij, hoc est, ad sinistram sui celebrantis, vel in alio calice, vel vase mundo consecrato, vel alia patena cooperit. ¶ Notandum est, quòd si altare non est consecratum, habere debet Altare portatile desuper in medio positum. Et aduertat ipse sacerdos, utrū lapis ipsius Altaris portatilis consecrati sit longitudinis vnus palmi

palmi ad minus, & latitudinis medij etiã ad mi-
 nus, hoc est, quòd si sit tantæ quantitatis, vt com-
 modè desuper poni possint calix, & hostia com-
 petenti distantia: & si lapis illius quantitatis non
 sit, nullatenus super eo sacerdos celebret. Immi-
 net enim periculũ, & cõsultiùs faciet, si antequã
 paramenti induatur, ad altare, in quo est celebra-
 turus accedat, & ipsum lapidem, & omnia alia
 necessaria vtrũ sint conuenientia, & bene præ-
 parata conspiciat. Quibus sic præmissis, signans
 se signo crucis cum pollice dextro in fronte, ore
 & pectore dicens. *Per signum sanctæ crucis. &c.* de
 inde signat se manu dextera integra, & aperta à
 fronte vsq; ad pectus: & interim sinistra infra pe-
 ctus posita ab altari aliquãtulum discedit dicẽs.
In nomine Patris & filij. &c. Et postquã hoc fece-
 rit, nequaquam aduertat quencunq; in alio alta-
 ri celebrantem, etiam si sacramentum eleuet, sed
 missam suam vsq; ad finem cõtinuatè prosequa-
 tur. Iũgit statim manus ante pectus aliquantulũ
 inclinatus, & mediocri voce dicit *In teibo ad alta-
 re Dei mei. &c.* Et minister genuflexus respõdeat
Ad Deũ qui latificat. &c. Et postea sacerdos pro-
 sequatur psalmum *Iudica me Deus. &c.* Et mini-
 ster alternatim cum ipso sacerdote dicat ipsum
 psalmum, ita vt quilibet suum perficiat versum.
 Et cùm peruentũ fuerit ad *Gloria patri.* Sacerdos
 caput

Ceremoniale

caput magis altari inclinet. Deinde dicat. *Adiu-*
torium nostrum in nomine domini, signans se signo
crucis eo modo quo dictū est. ¶ Aduertendum
est, quòd hic modus introductionis est aliquan-
tulum prolixior, & eo nō omnes sacerdotes vtū-
tur. Et optimè quidem (meo videri) factū, ne au-
dientes longa recitatione psalmi, molestia affi-
ciant. Sed statim post primum signum crucis su-
pradietum dicunt. *Sancti spiritus adsit nobis gratis.*
Et respondet minister. *Amen.* Deinde dicit sacer-
dos, *Introibo ad altare Dei.* Respondet. *Ad Deum*
qui letificat. &c. *Adiutorium nostrum in nomine domi-*
ni. Respondet. *Qui fecit calum & terram.* Deinde
siue vnus modus, siue alter seruetur, statim dicit
sacerdos. *Confiteor Deo omnipotēti, beatę Marię sem-*
per virginem, beato Michaeli archangelo beato Ioanni Ba-
ptistę, beatis Apostolis Petro, & Paulo, & omnibus
sanctis & vobis fratres. Quia peccavi nimis cogitatione
verbo & opere. Deinde manu dextera percutit pe-
ctus suam ter interim dicens. *mea culpa, mea cul-*
pa, mea maxima culpa. Ideo deprecor beatam Mariam
semper virginem, beatum Michaelē archangelum, bea-
tum Ioannem Baptistam, beatos apostolos Petrum et Pau-
lum & omnes sanctos & vos fratres orare pro me. De-
inde minister & circumstantes dicant sacerdote
adhuc remanente inclinato, & manibus iūctis
ante pectus. *Misereatur vestri omnipotens Deus, &*
dimissis

dimissis omnibus peccatis tuis, perducatur te ad vitam eternam. Tunc respondet sacerdos. *Amen.* Deinde erigit se manibus iunctis ante pectus, & dicit minister. *Confiteor Deo omnipotenti. Ut supra. præterquam quòd loco verborum. Et vos fratres, dicat. Et tibi pater. Et loco verborum. Et vos fratres, dicat. Et te pater.* Finita confessione per ministrum, sacerdos extendit manus ante pectus dicens. *Misereatur vestri omnipotens Deus, & dimissis omnibus peccatis vestris perducatur vos ad vitam eternam.* Respondet minister. *Amen.* Deinde sacerdos producens manu dextera à fronte usque ad pectus signum crucis, dicit. *Indulgentiam, absolutionem, & remissionem omnium peccatorum nostrorum tribuat nobis omnipotens et misericors dominus.* Respondet minister. *Amen.* Tunc sacerdos inclinat caput prout in principio, & iunctis manibus ante pectus, dicit. *Deus tu conversus vivificabis nos.* Respondet. *Et plebs tua letabitur in te.* Deinde sacerdos dicit. *Ostende nobis domine misericordiam tuam.* Respondet. *Et salutare tuum da nobis.* Prosequitur sacerdos. *Domine exaudi orationem meam.* Respondet. *Et clamor meus ad te veniat.* Dominus vobiscum. Respondet. *Et cum spiritu tuo.* Deinde sacerdos sic inclinatus dicit secretè. *Oremus. Aufer à nobis quaesumus domine cunctas iniquitates nostras, ut ad sancta sanctorum puris mereamur mentibus introire, Per Christum dominum nostrum.* Et ipsemet respondet

Ceremoniale

spondet etiam sub silentio. *Amen.* Deinde ascēdit ad altare, & illud in medio osculatur, manibus hinc & inde super altare extēsis, interim dicens. *Oramus te domine, vt per merita sanctorum tuorum, quorum reliquie hīc sunt, & omnium sanctorum, indulgere digneris omnia peccata mea. Amē.* Et hæc etiam sub silentio dicenda sunt. Deinde accedit ad cornu epistolæ, vbi liber paratus est, & accedit inquā mediocri passu & honesto iunctis manibus ante pectus : & cū ad librum deuenit manibus ante pectus extēsis, legit missam in introitu intelligibili & clara voce, ita vt ab interestedibus intelligibiliter audiatur, vt Deo dante dicemus in cap. de his quæ in missa intelligibili voce dicenda sunt. Et cū peruenerit ad Gloria patri, iungit manus ante pectus, & caput Deo inclinat. Quo peracto iterum extendit eas & repetit introitum vsque ad versum exclusiuè. Et eo finito, manus iungit ante pectus, & competenti passu ad medium altaris reuertitur, interim dicens. *Kyrie eleison.* Et minister respōdet. *Kyrie eleison.* Et sacerdos iterum. *Kyrie eleison.* Deinde minister. *Christe eleison.* Et sacerdos. *Christe eleison.* Et iterū minister. *Christe eleison.* Deinde sacerdos. *Kyrie eleison.* Et minister. *Kyrie eleison.* Et iterū sacerdos. *Kyrie eleison.* Si autem minister vel interestedes sacerdoti non respondeāt, sacerdos ipse solus
omnia

omnia dicit. Deinde manibus super altare hinc & inde extensis, & oculis aliquantulū in cælum eleuatis, dicit. *Gloria in excelsis Deo*. Et dicens *Deo* manus eleuat, & eas ante pectus iūgit, & sic Itās integrum hymnum manibus iunctis vsq; ad finē profequitur: & dicens *Iesu Christe*, caput Deo inclināt: & idem facit quādo de beata Maria virgine missam celebrat, & nomen, *Mariæ*, in prædicto hymno nominat. Et cū ad finem hymni peruenerit dicens. *Cum sancto spiritu in gloria Dei patris*. signat se signo crucis à fronte vsq; ad pectus. Deinde altare in medio osculatur, manibus super illud hinc inde extensis. Et eis iterum iunctis, ad populum in ipso medio altaris modeste super manum suam dexteram, hoc est super cornu epistolæ reuertitur, dicens. *Dominus vobiscum*. Et cū hoc dicit, versus populū manus ante pectus extendit: & interim dū respondetur. *Et cū spiritu tuo*. eas iterum iungit, & ad altare eadē via reuertitur. Et ad altare cōuersus, manus super illud hinc & inde extendit, & statim eas ante pectus iūgit, & caput Deo inclinās dicit. *Oremus*. Deinde ad cornu epistolæ, vbi est liber, iūctis manibus ante pectus, & honesto passu accedit, & cū ibi fuerit, manus ante pectus extendit, & orationē recitat intelligibili voce: & cū peruentum fuerit ad conclusionem orationis, hoc est, *Per dominum nostrum*.

Ceremoniale

nostrum. &c. manus iungit ante pectus, & caput inclinatur versus ad imaginem seu crucem in medio altaris positam, & manus iunctas retinet usque ad finem conclusionis. Et si plures orationes dicturus sit, manibus sic iunctis, & caput Deo inclinans dicit. *Oremus.* Deinde manus ante pectus extendit, & intelligibili voce reliquas orationes recitat modo & numero, quo infra in cap. de commemorationibus faciendis dicemus. Et cum peruentum fuerit ad conclusionem harum orationum quae unica tantum debet esse, quamvis orationes plures sint, servabitur idem modus, quem in conclusione primae orationis supra servandum diximus. Finitis orationibus cum sua conclusione, sacerdos manus super librum vel super altare prout mauerit ponens, epistolam cum suo titulo intelligibili voce legit. Qua finita, minister, vel ipse sacerdos voce submissa dicit. *Deo gratias.* Deinde manus ante pectus extendit, & eadem voce qua epistolam legit, dicit graduale. Deinde interim dum liber ad cornu euangelij per ministrum portatur, sacerdos calicem intra cupam & extra purificatorio tergit, & eum in manu sinistra per nodum infra cupam interposito purificatorio tenens, accipit ampullam vini a manu ministri, & immittit vinum in calicem, in quantitate, in qua particula hostiae possit natare, vel in maiori si placuerit.

Deinde

Deinde minister offert sacerdoti ampullā aquæ, dicens. *Iube domine benedicere*. Et sacerdos eam signat signo crucis, dicens. *Ab illo benedicatur, in cuius honorem consecrabitur*. Et accipit ampullam, & immittit in Calicē duas guttas aquę, interim dicens. *Deus qui humanæ substantiæ. &c.* vt in missali. Et cum indice manus posthæc dexteræ purificatorio cooperto tergit intra Calicē circum cupā guttas vini, aut aquę, quę in immisione salierūt. Deinde Calicem circa corporale, vbi antea erat, imponit: & Patenam purificatorio tergit, & imponit Calici: & accipit Hostiā, & eam circuncirca mūdāt, & imponit Patenæ. Deinde Calicem & alia velo aliquo, si haberi possit, cooperit, aliàs discooperta manēt. Hæc potuit facere, cū primū venit ad altare ante confessionem. Quibus finitis, ad medium altaris accedit, manu sinistra ante pectus extensa, & cū pollice dextrę manus signat pectus signo crucis, dicens. *Munda cor meū ac labia mea omnipotens Deus, qui labia Esaię prophete calculo mūdasti ignito, ita me tua grata miseratione dignare mundare, vt sanctū euangelium tuum dignè valeam nuntiare, per Christum dominum nostrū. Amen.* Et hoc perficit in medio altaris, manibus ante pectus iunctis, & capite ad imaginem seu crucem in medio positam inclinato. Interea dum hæc dicit, minister accipit librum à parte vel cornu epistolæ

C

stolæ

Ceremoniale

tolę, & illum in cornu euangelij collocat, & si in hoc faciendo minister negligens fuerit, ipse sacerdos facere poterit, interim dicens. *Munda cor meum. &c.* Et medium altaris transiens, reuerentiã, seu humiliationem imagini cruciue facit, & libro per se, vel iam per ministrum in parte euangelij collocato, manibus iunctis ante pectus, versus ad librum dicit. *Dominus vobiscum.* Respondet. *Et cum spiritu tuo.* Deinde signat se manu dextera primò in fronte, secūdò in ore, tertio in pectore, dicens interim. *Sequentia sancti euangelij secundum. &c.* vel. *Initium sancti euangelij. &c.* Respondet. *Gloria tibi Domine.* Deinde sacerdos signat se signo crucis à fronte vsq, ad pectus, dicēs interim. *Qui natus est de virgine cum patre & sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ¶ Notandum est, quòd in fine crucis, osculari debet signum crucis factũ cum pollicibus manus dexteræ & sinistræ, dũmodo pollex dexteræ manus superior sit, quod in fine omnium signorum crucis seruandum est. Post hæc, manibus ante pectus iunctis, euangelium intelligibili voce, & bene distincta legit: & nominans nomen, *Iesu*, reuerentiam, seu humiliationem facit. Et idem fiet in nomine, *Mariæ*. Et in vltimis verbis euangelij humiliationem facit, vel reuerentiam, dicens, *Deo gratias.* Et euangelio perlecto, textum euangelij in principio osculatur, dicens,

dicens. *Per euangelica dicta deleantur nostra delicta.* vel aliud, secundum diuersas ecclesiarum consuetudines. Et si textum euangelij osculari noluerit, quia fortè difficile, aut laboriosum sit, manu dextra aperta principium textus tangat, & partem manus, qua textum tetigerit, osculatur. Deinde iunctis ante pectus manibus ad medium altaris accedat, & ibidem super illud manus hinc & inde extēdens, dicat. *Credo in vnum Deum.* Et hoc vltimum dicens, manus eleuet, & eas ante pectus iungat, & eis sic iūctis, Symbolum prosequatur. Et cūm peruenerit ad verbum. *Et incarnatus est,* genuflectat, vtroq; genu vsq; ad terram, in altari manibus hinc & inde se sustentans digitis eleuatis: & sic genuflexus duret vsq; ad verbum. *Et homo factus est,* inclusiue. Deinde se erigens, symbolum vsq; ad finē prosequitur, manibus vt prius ante pectus iunctis. Et cūm peruentum fuerit ad *Et vitam eternam venturi seculi. Amen.* Signat se signo Crucis eo modo, quo suprā dictū est. ¶ Notādum, quòd Credo non in omni missa dicitur, sed in eis tantūm, de quibus infrā in capitulo, in quibus festis, Credo, dicitur, tractabimus. Prædicto symbolo finito, vel si illud minimè dicendum sit, finito euangelio, sacerdos ad medium altaris, vt suprā dictum est, accedit: & altare manibus hinc & inde super illud extēsis, in medio

Ceremoniale

osculatur. Deinde manibus ante pectus iunctis, ad populū super dexteram suā vertitur honesto passu, dicens. *Dominus vobiscum*. Et hoc cūm dixerit, manus ante pectus extendit. Et interim dum respondet. *Et cum spiritu tuo*, ipse iunctis ante pectus manibus ad altare eadē via & passu conuertitur. Et dū ibi fuerit, manus hinc & inde super altare extendit, & eas statim eleuat, & ante pectus iungit: & caput Deo inclinans, dicit. *Oremus*. Et postea manibus sic ante pectus iunctis, legit offertorium intelligibili voce, prout in missali inuenitur. Deinde corporale, si adhuc plicatū est, explicat. Quo facto, Calicem cum Hostia in Patena super ipsum Calicem posita ad cornu epistolæ vt suprā dictū est, signat signo crucis: & Patenam cum Hostia desuper imposita accipit, & cum tribus digitis vtriusq; manus, scilicet, cum pollicibus, indicibus, & medijs digitis, eā aliquantulum eleuatam, & oculis ad cælum sublatis, ante pectus tenet, dicēs interim. *Suscipe sancte Pater omnipotens æterne Deus hęc immaculatā Hostiā. &c.* vt in ordinario. Et in fine orationis cum eadem Patena & Hostia desuper posita, signum crucis ambabus manibus super corporale facit. Quo finito, ipsam Hostiam super corporale collocat versus cornu euangelij, hoc est ad latus suum sinistrum. Deinde Patenam ipsam manu dextra corporali

porali ad cornu epistolæ submittit. Posthæc Calicem per nodum sub cupa positum inter digitos manus dextræ accipit, & cū tribus digitis supradictis manus sinistræ per pedem accipit: & eum aliquantulum eleuatum, oculis etiam ad cælum versis ante pectus tenet, interim dicens. *Offerimus tibi Domine Calicem salutaris. &c.* Et in fine orationis cum Calice in manu dextera retento, signo crucis corporale signat: & eundem Calicem in ipso corporali ponit versus cornu epistolæ, hoc est, ad latus suum dextrum competenti ab Hostia distantia, ita quòd Calix nec Hostia altare portatile, nec medium corporalis egrediatur. Deinde pallam, (quæ vulgò hijuela dicitur) inter indicem & medium digitum manus dextræ accipit, & cum ea Calicem cooperit, adiungens etiam sinistram manum, vt meliùs, & rectiùs adaptetur. Quo finito, manus iungit ante pectus, & caput in eodem medio altaris stans aliquantulū Deo inclinatur, interim dicens. *In spiritu humilitatis & in animo contrito. &c.* Deinde erigens se, manibus adhuc ante pectus iunctis, oculos ad cælum eleuat, dicens. *Veni sanctificator omnipotens eterne Deus, & benedic.* Et statim dicens, *Benedic. &c.* integra & aperta manu, digitis aliquantulum curuatis, facit signum crucis super Calicem & hostiã, hoc ordine. Primùm cursum manus super Cali-

Ceremoniale

dc
ne
cem mittat, declinans aliquantum ad partē Ho-
stia. Et secundum super utrūque mittat, incipiēs
à parte euangelij, & finiens in parte epistolæ. Et
hic signandi modus in omnib⁹ signis, quæ super
oblata in missa fiunt, seruādus est. Et nota, quòd
signa nequaquam velociter fiant, sed cum mode-
ramine, & cum distinctione, ita quòd quælibet
pars ipsius signi crucis ab alia distinguatur. De-
inde ipsam Hostiam & pedem anteriorem Cali-
cis, cum summitate anteriori corporalis aptè co-
operit. Posthæc manibus ante pectus iunctis, ad
cornu epistolæ accedit, & ibi parata sibi per mi-
nistrum aqua, manus, seu digitorum extrema-
tem lauat, interim dicens. *Lauabo inter innocētes ma-
nus meas, & circumdabo altare tuum Domine.* Cum
omnibus versiculis vsq; ad finem Psalmi, cū *Glo-
ria Patri.* Et manus cū mappa munda tergit. De-
inde, iunctis ante pectus manibus, competenti
passu ad medium altaris reuertitur, & dū ibi fue-
rit, ad Deum oculis eleuatis, iunctis manibus de-
super altare positis, & capite inclinato, dicit se-
cretè *suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, quā ego
indignus.* &c. vt in ordinario. Deinde, extēsis ma-
nibus: hinc atq; inde super altare positis: altare in
medio osculatur, & iterum manus iungit, & ad
populum super latus suum dextrum, hoc est ver-
sus cornu epistolæ, oculis clausis, conuertitur: &
dum

dum in medio fuerit, extēdit manus ante pectus, dicens, *Orate fratres ut meum & vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum omnipotentem.* Et postquam dixerit illas duas dictiones, *Orate fratres*, statim manus iungit, & ad altare vertitur, perficiens circulum quem inceperat. Et ad altare iam conuersus, manus ante pectus extendit, & in libro missali orationem secretam submissa & secreta voce recitat. Et cūm peruenerit ad conclusionē, id est, ad *Per Dominum nostrum*, manus iungit, caput Deo inclinatur: & manibus sic iunctis vsq; ad finem cōclusionis stabit. Et si alias commemorationes secretas facturus est, seruabit ordinē, quē in primis orationibus ante epistolam iam seruauerit: & omnes commemorationes vnica tantūm conclusione terminabit. Et eandem conclusionē incipiens, manus ante pectus iūget, caputq; Deo inclinabit. Et cūm deuenit ad *Per omnia secula seculorum*, manus super altare existens rectus extendat, dicens. *Per omnia secula seculorum.* Respondet. *Amen.* Et adhuc manibus sic super altare extensis dicat. *Dominus vobiscum.* Respondet. *Et cum spiritu tuo.* Deinde manu sinistra sic in altari retēta, cum pollice dextræ manus pectus super locū cordis signat signo crucis, interim dicens. *Sursum corda.* Respondet. *Habemus ad dominum.* Deinde manus eleuat, & eas iungit ante pectus, & capi-

Ceremoniale

te Deo inclinato, dicit. *Gratias agamus domino Deo nostro.* Respondet. *Dignum & iustum est.* Deinde erigens se, manus ante pectus extendit, dicens. *Verè dignum & iustum est equũ & salutare. &c.* vt in missali inueniet. Et cùm deuenierit ad *Per Christum dominum nostrum,* vel ad nomen, Iesu, vel nomen, Mariæ, quando in aliqua præfatione dicendum sit, caput manibus adhuc ante pectus extensis Deo inclinat, deinde erectus præfationem perficit. Qua finita, manibus, vt supra adhuc ante pectus extensis, caput aliquantulum inclinat, & iunctis manibus ante pectus, illud non percussiens, dicat. *sanctus. sanctus. sanctus dñs Deus. &c.* Deinde manibus hinc & inde super altare extensis, & oculis in cælum eleuatis, dicat. *Pleni sunt cæli & terra gloria tua osanna in excelsis.* Post hæc manu sinistra in altari adhuc retenta, signo crucis se manu dextra signat à fronte vsq; ad pectus, & in fine signum crucis cum pollicibus vtriusq; manus factum osculatur inter signandum, dicens. *Benedictus qui venit in nomine domini osanna in excelsis* Quo dicto, cum vtraq; manu Hostiam cū summitate corporalis, vt supra dictum est, coopertã discooperit: deinde aliquantulum inclinatus, manibus iunctis super altare positus stans adhuc ante medium altaris, & oculis aliquantulũ ad Deũ eleuatis, & statim demissis, secretè dicit. *Te igitur clementissime*

clementissime pater supplices rogamus ac petimus. Et dicēs petimus, altare ante se osculatur. Et inde eleuatus iunctis manibus ante pectus, dicit etiam secretè. Vti accepta habeas & benedicas. Deinde manus super altare extēdit: & statim sine mora manu sinistra in altare retenta, manu dextra ter signat communiter super Hostiam & Calicem, eodem modo, quo suprā signandum diximus, dicens: Hæc dona. † Hæc munera. † Hæc sancta sacrificia illibata. † Deinde manus ante pectus extendat, & etiam secretè prosequatur erectus. Imprimis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta. &c. Qui cūm deuenerit ad verba cum famulo tuo Papa nostro. &c. nomen summi Pontificis exprimat. Et si tūc sedes vacauerit, illa verba omittuntur. Cūm dixerit. Et Antistite nostro, nomen Patriarchæ, Archiepiscopi, vel Episcopi, vel ordinarij sui etiam exprimat. Et ordinario iam vita functo, illa verba, Antistite nostro, omittuntur. Et cūm deuenerit ad verba, Et Rege nostro, nomen Regis etiam exprimat. Et si celebrans Pontifex fuerit, loco verborū, & Antistite nostro, dicat. Et me indigno famulo tuo. Et reliqua verba sic stans extensis manibus prosequatur. Et cūm dixerit. Memento domine famulorum famularumq; tuarum, manus ante pectus iungit: & oculis clausis, agit commemorationē viuorum Christi fidelium, prout libuerit, non ta-

Ceremoniale

men necesse est eorum nomina exprimere. Decens tamen erit ordinatè in ipsa commemoratione procedere. Hoc est, prius pro se, deinde pro parentibus, fratribus & cognatis, pro statu reipublicæ, pro infirmis, vel pro quacūq; tribulatione orare. Finita cōmemoratione, manus ante pectus extēdit, & oculos aperit, & prosequitur oīa prout in Canone inuenerit. Et aduertat semper utrūm festum, de quo missam celebrat, propriā actionem, vel infraactionem habeat: & si habuerit, folia vertat, & propriū illud legat vsq; ad verba quæ cum verbis in Canone positis sunt communia: ad quæ deueniens, ad Canonem reuertatur. Quando autem ad infraactionem deuenierit, hoc est ad verba. *Hanc igitur oblationem. &c.* manus super oblata expandit: & eas sic expansas ad tres primas tantūm dictiones habet. Deinde manus ante pectus vt prius extendit, & alia prosequitur: & deueniens ad verba. *Quam oblationem manus ante pectus iungit, & aliquantulum oculos ad deum eleuat vsque ad verba In omnibus quæ sumus.* Quibus dictis, manus super altare extendit: & sinistra in altari retenta, statim sine mora dextra manu signat communiter super Hostiam & Calicem, dicens. *Benedictam †. adscriptam †. ratam †. rationabilem, acceptabilemq; facere digneris, vt nobis Corpus †. Quod dicens,*
Hostiam

Hostiam tantum signat: deinde super Calicem tantum signum Crucis facit; dicens. *Et sanguis*
 ✠ *fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi.*
 Et interim dum hæc dicit, manus ante pectus iungit, caput aliquantulum Deo inclinat. Deinde pollices & indices vtriusque manus aliquantulum super corporale tergit, interim dicens. *Qui pridie quam pateretur.* &c. Et statim cum pollice & indice dextræ manus Hostiam accipit, & eam in palma sinistræ manus apertè collocat, & ex altero latere dextram manum apertam, æqualem sinistræ ponit, ita q̄ vtraq; manu Hostiam absconditam teneat, ne à circumstantibus vsq; quo consecretur videri, aut adorari possit, vt idolatriã fugiamus. Cõmuniter tamẽ fit, vt inter pollicẽ & indicem sinistræ manus Hostia capiatur interim dũ dextra manu signatur, & post signũ etiam inter pollicẽ & indicem dextræ manus ponitur. Et hoc seruat Romana ecclesia, & nos seruare debemus. Illud tamen quod supra dixi, consilium meum est, & (videri meo) rectum. Deinde cum dixerit. *Et eleuatis oculis in celum,* oculos ad cælum eleuat, & statim sine mora demittit. Et deueniens ad verbum *Benedixit,* ✠ manu dextrâ Hostiam in sinistra retentam, signo crucis signat: & statim eandem manum dextram sinistræ sub Hostia iterũ iungit, eo modo quo erat iũ
 Et ante

Ceremoniale

Et ante hoc vltimum signum . Si meum confilium seruatur aliàs vt suprà dictū est, fiat, & verba consecrationis secretè, ita quòd à circumstantibus non audiantur, profert, intendens consecrare, & facere illud, quod ecclesia facere intēdit. Et si alias Hostias pro infirmis, vel ad aliquid aliud consecrandas in manibus, vel in alio vase in altari reposito habet, si numerum earum meminerit, omnes illas Hostias in numero contentas cōsecrare intendat: sin autem numerum ignoraucrit, illas omnes Hostias, quæ coram se vel in prædicto vase repositæ sunt, intendat consecrare, ne eius intentio minoris sit numeri, quàm sunt Hostiæ ibidem repositæ, dicens . *Hoc est enim corpus meum.* Deinde Hostiam cum pollicibus & indicibus vtriusq; manus super altare tenens, reliquis manuum digitis extensis, ac binis & binis simul iunctis, genuflexus eam adorat, cæteris Hostijs, si quas consecrauit, in loco, in quo à principio erant, retentis. Tunc erigit se, & quantum cōmodè potest, Hostiam in altum eleuat : & populo adorandam reuerenter ostendit: & statim eam super corporale in parte, à qua eam leuauit, eam venerāter reponit: & pollices & indices ex tūc nō disiungit vsq; post communionem, nisi quando Hostiam consecratam tacturus est. Deinde vsq; ad terram genuflexus, Hostiam ipsam veneratur. De-

tur. Deinde se erigit, & Calicem discooperit, & pollices & indices aliquantulum super labiū Calicis tergit: & eos iterum iungit, interim secretè dicens. *simili modo postea quàm cœnatum est. &c.* Statim ambabus manibus, pollicibus & indicibus non disiunctis, accipit Calicem iuxta nodū infra cupam Calicis, & aliquantulum eum eleuat, & sine mora reponit in eundem locum vnde eū leuauit, prosequens interim. *Accipiens & hūc præclarum Calicem in sanctas ac venerabiles manus suas. Item tibi gratias agens.* Tunc retinet Calicem manu sinistra infra cupam, dextera verò super eum signans, dicit. *Bene & dixit, dedit q̄ discipulis suis dicens, Accipite & bibite ex eo omnes.* Deinde dexteram reponit supra nodum vnde eam leuauerat, & cubitis super altare positus, Calicem aliquantulum à corporali eleuat, & stans inclinato capite super Calicem secretè, distinctè, & reuerenter profert verba consecrationis, cū intētionē de qua suprà, dicens. *Hic est enim Calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Deinde Calicem super corporale reponit, & cū palla cooperit, accipiens eandem pallam per summitatem eiusdem, inter medium digitum & digitum anularem dextræ manus, adiungens etiam ad bene adaptandum digitos sinistræ si opus fuerit, vs

Ceremoniale

rit, vt suprà dictum est. Deinde genuflexus sanguinem reuerenter adorat, sustentans se manib⁹ hinc atq; inde super altare, digitis erectis, vt suprà dictum est in *Credo* ad verbum. *Et incarnatus est.* ¶ Et notādum est, quòd si sacerdos sit corpore altior, vel aliter impeditus, ita quòd cōmodè ipsam genuflexionem facere minimè possit: vel fortè genuflectere possit esse causa alicuius periculi in altari loco omnis genuflexionis post consecrationem Hostiæ faciendę vsq; ad finem missæ, poterit humiliationē facere manibus iunctis ante pectus, pollicibus & indicibus non disiunctis, caput sacramēto inclinans, prout ex missali Romano, secundum consuetudinem fratrum Diui Hieronymi colligitur. Deinde surgit, vel se erigit, & accipit Calicem cum sanguine hoc modo: manu dextra tenet eundem per nodum sub cupa vt priùs, & pedem eiusdem Calicis inter medium & annularem digitum sinistrae manus accipit, & Calicem eleuat erectum. Et quantum cōmodè possit illum populo ostēdit, ita quòd pes Calicis caput celebrantis nō transcendat. Deinde eum reuerenter, & non nimis festināter super corporale reponit, interim dicens. *Hac quotiēs cūq; feceritis. &c.* Et genuflexus, vel caput humiliās, sacramentū vt suprà veneratur. ¶ Notādū est, q̄ interim dū celebrās Hostiā vel Calicē eleuat, minister manu

ster manu sinistra eleuat fimbrias, & posteriore
 partē Planetæ seu casulle ipsius celebratis. Tūc ce-
 lebrās stās vt prius ante altare, extēsis manib⁹ an-
 te pectus, supradictis digitis nō disiūctis, dicit se-
 cretè. *Vnde et memores domine nos serui tui. &c. vsq;*
ad verbum. De tuis donis ac datis. Quod dicens, ma-
 nus ante pectus iungit: & statim sine mora eas su-
 per altare extendit hinc & inde: & statim manu
 sinistra sup altare retēta, manu dextra, adhuc pol-
 lice & indice non disiūctis, signat ter super Ho-
 stiam ac Calicem, dicens. *Hostiam puram †. Hostiā*
sanctam †. Hostiam immaculatam †. Panem sanctū
vite æternæ. Deinde super Calicem tantū dicens ^{Hostiam tā}
 Et Calicem † salutis perpetuæ. Deinde secretè pro-
 sequitur manibus ante pectus extensis. *Supra q̄*
propitio ac sereno vultu. &c. vsq; ad finem. Et tunc
 inclinatur se ante medium altaris manibus iūctis
 super illo positus, oculis in sacramentum inten-
 tis, secretè dicit. *Supplices te rogamus omnipotens*
Deus. &c. vsque ad verbum. Ex hac altaris partici-
 patione. Quod dicens, manus super altare hinc at-
 que inde, prædictis digitis adhuc iūctis, exten-
 dit, & altare iuxta Hostiā osculatur: & erigit se,
 & manib⁹ ante pect⁹ extēsis, dicit. *Sacrosanctū fili*
tui. Deinde manus super altare aliquātulū exten-
 dit, & illicò sine mora manu sinistra adhuc in al-
 tari retenta, manu dextra super Hostiā tantū
 signat

Ceremoniale

signat, dicens. *Corpus*. Deinde signat super Calicē
tātūm, dicens. *Et sanguinem sumpserimus*. Et illicō
seipsum signat à fronte vsq; ad pectus, dicens in
terim. *Omni benedictione caelesti, & gratia repleamur*.
Posthæc manus eleuat, & eas, prædictis digitis
adhuc non separatis, ante pectus iungit, dicens.
*Memento etiam domine famulorum famularumq; tua-
rum*. Et oculis ad sacramentum in altari positum
intentis, agit commemorationem pro defunctis,
quam iam ante celebrationem in intellectu præ-
miserat, vt suprà dictum est. Et primò pro paren-
tibus, vel altero eorū, si mortui sunt. Deinde pro
alijs, quibus ipse beneficijs, vel aliqua cognitio-
ne adstrictus sit: & ultimò generaliter pro ani-
mabus defunctorum in purgatorio existētium.
Et minimè necesse est eos, quorum commemo-
rationem facit, ore nominare, sed sat est in intel-
lectu eorum meminisse. Finita commemoratio-
ne, manus, iunctis adhuc suprædictis digitis, ante
pectus extendit, dicens secretè. *Qui nos præcesserūt
cum signo fidei. &c.* vsq; ad finem. Deinde capite
aliquantulum inclinato, cum summitate aperto-
rum digitorum dexteræ manus pectus percutit,
dicens altiori voce has tres dictiones. *Nobis quoq;
peccatoribus*. Deinde secretè profequitur *famulis
tuis de multitudine miserationum tuarum. &c.* vsq;
ad *per Christum dominum nostrum*, vbi non respon-
detur

detur Amē. Deinde manus ante pectus iungit, se-
cretè dicens. *Per quem hæc omnia domine semper bo-
na creas. &c.* Post hæc manus sup altare digitis ad
huc iūctis, hinc & inde aliquātulū extēdit: & sta-
tim sine mora manu sinistra in altari retenta, ma-
nu dextra ter communiter super Hostiam & Ca-
licem signat, dicens. *sancti + ficas, vini + ficas, bene
+ dicens, & præstas nobis.* Deinde Calicem cum me-
dio & annulari digitis discooperit, desuper tol-
lens pallam, quam iuxta corporale ad cornu epi-
stolæ ponit: deinde genuflectitur eo modo, quo
suprà, vel humiliationem facit, si priùs humilia-
tione fuerat usus: & erectus, reuerenter accipit
Hostiam inter pollicem & indicem dextræ ma-
nus, & cum ea super Calicem, quem manu sini-
stra in pede tenet, ter signat a labio in labium, di-
cens. *Per + ipsum, et cum ip + so, et in ip + so.* Dein-
de cum eadem Hostia bis signat inter se & Cali-
cem, incipiens ab anteriori labio Calicis, interim
dicens *est tibi Deo + patri omnipotenti in vnitat e spi-
ritus + sancti omnis honor et gloria.* Quibus finitis,
genu dexterum competenter flectēs, & manu
sinistra pedem Calicis ne cadat adhuc tenēs, Ho-
stiam super Calicem aliquantulum eleuat, ita q̄
ab interessentibus videri possit, nullo circulo cū
ea super caput factō. Deinde eam in locum, vbi
antè erat, reponit: & pollices & indices super la-
bium

D

bium

Ceremoniale

biū Calicis aliquantulū tergit, & Calicē palla co-
operit, inter hæc omnia altiori voce dicēs. *Per oīa
secula seculorum.* Respondet. *Amen. Oremus. Præce-
ptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati
audemus dicere.* Deinde manus ante pectus, præ-
dictis digitis adhuc iunctis, & oculis in sacramē-
tum intentis, extendit, altiori voce dicens. *Pater
noster qui es in calis. & c. vsq; ad Et ne nos inducas in
tentationem.* Quo dicto, respondetur. *Sed libera nos
à malo.* Et celebrans secretè dicit. *Amen.* Quo di-
cto, patenam sub corporali ad dextram ipsius ce-
lebrantis positam inter indicem adhuc cum pol-
lice iunctum & medium digitum dextræ manus
accipit, & manu sinistra adhuc ante pectus extē-
sa, patenam cum dextra eleuat: ita vt aliquantu-
lum dexterum humerū superet, interim secretè
dicens. *Libera nos quæsumus domine. & c. vsq; ad ver-
bū. Petro & Paulo atq; Andrea & omnibus sanctis.*
Quæ dicens, signat se cum patena à fronte vsque
ad pectus, hoc ordine. Dicens, *Petro*, patenam in
fronte ponit. Dicens, *Paulo* in pectore. Dicēs atq;
Andra in humero sinistro. Dicens *omnibus sanctis*
in humero dextro. Deinde patenā osculatur, di-
cens. *Da propitius pacem in diebus nostris, vt ope mise-
ricordiæ tuæ adiuti, & à peccato simus semper liberi,
& ab omni perturbatione securi.* Et interim dū hæc
dicit, patenam Hostiæ submittit, ita quòd Ho-
stia su-

stia super ea collocetur. Deinde Calicem modo supradicto discooperit, & genuflectitur, vel humiliationem facit, & statim erigit se, & accipit Hostiam inter pollicem & indicem manus dextræ, & cum illis atq; pollice & indice manus sinistrae eam super sanguinem in Calice tenens, per medium cum reuerentia frangit: & mediam partem, quam inter pollicem & indicem sinistrae manus tenet, in patena ponit: & interim dum frangit, secretè dicens. *Per eundem dominum nostrum Iesum Christum filium tuum. &c.* Et aliam partem, quã inter pollicem & indicem dextræ manus tenet cum pollice & indice manus dextræ, per mediũ vel quasi per medium frangit, & partem manus sinistrae cum eadem manu sinistra in patena ponit: & aliam partem, quã in pollice & indice manus dextræ habet, super Calicem retinet, inter omnia hæc dicens secretè. *Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti Deus. &c.* Et Calicem cum manu sinistra per nodum infra cupam retinet, intelligibili voce dicens. *Per omnia secula seculorum.* Respondet. *Amen.* Et cum ipsa particula ter signat à labio in labium Calicis, intelligibili voce dicens. *Pax ⁊ domini sit ⁊ semper ⁊ vobiscum. Responde.* *Et cum spiritu tuo.* Particulam, quam dextra manu tenet, in sanguinẽ imponit, secretè dicens. *Fiat commixtio consecratio corporis et sanguinis dñi no*

Ceremoniale

stri Iesu Christi accipientibus nobis in vitam eternam Amen. Pollices & indices super labium Calicis aliquantulum tergit, & Calicem palla coope- rit: & statim iunctis manibus ante pectus posi- tis, capite inclinato, dicit intelligibili voce. Agn⁹ Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Et hoc di- cens, summitate digitorum apertorum manus dextræ pectus suū percutit. Deinde manum dex- teram manui sinistrae ante pectus retentæ iungit, & iterum dicit, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Et pectus percutit, vt supra. Et ma- nus vt supra iterum iungit dicens. Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem. Et tertio pe- ctus vt supra percutit. Deinde manibus sic iun- ctis, & super altare positis, capite etiam inclina- to, dicit secretè. Domine Iesu Christe, qui dixisti apo- stolis tuis. &c. vsq; ad finem dicens per omnia secu- la seculorum. Amen. Si est pacem daturus, altare osculatur iuxta patenam, extendens manus su- per altare hinc & inde, & instrumentum pacis si- bi porrectum per ministrū iuxta ipsum ad dex- teram scilicet in cornu epistolæ genuflexus etiā osculatur, inter osculum competentī voce dicēs. Pax tecum. Respondet. Et cum spiritu tuo. Et mini- ster surgit, & pacem interessentibus osculandam præbet, dicens singulis. Pax tecum. Et singuli re- spondent. Et cum spiritu tuo. Si pacem celebrans non est

non est daturus, etiam si illius datio missæ conueniat, altare non osculatur: sed præmissa oratione dicta, sine mora stans, vt supra dictum est, sequentes orationes subiungit. Osculata ergo vel non osculata pace manibus sic iunctis, & super altare positis, & capite inclinato, dicit, *Domine Iesu Christe fili Dei uiui, qui ex voluntate patris.* &c. vsq; ad finem. Deinde subiungit stans eodem modo, *Perceptio corporis tui domine.* &c. vsq; ad finem. His dictis, reuerentiam genuflexus faciēs, patenam ambabus manibus cum sacramento reuerenter accipit, interim dicens, *Panem caelestem accipiam, et nomen domini inuocabo.* Et eam ante pectus in manu sinistra tenet, duobus digitis eiusdem manus apertis superpositis per circulum, ita quòd sacramentum non attingant; & sacramentum adhuc in patena iaceat, nisi immineat periculum ventitunc enim celebrans illud inter pollicem & indicem manus sinistrae accipere potest adhuc super patenā. Et siue vno siue alio modo fiat, celebrās manu dextra ter pectus suum percutit, interim etiam ter dicens voce aliquantulum eleuata has quatuor dictiones. *Domine non sum dignus.* Deinde profequitur, *Ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur anima mea.* Quibus tertio factis & dictis, accipit ambas partes prædictas Hostiæ inter pollicem & indicem dextrae manus, &

Ceremoniale

cum illis seipsum super patenam signat ante pedes, dicens *secretè. Corpus domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in vitam eternam. Amen.*

Et cubitis super altare positus, & patena in manu sinistra partibus Hostiæ prædictis & ori supposita, sumit reuerenter easdem ambas partes.

¶ Notandum tamen est, quòd si celebrans guttur ad eò adstrictum vel arctum habeat, vt difficile easdem ambas partes iunctas sumere possit, poterit seipsum modo, quo supra dictum est, signare cum parte minori Hostiæ, & singulatim vtrâque summere partem. Et caueat, ne aliqua particula inter dentes, vel in pallato remaneat: cui periculo lingua prouidere poterit. Deinde manu dextra Calicem discooperit, & patenam in manu sinistra retentam cū pollice & indice manus dextræ super Calicem extergit, interim dicens. *Quid retribuam domino pro omnibus quæ prestavit mihi?* Et diligenter aspiciat, ne aliqua particula in corporali remaneat. Quam si remansit, cum patena colligit, & in calicem immittit. Deinde inter digitos dextræ manus Calicem per nodum sub cupa accipit, dicens *secretè. Calicem salutaris accipiam, et nomen domini inuocabo: laudans inuocabo dominum, et ab inimicis meis saluus ero.* Et signat se signo crucis cū eodē Calice super corporale, interim *secretè* dicens. *Sanguis domini nostri Iesu Christi custodiat*
animam

animam meam in vitam eternam. Amen. Et stans adhuc genu dextro aliquantulum curuatus, ut hactenus fuit, ex quo patenam desuper corporale cum partibus Hostiæ sustulit, sumit totum sanguinem cum particula in Calice posita, patenam in manu sinistra retentam ori interim supponēs, & sanguine sumpto, dicit secretè. *Quod ore sumpsimus domine pura mente capiamus, ut de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum. Amen.* Interim porrigens Calicem ministro, qui infundit in eum vinum, quo celebrans se purificat, adhuc patenam ori submittens. Postquam purificatus fuerit, secretè dicit. *Corpus tuum dñe quod sumpsi, et sanguis quem potavi adhæreat visceribus meis: et præsta, ut in me non remaneat scelerum macula, quem pura et sancta refecerunt sacramenta. Qui vivis et regnas cum Deo patre in unitate spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.* Et interim celebrans abluit pollices & indices super Calicem, ministro vinum, vel aquam fundente, & ablutionem sumit, & extergit os, digitos, & Calicem intus & exterius cū purificatorio: & purificatorium super Calicem ac desuper patenam ponit, & Calicem ad partē dextram, vel sinistram, vel in medio altaris, prout sibi magis placuerit, collocat. Et si sint Hostiæ consecratæ super corporali positæ pro alio tempore conseruandæ, facta eis debita reuerētia, eas

Ceremoniale

in vas ad hoc ordinatum ponit, vel alios commu-
nicat, modo, quo infra (Deo dante) dicemus. De-
inde dicens canticum Simeonis, & antiphonā. *O-
sacriū cōiuiū in quo Christus sumitur. &c.* cū verlicu-
lo. *Panem cælestē prestitisti eis, omne delectamentū in
se habentem, & Oremus cum oratione. Deus qui nobis
sub sacramento mirabili passionis. &c.* Corporale pli-
cat, & omnia super illud conlucta poni aptè re-
ponit. Deinde manibus iunctis ante pectus, ca-
put imagini seu cruci in medio positæ inclinat,
manibus sic iunctis ad librum missalem accedit
in cornu epistolæ per ministrum, communione
iam facta, repositum, & manibus ante pectus ex-
tensis, ex libro communionem eiusdem missæ le-
git. Qua lecta, manibus ante pectus iunctis, ad al-
taris medium reuertitur honesto passu: & dum
ibi fuerit, manus hinc & inde super illud exten-
dens, in medio osculatur, & ad populum reuer-
tur, dicens. *Dominus vobiscum.* Respondet. *Et cū spi-
ritu tuo.* Et hoc faciet eo modo, passu, & ordine,
quo supra in principio missæ post Gloria in ex-
cellis fecit. Deinde eadem via ad altare conuertit-
tur, vbi super illud manus extendēs & statim an-
te pectus iungens, inclinato capite, dicit. *Oremus.*
Et iunctis sic manibus, ad librum accedit, & ibi
ante pectus manibus extensis, post communio-
nem legit vsq; ad *Per dominum nostrū*, vel aliā
quan-

quancunq; conclusionem: quam dicens, manib⁹
iunctis ante pectus, & caput Deo inclinans, &
conuertitur aliquantulum ad crucem seu imagi-
nem in medio altaris positam. Et si aliquas com-
memorationes in principio missæ ante epistolã
fecit, earundem post communionem nunc ma-
nibus sic ante pectus extensis, dicat eo numero
& ordine, quo suprã fecerat, ante eas prius mani-
bus iunctis ante pectus & capite inclinato dicẽs.
Oremus. Et eas omnes sub vna conclusione finiat
vt suprã dictum est. Deinde ad medium altaris
manibus iunctis reuertitur, & illud in medio oscu-
latur, modo quo suprã, & ad populũ vertitur mo-
do & ordine solito, dicens. *Dominus vobiscum.* Re-
spondet. *Et cum spiritu tuo.* Et si Gloria in excel-
sis in principio dixit, manibus iunctis ante pe-
ctus, & adhuc ad populũ cõuersus, dicit. *Ite mis-
sa est.* Sin autem Gloria in excelsis non dixit, ea-
dem via ad altare reuertatur: & illic iunctis ma-
nibus ante pectus, & stans in medio dicat. *Bene-
dicamus domino.* Respondet. *Deo gratias.* Et si mis-
sa pro defunctis dicatur, dicat. *Requiescant in pace.*
Respondet. *Amen.* vt infrã in missa pro defun-
ctis dicetur. Deinde in manibus sic iunctis, & super
altari positis, & capite inclinato, secretè dicat.
*Placeat tibi sancta Trinitas obsequium seruitutis meæ,
& presta, vt sacrificium, quod oculis tuæ maiestatis in*
D 5 dignus

Ceremoniale

dignus obtuli, sit tibi acceptabile, mihiq̄, & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile, per Christum dominum nostrum. Amen. Et extensis manibus super altare, illud in medio osculatur, & ad populum vertitur super manum suam dexterā, scilicet super cornu epistolæ: & ibi in medio altari stans, populum benedicit, signans illum cū manu dextra integra & aperta à fronte vsq; ad pectus, minimo digito eiusdem manus dextræ ad populum conuerso, & manu sinistra sub pectore retenta interim dicens. *Benedicat vos omnipotens Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus.* Hac benedictione vtuntur clerici Romanæ ecclesiæ, teste Ioāne Brocardo in suo ordine missæ in fine. Fit tamē triplex signum crucis, vnū versus cornu epistolæ, dum dicitur. *Pa + ter* alterum in medio altaris, dū dicitur, *Fi + lius* aliud versus cornu euāgelij, dū dicitur, *Et spi + ritus sanctus.* Celebrās tamen poterit vti benedictione sequenti. *In vni + ta + te sancti spiritus benedicat vos pater & filius. &c.* qua clerici Hispaniæ communiter vtuntur. Sed hic modus benedictionis nūquam mihi placuit, peruertitur enim ordo sanctissimæ Trinitatis, præponendo personam spiritus sancti personis patris & filij: & hic modus benedictionis in antiquis libris ecclesiasticis, maximè Romanæ ecclesiæ, nunquā inuentus fuit. Et eo non vtuntur

summus

summus Pōtifex, neq; p̄lati, teste eodē Ioā. Brocardo, loco suprā citato. Benedictione finita, circum pergit, & ad cornu euangeliij accedit, & illic stans manibus iunctis ante pectus dicit. *Domine vobiscum. Respondet. Et cum spiritu tuo.* Deinde signat se pollice manus dextræ, primò in fronte, secundò in ore, tertio in pectore, interim dicens. *Initium sancti euangeliij secundum Ioannem.* Respon. *Gloria tibi domine* signat se à fronte vsq; ad pectus, interim dicens. *Qui natus est de virgine.* vt suprā in principio euangeliij missæ: & manib; iunctis ante pectus dicit. *In principio erat verbum.* vsq; ad finem. Et dicens. *Et verbum caro factum est.* genuflectit, & statim erigit se, & euāgelium perficit. Quo finito, signat se à fronte vsq; ad pectus dicens. *Per euangelica dicta. &c.* Aliqui tamen loco huius euangeliij, genuflexi in medio altaris dicunt. *Sub tuum præsidium.* vel, *salve regina.* cum oratione. *Cōcede nos famulos tuos.* Sed melius faciet qui ordinem Romanum sequetur, dicens euangeliū suprādictum. Post hæc iunctis manibus, facta in medio altaris reuerentia vel humiliatione, ad sacristiam reuertitur, ea honestate, modo, & ordine, quo ad altare celebraturus aduenit, recitans interim canticum trium puerorum, scilicet. *Benedicite omnia opera domini dño.* Et post infimū gradum ad altare conuertitur, & iterum ei humiliationem

Ceremoniale

tionem faciat. Et postea sacristiam ingrediatur, ubi paramenta deponat: & minister Calicem & omnia alia, quæ ad altare detulit, ad sacristiam introducat. Et paramētis depositis, sacerdos ad infimum gradum altaris redeat: & illic genuflexus, deuotè oret, & recitet orationem sequentē.

Oratio.

Anima Christi sanctifica me, corpus Christi sacratissimum salua me, sanguis pretiosissime inebria me, aqua lateris Christi purissima munda me, sudor vultus Christi virtuosissime sana me, passio Christi pyssima conforta me. O bone Iesu custodi me, intra vulnera tua absconde me, non permittas me separari à te, ab hoste maligno defende me, in hora mortis voca me, iube me venire ad te, & pone me iuxta te, vt cum angelis & archangelis laudē te per infinita secula seculorū. Amen.

Hac oratione dicta, vel dicto eo, quod sibi magis placuerit, surgat: & reuerentia profundè altari facta, discedat in pace.

¶ De missa, qua in cantu dicitur.

SA CERDOS paramentis festiuis indutus, eo ordine, quo suprà iunctis manibus ante pectus, à sacristia egreditur, præcedentibus diacono & subdiacono indutis dalmatica & tunicella eiusdem coloris,

coloris, cuius fuerit planeta sacerdotis, vt in officio diaconi & subdiaconi (superis fauentibus) dicemus. Et sacerdos intra manus iunctas mappulam mundam portare poterit, vt ea in altari vtatur si opus fuerit. Et dū fuerint infra infimū gradū altaris, ponatur medius inter diaconum & subdiaconum, diacono ad dextram, & subdiacono ad sinistra sacerdotis existentibus. Et sic ordinatim omnes altari humiliationē faciāt, & eo ordine ad altare accedūt: & dū iuxta ipsum fuerint, iterum humiliationem faciāt. Deinde sacerdos, interim dum diaconus librum parat, confessionem incipiat, eo modo, quo supra in missa sine cantu. Finita confessione, & altari in medio osculato, incensum sibi per ministrum oblatum benedicat, & altare incenset eo modo, quo infra in capite de forma incensandi dicemus. Post incensum introitū missæ legat, & omnia prosequatur vt in missa sine cantu. Et finitis à choro, kyrie eleison, Christe eleison, ipse in medio altaris positus, dicat in cantu has quatuor dictiones. *Gloria in excelsis Deo*. Et dicens *Deo*, manus ante pectus iungat, & caput Deo inclinet: & reliquum hymni vsque ad finem continuatè vel alternatim cum diacono & subdiacono sine cantu prosequatur. Et finito à choro vel organo hymno, ipse adhuc in medio altaris positus, cōuertatur ad populum cum modestia, di-

Ceremoniale

destia, dicens in cantu. *Dominus vobiscum*, iungens, & extendens manus eo modo, quo supra in missa sine cātu diximus. Quod seruandum est, quoties ad populum conuersus, *Dominus vobiscum*, in cantu dixerit. Deinde antea quā respōdeatur à choro, *Et cum spiritu tuo*, ad altare reuertatur: & finita chori responsione, extendens, & iungens manus, vt supra in missa siue cantu, dicat in cantu. *Oremus*. Et hoc seruabit, quotiens in cantu dixerit. *Oremus*. Deinde manibus iunctis ante pectus, ad librum accedat, & orationem diei in cantu dicat, & etiam alias cōmemorationes, si quæ sunt dicende, & ante eas dicat etiā. *Oremus* in cantu. Orationibus finitis, interim dum à subdiacono epistola decātur, ipse epistolam, graduale, versus, vel tractum in libro legat, si placuerit: finaliter, non lecta, siue lecta epistola ad medium altaris reuertatur, & ibi sit, donec epistola finiatur. Deinde aquam ad oblationem sic porrectam benedicat hoc modo. Dicto per subdiaconum. *Iube domine benedicere*, ipse sacerdos aquam signo crucis manu integra & aperta signet, prius dicens. *Ab illo benedicatur, in cuius honorem consecrabitur*. Deinde interim dū à choro graduale, & alia ante euangelium dicenda decantātur, sacerdos cū diacono & subdiacono, iunctis manibus ante pectus, ad sedes sibi paratas accedat, & ibi sedeat, donec

donec supradicta à choro finiantur. Et dum repetitur à choro. *Alleluia*, quod in fine dicitur, ad altare redeant ordine suo: vel si federe noluerint, in medio altaris stent, donec supradicta dicantur. Quibus finitis, sacerdos ad diaconum coram se genuflexum conuertatur: & dicto per diaconum. *Iube domine benedicere*, sacerdos manum dextram apertam super diaconum teneat, ita quòd eum non tangat, interim dicens. *Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis, vt dignè, & competenter annunties nobis sanctum euangeliū suum.* Deinde manu dextra eum signo crucis signat. Quo facto, iuxta cornu epistolæ accedit, & latus suum dexterum altari adiungit, ita, quòd faciem habeat versus cornu euangelij, & ibidem maneat iunctis manibus ante pectus, & oculis ad terram demissis interim dum euangelium decantatur: & quotiens nomen. *Iesu*, vel *Mariæ*, in euangelio nominetur, caput inclinet, & statim se erigat. Euangelio finito inclinat caput, signansq; se signo crucis, & dicens. *Per euangelica dicta. &c.* accedit ad medium altaris, & ibi, si diaconus præstò sit, textum euangelij sibi per diaconum porrectum osculetur, sin autem præstò nō sit, osculetur finito *Credo*. Deinde manus super altare hinc & inde extendat, & dicat in cantu. *Credo in vnum Deum.* si in illo die sit dicendum. Et dicens *Deum*, manus ante pectus iungat,

Ceremoniale

iungat, & caput Deo inclinet: & sine cantu reliqua verba symboli prosequatur. Et dicens. *Et incarnatus est*, vsq; ad *Et homo factus est*, inclusive caput quātulum humiliet, si Credo à choro decāte tur: si aut in organo dicatur verba illa supradicta genuflexus dicat. Si verò à choro decantetur, interim dum illa verba decātātur, ipse genuflectat, & inde non surgat, nisi iam decantato. *Et homo factus est*. Finito Credo, vel eo non dicto, si non sit dicendum, ad populum conuertatur, dicēs in cātu. *Domine vobiscum, & Oremus*. Deinde offertorium in missali legat eo modo, quo suprà. Lecto offertorio, Hostiam in patena positam, sibi per diaconum in parte epistolæ oblatam, manu dextra benedicat, & eam à manu diaconi accipiat, & offerat vt suprà. Calicem insuper sibi oblatū per diaconum per nodum accipiat, & etiam offerat. Deinde pallam super patenam sibi per diaconum oblatam benedicat, & cum ea Calicem cooperit: & ipsam patenam de manu diaconi accipiat, & corporali submittat: & reliqua faciat, & dicat prout in missa sine cantu dicitur. Dicto. *Veni sanctificator. &c.* & cooperta Hostia & pede Calicis, thuribulum à manu ministri accipiat, & oblata, & altare modo & ordine, quo infrà in modo incensandi dicemus, thurificet. Facta incensatione, & thuribulo ministro reddito, si concio
vel sermo

vel sermo eo die sit faciendus, in medio altaris ad concionatorem coram se genuflexum conuertatur: & dicto per concionatorē, *Iube domine benedicere.* Sacerdos manu superposita, vt suprā in benedictione euangelij, dicat. *Corroboret dominus sensum, cor, & intelligentiam tuam, vt dignè & competèter annunties nobis sancta eloquia sua.* Et eum signo crucis signet, & in loco sibi parato sedeat interim dum concio fit. Finita concione, vel ea non facta, post incensum in cornu epistolæ manus lauat, & reliqua facit vt suprā in missa sine cantu diximus. Finitis orationib⁹ secretis, dicit in cātu *Per omnia secula seculorum. Dominus vobiscum. Sursum corda. Gratias agamus domino Deo nostro.* Et præfationem illi diei ordinatam, cum ea extensione, & iunctione manum, de qua suprā in alia missa diximus, & omnia alia profequitur, vt in missa sine cantu dictum est. ¶ Notandum est, quòd quādo Calix discooperiendus est, discooperiendi labor non sacerdoti, sed diacono incumbit. Si tamen diaconus morosus fuerit, sacerdos ipse suppleat. Dicto. *Per + ipsum, & cū ip + so. & c.* eleuata Hostia, & in altari reposita, & Calice cooperato, sacerdos manus super altare hinc & inde, pollicibus & indicibus non disiunctis, extendens, in cantu dicat. *Per omnia secula seculorum.* Et respōso. *Amen.* manus iungens ante pectus, & caput aliquan

E

aliquan

Ceremoniale

aliquantulū inclinans, dicat in cantu. *Oremus*. De inde erectus, manibus adhuc iunctis, dicat etiam in cantu. *Præceptis salutaribus moniti. &c.* & incipiens. *Pater noster*, manus ante pectus extendit, vt suprā in missa sine cantu. Et in fine *Pater noster*, patenam inter digitos à diacono accipiat, & dicat. *Libera nos quæsumus domine. &c.* & oīa prosequatur vt suprā. Et fracta Hostia, & in patena posita, & particula parua in manu dextra retenta, dicat in cātū. *Per omnia secula seculorum. &c.* Et responso. *Amen*. dicat etiam in cātū interim dum signat. *Pax domini ⁊ sit semper ⁊ vobiscū.* & omnia alia sine cantu vsq; ad communionem inclusiue, vt suprā dictum est in missa sine cantu. Communionem dictā, dicit in medio altaris in cantu. *Dominus vobiscum*. versus ad populum. Deinde ad altare conuersus dicit. *Oremus*, eo modo, quo suprā. Et ad librum manibus iunctis accedens, dicit in cantu manibus extensis orationes eo modo, & ordine, quo primas orationes ante epistolam dixerat. Et incepta cōclusionem vltimę orationis iuxta librum, accedit manibus ante pectus iunctis ad medium altaris, interim perficiens dictā conclusionem. Et conclusionem finita, & responso *Amen*, ad populum vertitur, dicens in cantu. *Dominus vobiscum*. vt suprā ad altare conuertitur, & dicit voce submissa. *Itē missa est*. Et illic stat manibus

nibus ante pectus iunctis, donec diaconus perficit in cantu. *Ite missa est. vel, Benedicamus domino.* Post hæc genuflexus dicit salutationem angelicam, scilicet. *Salve regina. cum oratione. Omnipotens sempiternus Deus, qui gloriosæ virginis. &c.* vel antiphonam. *sub tuum præsidium. cum oratione. Concede nos famulos tuos.* Deinde surgit, & osculatur altare in medio, & ad populum versus, ei benedicit eo modo, quo supra. Et ab altari discedunt ipse & diaconus & subdiaconus, eo ordine, quo ad illud venerunt. Et dum fuerint in infimo gradu altaris, faciunt altari reuerentiam ad illud conuersi. Deinde ad sacristiam proficiscuntur eo ordine, quo ab ea sunt egressi. Interim postquam ab altari discedunt dicentes alternatim canticum trium puerorum, vel. *Te Deum laudamus.* & paramētis depositis, omnia faciat prout supra in missa sine cantu. ¶ Notandum est, quòd postquam sacerdos celebrauerit in cantu, vel sine cantu, debet omnino per satis longum spacium ab omni confabulatione abstinere, præsertim praua, & à verbis otiosis, & ab omni immunda cogitatione: & solitudinem per illud spacium inquiret, si fieri potest. Abstineat etiam à cibo & potu, maxime per integram horam, propter honorem & reuerentiam tanti sacramēti, quo ipse indignus paulò antè est refectus.

Ceremoniale

¶ De missa pro defunctis.

IN missa pro defunctis omnia fiunt ut supra in missa sine cantu, exceptis ijs, quæ sequuntur. Ad introitum non dicitur. *Gloria patri. nec, Gloria in excelsis. nec, Alleluia, nec dicitur. Iube domine benedicere.* Et benedictio ante euangelium: nec dicto euangelio osculatur textum: nec dicitur. *Credo, nec aqua Calici imponenda pro sacrificio benedicitur. Agnus Dei, specialia habentur. dicitur enim. Dona eis requiem Et tertio. Dona eis requiem sempiternam.* Et dū dicit. *Dona eis requiem,* nō percutit pectus. Oratio. *Domine Iesu Christi qui dixisti apostolis tuis. non dicitur: nec Pax datur, nec benedicitur populo, sed omisis. Ite missa est. & Benedicamus domino, dicitur. Requiescant in pace. Et statim. Placeat tibi sancta Trinitas. &c.* ¶ Notandū est, quòd si hæc missa in cantu dicatur, sacerdos nō ita eleuet vocem, prout eleuare solet in alijs missis, quæ in cātu dicuntur, sed humiliorivoce, & aliquantulū festināter. Quomodo orationes huius missæ sint dicēde, infrā (Deo dāte) dicem⁹ in capitulo de modo dicendi orationes & commemorationes.

¶ De celebratione duarum vel trium missarum eadem die.

Sunt

SVNT nonnulli sacerdotes ob rari-
tatem clericorum & ecclesiarum pau-
pertatem, duas parochiales ecclesias
obtinētes, quibus à iure duas celebra-
re missas in die conceditur. Ij, & quicumq; alij sa-
cerdotes in casibus à iure permisis, bis in die ce-
lebrare valentes, nō debent in prima missa post
sumptum sanguinem se purificare, vel ablutionē
digitorum sumere: sed post sanguinis sumptio-
nem digitos super Calicem abluere, & huiusmo-
di ablutionem in aliquo vase mundo reponere:
& alia die, qua vnā tantūm missam celebrabūt,
post sanguinis sumptionem, vel eadē die post di-
ctam secundam missam, de ea se purificare, seu
post purificationem & ablutionem eiusdem se-
cundæ missæ eam sumere. Plures autem quàm
duas missas vna die celebrare non licet, sola die
Natiuitatis domini saluatoris nostri Iesu Christi
excepta, in qua quilibet sacerdos aliàs ad cele-
brandum dispositus, poterit tres missas celebra-
re. Quod facturus etiam non debet in prima, &
secunda missa se purificare, aut ablutionem digi-
torum sumere: sed eam in aliquo vase mundo re-
ponere, & post purificationem vltimæ missæ su-
mere. Qui autem eodem die plures missas cele-
braturus, in prima, vel in secunda missa se purifi-
cauerit, aut ablutionem sumpserit, nequaquam

E 3 · · · illa die

Ceremoniale

illa die vlteriùs celebret. Præterea sacerdos in die Natiuitatis saluatoris, duas vel tres missas etiam sine intermissione celebraturus, debet ante quãlibet missarum huiusmodi confessionem dicere, & in fine cuiuslibet populũ benedicere: & post primam & secundam missas euangelium Ioannis, scilicet. *In principio erat Verbum. &c.* dicere, atque omnia alia facere & dicere, purificatione omissa, vt supra diximus. Post tertiam verò missam, loco dicti euangelij Ioannis, solet dici euãgelium Matthæi, scilicet. *Cum natus esset Iesus. &c.* Quod habetur in missa Epiphaniæ.

¶ *De missa priuata, quæ coram Pontifice dicitur.*

SACERDOS, qui coram Pontifice missam sine cantu, vel priuatã est celebraturus: si ipse Pontifex intra suam dicecesim et si sit Archiepiscopus etiam intra suam prouinciam existat, ad latus, vbi Pontifex sedet, cõuertatur, & cum eo confessionem dicat, eo modo, quo supra in missa sine cantu diximus: præterquam, quòd loco verborum. *Et vobis fratres*, dicat *Et vobis pater & fratres*. Et loco verborum. *Et vos fratres orare pro me*, dicat. *Et vos pater & fratres. &c.* Et dicens

Et dicens. *Indulgentiam, absolutionem &c.* ad altare conuertatur, & illic omnia facit, & dicit, prout supra diximus. Et antequam euangelium legat, iunctis manibus ante pectus ad Pontificem conuersus, & caput inclinans, ab eo petit benedictionem, dicens. *Iube domine benedicere.* Et accepta benedictione, erigit se, & euangelium legit, eo modo, quo supra. In fine missæ antequam populū benedicat, ad Pōtificem cōuertitur, manibus ante pectus iunctis & eidem humiliationem facit, quasi benedicendi licentiam petens: deinde benedicit, & omnia alia facit, vt superius dictū est.

¶ Et notandum est, quòd omnia supradicta debent facere capellani cuiuscunq; Pontificis, quādo coram eo celebrant, quāuis ipse Pontifex extra suam dioccesim, vel prouinciam existat.

¶ De missa solenni, quæ in cantu coram Pontifice celebratur.

VANDO sacerdos missam est coram Pontifice decantaturus, si Pontifex iuxta altare sit, ad medium altaris deueniet, & sacerdote ad sinistrā eius adstante, fiat confessio eo modo quo supra. Finita confessione, Pontifex ad sedem suam vadit: & vnus ex acolytis portans thuribulum cum nauicella

Ceremoniale

cella incēsi, ad Pontificem accedit, vnà cum diacono, & diaconus nauiculam porrigens Pontifici, manum eius osculetur. Deinde dicit. *Benedicite pater reuerende.* Et Pontifex benedicit, dicēs. *Ab illo benedicaris.* &c. prout infra dicemus in capite de modo incēfandi. Et incenso misso in thuribulo, ad sacerdotem reuertuntur, & ipse altare incēsat modo infra dicendo: & idem fiet, quādo oblata sit incensaturus. Cætera omnia, quę in hac missa sunt dicenda, seu facienda, dicemus infra in capitulo de officio diaconi & subdiaconi.

¶ De missa, qua sicca nuncupatur.

VNT aliqui sacerdotes, qui in quadagesima, vel alijs diebus, in quib² duæ missæ speciales habentur, videlicet vna de festo, & alia de dominica, vel de feria, alterā earum celebrata, altera pro deuotione legunt, ommissa consecratione. Quod fieri licet, hoc tamen ordine. Data benedictione post missam celebratam, & euangelio sancti Ioannis lecto, celebrans casullam deponit, & omnibus alijs paramētis retentis, stans in cornu epistolę ad altare versus, capite delecto legit absolute ex missali introitum missæ, & *Gloria in excelsis Deo*, si & secundæ missæ conueniat, aliàs non. Et idem obseruandū est de. *Credo in vnū*

Deum

Deum. Deinde prætermisissis. *Dominus vobiscum.* & *Oremus,* legit orationem, epistolam, graduale, alleluia, vel tractum. Euangelium prætermisissis titulis, scilicet. *sequētia sancti euangely.* & c. vel *initium sancti euangely.* Et prætermisso. *Dñs vobiscū,* post euangeliū legit offertoriū, cōmunionem. Et prætermisissis *insuper. Dominus vobiscum,* & *Oremus,* legit post communionem. Et omnia hæc intelligibili voce est lecturus: & sine aliqua ceremonia officium ipsum terminat. Et dicens secreto canticū trium puerorum, reliqua paramenta deponit.

¶ *De missa sicca, qua in mari, vel flumine celebratur.*

IN mari, vel flumine, vel loco fluctuanti alicui sacerdoti celebrare nō licet: cōsuetū tñ est pro hominū deuotione missam, quæ sicca dicitur, celebrare, ordine sequēti. In capella nauis ecclesiolam nūcupata, est mensa parata, supra quā ponitur mappa mūda, etiā nō benedicta, & in medio partis posterioris eiusdē mēse crux, ac inde & inde in cornibus posterioribus ipsius mēse duo cādelabra cū duabus cādelis ardentibus collocātur. Sacerdos huiusmodi missam dicturus, ante dictā mensam stans accipit superpellicium, & desuper stolam dependentem ab humeris, quam trāsuerfat ante pectus per modum crucis, & cingulo

E 5

confir-

Ceremoniale

confirmat: vel secundum multorum opinionem induitur omnibus paramētis sacerdotalibus, ordine superiūs dato, sola casulla omiſſa: nā ea vti non debet. Postquam paratus fuerit, facit cōfessionem cum interessentibus, eo modo, & forma quo supra. Finita confessione, ad mensam accedit, & eam non osculatur, nec dicit orationem. *Oramus te domine vt per merita sanctorum. &c.* sed ea omiſſa, accedit ad librum, & legit introitum, & *Kyrie eleison. Christe eleison*, vt supra, & *Gloria in excelsis*, si est dicendum. Et dicens. *Dominus vobiscum* non vertitur ad populū, sed dicit statim. *Oremus.* Et dicit orationem diei, & poterit etiam dicere commemoraciones, quæ illo die in terra existēs dicere poterat. Deinde legit epistolam, graduale & Alleluia, si dicendum est, vel tractum. Et portat librum ad cornu euangelij, & in medio mensæ dicit. *Munda cor meum. &c.* vt supra. Deinde ante librum dicit. *Dominus vobiscum*, & sequentia *sancti euangelij &c.* signans librum & se ipsum vt supra, legit euangelium: & eo lecto, osculatur textum, & dicit *Credo*, si festum requirat, & *Dominus vobiscum*, non conuersus ad populum. Deinde dicit. *Oremus.* Et legit offertorium eo modo, quo supra. Deinde dicit præfationem illi diei conuenientem, & dicit. *sanctus, sanctus. Dominus Deus sabaoth. Pleniſant. &c. & Benedictus qui venit. &c.* Et omisso

Te igitur

*Te igitur clementissime pater. & omnibus alijs, dicit statim. Oremus preceptis salutaribus moniti. & c. & Pater noster. Statim dicit. Agnus Dei q̄ tollis. & c. Et dat osculū pacis, si officio illius diei cōuenit. Non autē dicit. Domine Iesu Christe, qui dixisti. & c. nec alias orationes: sed finito osculo pacis, cum libro reuertitur ad cornu epistolæ, & dicit communionem, & Dominus vobiscum, non cōuersus ad populum. Deinde dicit. Oremus. Et legit post cōmunionem, & alias commemorationes. Deinde non conuersus ad populum dicit. Dominus vobiscū & *Ite missa est. vel Benedicamus domino.* prout conueniat: vel, *Requiescant in pace,* si pro defunctis celebravit. Et vertit se ad populum, & ei benedicit vt suprā. Tunc dicit. *Dominus vobiscum.* Et signans se modo, quo suprā, dicit *Initiū sancti euangeliij. & c. Deinde. In principio erat verbum. & c.* Deinde exiit, & vestes in cōuenienti loco reponit. Et est notandum, quòd omnia suprā dicta dicēda sunt intelligibili voce, ita q̄ à circūstātibus audiātur.*

¶ *De eadem missa sicca coram infirmo, vel alia persona celebranda.*

I fortē euenerit, q̄ infirmus, vel alia quęcūq; persona pro deuotione uellent missam audire, & ibi nō est sacerdos ad missam celebrandam dispositus, quia

Ceremoniale

tus, quia iam eadē die celebrauerit, vel aliās erat impeditus, poterit sacerdos in ecclesia, vel alio loco conuenienti missam siccam legere, eo ordine, quo supra in missa nauali diximus. Et in hac missa non debent sacramentum ostendere, etiam si illud in ecclesia in loco consueto paratū habeat, vt omnes dicunt.

¶ *De ijs, quæ intelligibili voce, ita quòd à circumstantibus audiatur, in missa dicēda sunt.*

M N I A quæ sequuntur curare debet sacerdos ita clarè & apertè legere, vt à circumstantibus intelligibiliter audiantur, scilicet confessionem cum omnibus alijs vsq; ad *Aufer à nobis quaesumus domine. & Oramus te domine, vt per merita sanctorum. &c.* exclusiuè: nam hæ duę orationes submissa & plana voce sunt dicenda. Dicit insuper alta voce introitum cum psalmo, & *Gloria patri. & Kyrie eleison. & Gloria in excelsis deo. & Dominus vobiscum. Oremus. Electamus genua, leuate orationes, prophetias, epistolam, graduale, alleluia, tractum cū suis versibus, euangelium, Credo. &c. Dominus vobiscū Oremus, offertoriū, Orate fratres, Per omnia secula seculorum, Dominus vobiscum, sursum corda. Gratias agamus. &c. præfationem. Sanctus. &c. Nobis quoq; peccatoribus*

*catoribus. in tribus dictionibus tantum. Per omnia
 secula seculorum. Pax domini. & c. Domine non sum di-
 gnus, in ijs quatuor dictionibus tantum. commu-
 nionem. Dominus vobiscum. Oremus. postcommu-
 nionem, Humiliate capita vestra deo. Dominus vobi-
 scum. Ite missa est. Benedicamus domino. Requiescant in
 pace. Benedictionem [redacted] post
 missam. Dominus vobiscum. Initiū sancti euāgelij. & c.
 Et euangelium. salve regina. vel sub tuum præsidij.
 cum oratione. Cætera omnia, quæ in missa dicen-
 da diximus, ita secretè dicenda sunt, vt à circun-
 stantibus non audiantur.*

*¶ De orationibus, & commemorationibus
 in missa dicendis, & earum ordine.*

NOTANDVM est, quòd Roma-
 na ecclesia vna tantum oratione in fe-
 stis duplicibus vtitur, nisi ipsa festa in
 dominicis extra quadragesimam, &
 extra aduentum venerint, quorum officium nõ
 possit in alium diem illius hebdomadæ transfer-
 ri, prout transferuntur, si incidant in dominicis se-
 ptuagesimæ, sexagesimæ, quinquagesimæ, & qua-
 dragesimæ: & in dominicis aduentus. Si ergo in-
 cidant in dominicis extra aduentum, & septua-
 gesimam, sexagesimam, & quinquagesimam, &
 qua-

Ceremoniale

quadagesimam occurrentibus, orationes hoc modo ordinandæ sunt. Oratione festi sub sua cōclusionē dicta, dicitur oratio de dominica tantū sub sua cōclusionē, nisi dominica infra aliquam octauam veniat: nam tunc oratione festi sub sua cōclusionē dicta, dicitur commemoratio octauæ, cui subiungitur commemoratio dominicæ. Et sub cōclusionē orationis dominicæ cōcluditur commemoratio octauæ. Et si hæc dominica incidat infra aliquam octauam, & nullum aliud festū duplex in ipsa dominica incidat, missa celebrabitur de octaua, & oratione octauæ sub sua cōclusionē dicta, dicetur commemoratio dominicæ tantū sub suamet cōclusionē, vt supra dictum est in principio huius capituli.

¶ De modo celebrandi festa duplicia, quæ in septuagesima, sexagesima, quinquagesima, quadagesima, & in dominicis aduentus incidunt.

SI in dominicis aduentus, & in septuagesima, sexagesima, quinquagesima, & in dominicis quadagesimæ aliquod festum duplex incidat, festum ipsum transfertur in diem sequentem. Et si in illa die sequenti aliud festum incidat, festū
iam ex

iam ex dominica translatum, iterum transfertur in alium diem & ultra, si opus fuerit. Et quocunque modo transferatur, dicta oratione festi sub sua conclusione, dicitur alia oratio de feria, siue de tempore etiam sub sua conclusione: nisi sit infra octauam, de qua sit commemoratio habenda: quia tunc dicta oratione festi sub sua conclusione, subiungitur oratio octauæ, quæ sequitur oratio de feria, siue de tempore, sub cuius conclusione terminatur etiã oratio octauæ. ¶ Et notandũ est, quod nunquã cũ prima oratione missæ concluditur secũda oratio: sed semp̃ ipsa sola sub sua conclusione terminatur, deinde fiunt commemorationes ordine quo supra. Et omnes quotquot fuerint, sub conclusione vltimæ tantũ terminabuntur. In collatione tamen ordinum, & in consecratione episcoporum, virginũ, ecclesiarum, & altarium, & benedictione abbatum, abbatissarum, & cœmeterij, & in benedictione & consecratione Regum & Reginarum prima oratio missæ non concluditur sub sua conclusione: sed dicta oratione missæ propriæ ipsius consecrationis vel benedictionis, statim subiungitur oratio dominicæ, si in ea fiat consecratio, vel benedictio, vel oratio festi vel temporis, in quo consecratio fiat, & ambæ sub conclusione vna terminabuntur, vt dicitur in Pontificali in consecratione electi in episcopum

Ceremoniale

scopū. ¶ Notate insuper, quòd in dominicis, in quibus festum, vel octaua non celebratur, & in alijs festiuis vel feriatis diebus, etiam in aduentu & quadragesima, tres orationes dicuntur, prout in regulis in missali libro contentis disponitur, vel plures, si opus fuerit, dūmodò sint impares. Excipitur ab hac regula festum sanctorum Innocentium, & festa ipsius sequentia vsq; ad diem sancti Syluestri inclusiue, nam in ijs diebus dicuntur commemorationes in missali in illis festis ordinatae.

¶ De præponendis, vel postponendis orationibus.

SI de sanctis commemorationes sint faciendæ, dicta oratione missæ, in alijs orationibus ordo litaniarum seruatur. Scilicet si commemoratio de sancta Trinitate sit facienda, ipsa habeat primum locum post orationē missæ iam sub sua conclusione dictam: vel si sit facienda de spiritu sancto, vel de cruce, vel de beata virgine, quælibet ex ijs ita vt præponitur in litania, præponatur in missa: deinde sequatur de apostolis, deinde de martyribus, confessoribus, virginib⁹ respectiue, & sic de alijs, de quibus erit agendum. Nisi esset infra aliquam octauam: quia tunc oratio de octaua

octaua haberet primum locum post primam orationem. Si vero orationes de pace, contra paganos, pro Papa, pro benefactoribus, pro seipso, vel similes celebrans sit dicturus, quibus omnibus orationes de sanctis sunt præponendæ, utatur discretionem in præponendo, vel postponendo orationes, prout magis conueniat. ¶ Nota, quod non licet sacerdoti coram prælato, aut Principe, vel domino temporali celebranti, orationes pro se ipso dicere.

¶ De modo celebrandi officium in vigilia.

VANDO missa celebratur de vigilia, & horæ canonicæ dicuntur de festo vel sancto in illa die incidenti, dicta oratione vigiliæ sub sua conclusione dicitur oratio de festo vel de sancto, de quo dictæ sunt horæ canonicæ: cui additur alia conueniens oratio. Et si in prædictis vigilijs, vel alijs diebus, celebratur alia missa quam de vigilia, vel die occurrenti, debet in missa huiusmodi haberi commemoratio de ipsa vigilia siue de die occurrente: & orationi vigiliæ, siue diei additur alia oratio conueniens, nisi esset infra aliquam octauam de qua ageretur: quia tunc prius fieret commemoratio de octaua, deinde de vigilia, siue de die huiusmodi.

F

¶ De

Ceremoniale

¶ De commemoratione festi simplicis, quod in quadragesima incidit.

QUANDO aliquod festum simplex in quadragesima infra hebdomadam venit, si propriam non habeat missam etiam si propriam habeat orationem cum secreta & post communionem, & missa celebratur de feria quadragesimæ, post conclusionem orationis ordinariæ missæ huiusmodi dicitur oratio de dicto festo, cui alia oratio conueniens adiungitur.

¶ De concursu duorum festorum in vna die.

SI concurrant eadem die duo festa, agitur de digniore eorum: aut si sint paria, de eo quod habet plura de proprio: de altero autem non fit commemoratio, sed in alium diem transfertur, quod de eo conuenienter agi possit. Et si in dominica vel infra aliquam octauam festum venerit, cui dominica vel octaua non cedit, etiam non fit de huiusmodi festo commemoratio, sed transfertur in aliam diem extra dominicam vel octauam, quod non habetur aliud festum, & tunc de ipso agitur.

¶ De festo vigiliam habenti, quod in secunda feria incidit.

Si ali

SI aliquod festum vigiliã habens in secunda feria incidat, officium vigiliæ huiusmodi agitur in die sabbati præcedentis, & non in dominica: nec etiam per commemorationem, sequitur enim officium vigiliæ ieiunium quod in sabbato celebratur.

¶ De festo incidenti in die quatuor tēporū.

SI feria quarta, vel sabbato quoruncunq; quatuor temporum, aut alia quacunq; die, qua in missa ante epistolã legitur prophetia dicitur missa de aliquo sancto, vel votiua, aut alia, in qua de feria quatuor temporum commemoratio sit facienda, prima oratio, quæ post introitum missæ illius ferie posita est, dicitur pro eiusdem ferie commemoratione. Et sciendum est, quòd in ecclesijs, in quibus sunt beneficiati, si in quadagesima, aut dominicis vel alijs diebus, in quibus habetur propria missa, quæ non possit in alium diem transferri, si de aliquo festo in eodem die occurrenti missa dicenda est, vnus ex eisdem beneficiatis missam de dominica, vel feria, seu aliam illi diei propriam celebret: & alter missam de festo absq; ferie vel dominicæ commemoratione celebret. ¶ In ceteris autem ecclesijs vnicū sacerdotē habentibus, ipse sacerdos missam principalem integrè celebret absq; commemoratione

Ceremoniale

missæ minùs principalis: & data benedictione in missa, deposita casulla, legat missam minùs principalem, eo modo & ordine, quo suprà in missa sicca diximus. Ad euitandum tamen huiusmodi circuitum solet festi commemoratio fieri, addita alia oratione conuenienti vt suprà diximus:

¶ De commemoratione, quæ in missa votiua fit.

DIceta ordinaria oratione in missa votiua sub sua conclusione, potest postea subiungi alia de feria, vel de sancto, & festo, de quo illa die agitur, & eidem addi alia conueniens. Si non celebrat pro defunctis, sed vult pro defuncto vno vel pluribus orare, ipsam orationem pro defunctis ante vltimam orationem ponit: ita quòd oratio pro defunctis non concludat, sed sub conclusione vltimæ orationis concludatur.

¶ De oratione, quæ dicitur super populũ in diebus ferialibus in quadragesima.

IN quadragesima à die Cinerum inclusiue vsq; ad quartam feriam hebdomadæ sanctæ etiam inclusiue, in feriali officio duntaxat, postquam celebrans omnes postcommuniones cum suis solitis conclusionibus dixit, prout in superioribus ordinatum est, antequàm repetat, *Dominus vobiscum.*

biscum, stans in eodem loco, in quo postcommuniones dixit ante librum ad altare conuersus ut erat dicit absolute intelligibili voce. *Oremus. Humiliate capita vestra deo.* inclinatur caput, & subiungit eadem voce qua dixit postcommuniones postea dicit orationem super populum, voce per quinque puncta demissa vsq; ad conclusionem exclusiue, & dicit conclusionem eadem voce, qua dixit postcommuniones, scilicet voce per quinque puncta leuata. Hac oratione in cantu vel sine cantu finita, accedit ad medium altaris, & illud osculatur, & conuersus modo superius dato ad populum, dicit. *Dominus vobiscum*, & alia ut supra diximus. Dominicis vero & alijs diebus quadragesima, in quibus de aliquo festo, vel pro defunctis, aut votiua missa celebratur, oratio huiusmodi nec *Oremus*, nec *Humiliate capita vestra*. dicitur, sed missa finitur modo quo supra.

¶ *De oratione A cunctis, quo tempore dicitur.*

Oratio.

A *Cunctis nos quesumus domine mentis et corporis defende. &c.* dicitur in missa conuentuali quotidie, tam in ferialibus diebus, quam dominicis & festiuis, a festo Purificationis, vsq; ad dominicam: & ab octaua Pentecostes vsq; ad Aduentum: ex.

Ceremoniale

tum: exceptis festis duplicibus, in quibus nõ dicitur, nec per aliquas octauas, nec in vigilijs quæ ieiunantur, nec in diebus, in quibus sufficiunt propriæ cõmemorations, nec in festis beati Petri Apostoli, nec in missis beatæ Marię virginis. Altera commemoratio, quę huic iungenda est, erit ea, quæ magis placuerit: nisi aliqua certa in aliquibus ex diebus supradictis in missa ponatur, vt est in feria quarta Cinerum: in qua disponitur, vt ab ea inclusiue vsq; ad dominicam de passione exclusiue post orationem *A cunctis*, dicatur oratio *Omnipotens sempiterna deus, qui viuorum dominaris simul et mortuorum.*

¶ De orationibus, & commemorationibus, quæ fiunt in missa pro defunctis.

SI sacerdos pro defunctis celebrat, vnã tantum orationem in die exequiarum dicat: in tertio aut & septimo, trigesimo, & anniuersario diebus, vel in alijs missis pro defunctis, prima oratione sub sua cõclusionẽ terminata, addendæ sunt aliæ duæ orationes pro defunctis: quæ duæ orationes sub vna cõclusionẽ terminantur, & conuenit vt vltima earum sit generalis pro omnibus defunctis, scilicet. *Fidelium deus omnium conditor. &c.*
¶ Et sciendum est, quod in missa pro defunctis, oratio de feria, aut de sanctis, aut alia quæ nõ sit
pro de

pro defunctis nequaquam dicit debet.

¶ Quando, & quotiens dicendum sit Alleluia.

NOtandum est, quòd in missis pro defunctis nunquam dicitur Alleluia. Et à dominica septuagesimæ inclusivè, vsq; ad vigiliam Resurrectionis exclusivè, & in quatuor temporibus Adventus & mensis Septembris. Nec in omnibus vigilijs totius anni, in quibus est indictum ieiunium, exceptis vigilijs Resurrectionis, Pentecostes, & Natiuitatis Christi, si in dominica vigilia Natiuitatis venerit. Nec dicitur in festo Innocentium, nisi ipsum festum in dominica inciderit: tunc enim Alleluia dicitur. Et si in his diebus, in quibus Alleluia non dicitur, dicenda est aliqua missa votiva, vel alia, in qua tractus non habeatur, poterit post graduale cum suo versu loco tractus omisso Alleluia dici eius versus. ¶ Aduerte re debet sacerdos, quòd in dicendo Alleluia, debet sequentem normam seruare. Ante versum bis Alleluia dicendum est, & post versum semel replicatur. Ab octaua Paschæ vsq; ad octauam Pentecostes, quo tempore graduale non dicitur, sed illius loco secundum Alleluia primo iungitur, ante versum primi bis Alleluia dicitur, & post versum semel. Similiter & post versum secundi se-

Ceremoniale

mel *Alleluia* replicatur. Et quocunq; tempore, profa, seu sequentia est dicenda, illa post versum dicitur antequā *Alleluia* replicetur: quod post dictam profam seu sequentia replicatur. Et si extra tempus Paschale in quocunq; festo, prout in festis Purificationis, Natiuitatis beatæ Marię virginis, sancti Ioannis Baptiste, Ludouici Episcopi & confessoris, Exaltationis sanctę Crucis, sancti Francisci, omniū sanctorum, & ijs quibus cunq; diebus duo *Alleluia*, cū duobus versibus, vel tria *Alleluia* cū tribus versibus, prout in festo Dedicationis sancti Michaelis Archangeli habeantur non illa duo nec tria vna die dicenda sunt, sed vnum *Alleluia* cū suo versu prima die dicendum est. Alia verò die siue vice omisso *Alleluia* & suo versu iam dicto, secundum *Alleluia* cum suo versu poterit dicere, & vbi tria *Alleluia* habentur cum tribus versibus, primū prima die, secundum secunda, tertium tertia die dicantur, omisso in qualibet die *Alleluia* iam dicto. Si verò habeantur duo versus sub vno *Alleluia*, ambo versus huiusmodi dicuntur absq; intermissione sub eodem *Alleluia*, seruato aliās in omnibus modo supradicto-

¶ *Quomodo orationes concludenda sint, sequentia carmina demonstrant.*

Cum

Cum Patrem postulas, Per dominum dicere debes.

¶ Cum Christo supplicas, dicas Qui viuis & regnas.

¶ Si Christū præponas, Per eundē dicere debes.

¶ Sed si postponas, Qui tecum viuit & regnat.

¶ Si spiritum nominas, per vnitatem eiusdem dicas.

¶ Cum nominas matrem, dicendo Dei Genetricē, in fine concludas, Qui tecum vel Per eundem.

¶ *In quibus diebus & festis nō dicitur, Gloria in excelsis.*

In quibusuis missis votiuis quocunque tempore regulariter non dicitur, *Gloria in excelsis Deo*, exceptis votiuis beatæ Mariæ virginis, & Angelorum, quia Angeli primitus hunc hymnum decantarunt. Nec dicitur in dominicis Aduentus, nec in hebdomada in aduētū, quādo de dominica præcedenti missa dicitur. Nec dicitur in missis defunctorum quocunq; tempore. Nec in missis de dominica vel de tempore à dominica septuagesimæ inclusiue, vsq; ad diem in coena domini inclusiue. Dicitur tamē. *Gloria in excelsis deo* quādo extra Aduentum missa de dominica præterita infra hebdomadam celebratur. Regulariter dici

Ceremoniale

ter dicitur in omnibus diebus, in quibus in matutinis dictum fuit *Te deum laudamus*. si de die missa dicatur: præterquam in die coenæ domini, & in sabbato sancto, in quibus *Gloria in excelsis* in missa dicitur, licet in matutinis *Te deum laudamus* non habeatur: & præterquam in secūda, tertia, & quarta ferijs, quæ litaniarum, seu rogationum nūcupatur ante festum Ascensionis domini. Nam quamvis in illis diebus *Te deum laudamus* in matutinis dicatur, in missa non dicitur *Gloria in excelsis deo*. Dicitur autē in illis diebus, si de festo, & non de rogationibus missa dicatur.

Quibus diebus & festis Credo in vnum Deum dicatur.

SCiendum est, quòd *Credo* dicitur in omnibus diebus dominicis totius anni, etiam si de festo missa celebretur, vel de octava, in qua aliàs non esset dicendum *Credo*. Vel etiam si dicatur in dominica missa votiva, dūmodò de dominica cōmemoratio fiat. Item dicitur in nocte & die Natiuitatis domini in illis tribus missis, & in sex diebus sequentibus. Dicitur in Circuncisione domini, & in octava sancti Stephani, quia venit infra octauam sancti Ioannis Euangelistæ, In octava eiusdem Ioannis Euangelistæ, In Epiphania domini, & per eius octauas, In conuersione sancti
Apostoli

Apostoli Pauli, In omnibus festiuitatibus virgi-
 nis Mariæ & per earū octauas, si octauas habeāt,
 In Cathedra sancti Petri, Feria quinta in cœna
 domini, In festo resurrectionis domini, & sex die-
 bus sequentibus, In festo Ascensionis domini, &
 per octauam, In festo Pentecostes, & sex diebus
 sequētib; In festo Corporis Christi & per octa-
 uam, In festo sancti Ioannis ante portam Lati-
 nam, In festo Apostolorū Petri & Pauli, & per
 octauam, In octaua beati Ioannis Baptistæ: quia
 incidit infra octauas Apostolorum, In festo Ma-
 riæ Magdalenæ, In festo sancti Petri ad Vincu-
 la, In festo Trāssfigurationis domini. In festo Cru-
 cis, In festo Angelorum, In festo omniū sancto-
 rum & per eius octauam, In festo singulorum
 Apostolorum & Euāgelistarum: & quatuor do-
 ctorum, videlicet, Hieronymi, Augustini, Grego-
 rij, & Ambrosij, In omnibus cōsecrationibus ec-
 clesiarum, altarium, & Pontificum, & in singulis
 ecclesijs. In festo illius sancti, vel sanctæ, in cuius
 honore ecclesia ipsa vel altare specialiter sunt cō-
 secrata, etiam si in illis festis aliās dicere non lice-
 ret, ac per octauā eiusdē festi. Et in anniuersarijs
 dedicationū Ecclesiarum, vel altarium, & earum
 octauis, si eas habeant, dicitur etiam *Credo*. Infra
 singulas octauas supradietas, etiam si nō de ipsa
 octaua, sed de quocunque alio festo currēte mis-
 sæ celebrē

Ceremoniale

ſæ celebrentur. In quibuscunque autem miſſis votiuſ etiam beatæ Mariæ virginis *Credo* nõ dicitur, niſi talis miſſa diceretur in die dominica, vel infra aliquam octauam, infra quam hoc liceret dicere, quia tunc in omni miſſa votiuſ dicitur, ſi in ipſa fiat commemoratio de octaua, aut de dominica, aliàs non. Nec dicitur in miſſis defunctorum, vel quibuscunq; alijs ſuperius nõ ſpecificatis.

¶ De præſationibus.

Sciendũ eſt, in libro miſſali vndecim eſſe præſationes, quarũ vna communis eſt: cæteræ autem propriæ aliquarum feſtiuitatum ſunt: inter quas primum locum obtinet præſatio, *Quia per incarnati verbi myſterium. &c.* cũ ſuo *Communicantes*, quæ quidẽ præſatio dicitur in Natiuitate domini in tribus miſſis, & per totas octauas, & in dominica infra octauas, & in feſto Circumciſionis. Dicitur inſuper in omnibus miſſis beatæ virginis à Natiuitate domini uſq; ad eiũdẽ virginis Purificationem. Et in feſto eiũdem Purificationis, & in feſto Annuntiationis & cõmemorationis eiũs. Dicitur inſuper in feſto Corporis Chriſti, & in ſuis octauis, & in feſto Tranſfigurationis dñi. In hiſ tamẽ feſtis nõ dicitur *Cõmunicantes de Natiuitate*. Secũda præſatio eſt, *Quia quũ vnige*
ritus

ritus cum suo, *Communicantes*, quæ in Epiphania
 dicitur. & per eius octavas, & in octavo die. Ter-
 tia præfatio est, *Qui corporali ieiunio. &c.* quæ in
 quadragesima à die Cinerum inclusiue quotidie
 vsq; ad dominicam palmarum dicitur, nisi aliqua
 propria assignetur. Quarta præfatio est, *Te quidem*
domine. &c. sed in hac potissimum die. cum suo *Com-*
municantes, quæ dicitur à vigilia Pasche inclusiue
 & per totam Resurrectionem vsq; ad Ascensio-
 nem. In vigilia tamen loco verbi, die, vel diem, di-
 citur, *Nocte, vel, Noctē.* Dicitur inquam per to-
 tum illud tempus, etiam si de festo aliquo aga-
 tur, quod propriam præfationem non habeat. Et fi-
 nita octava, per reliquum tempus, *Communicantes*, nec,
Hanc igitur. &c. dicitur. & loco verbi, *sed in hac po-*
tissimum die. dicitur, *sed in hoc potissimum tempore.*
 Quinta præfatio est, *Qui post Resurrectionem suam. &c.*
 quæ cum suo *Communicantes*. dicitur in festo Ascē-
 sionis, & in eius octava. Sexta præfatio est, *Qui*
ascendens super omnes celos, quæ cum suo *Communi-*
cantes, & Hanc igitur. dicitur à vigilia Pentecostes
 inclusiue, & in die, & per octavas: & in missis vo-
 tiuis de spiritu sancto. Sed in his non dicitur. *Ho-*
dierna die. nec, Communicantes. Septima præfatio
 est, *Qui cum unigenito filio. &c.* quæ dicitur in festo
 sanctæ Trinitatis, & in tribus diebus sequentibus
 si de Trinitate agatur. Octava præfatio est, *Et te*

in vena

Ceremoniale

in veneratione beatæ Mariæ. &c. quæ dicitur in omnibus festiuitatibus beatæ Mariæ virginis, mutato nomine festi, præterquam in Purificatione, Annuntiatione, & commemoratione Annuntiationis, in quibus dicitur. *Quia per incarnati*, vt supra dictum est. Nona præfatio est, *Te domine suppliciter exorare. &c.* quæ dicitur in omnibus festis apostolorum & Euangelistarum, & per eorum octauas, si de eis agatur. Decima præfatio est. *Qui salutem humani generis*, quæ dicitur in omnibus festis & triumphis sanctæ Crucis, & in festo Coronæ domini: & in missa de passione votiuâ, & in alijs missis de Cruce. Dicitur etiam à dominica in ramis palmarum vsq; ad feriam quintam cœnæ domini inclusiue. Undecima præfatio est communis, quæ in omnibus alijs diebus & festis præter supra dicta, & in missis defunctorum & ferialibus semper dicitur. ¶ Nota curioso sacerdos, quòd si aliquod festum propriam habens præfationem intra octauas alterius festi etiam propriam habetis præfationem, aut in dominicis Resurrectionis, vel Natiuitatis celebratur, semper dicenda est præfatio propria illius festi, de quo missa dicitur.

¶ *De manuum elevatione & extensione.*

MANuum extensio ita fieri debet, vt vna alteram digitis nõ disiunctis respiciat, & ea-

RUM

rum summitas humerorum altitudinem transcendere, nec eorū distātiā excedere debent: quod in manuum extensione ante pectus obseruandū est. Et manuum iunctio ante pectus ita fieri debet, vt digiti bini & bini sint positi: & pollices crucem formantes benè sint pectoribus iuncti, vt benè compositus appareat sacerdos.

¶ *De osculo: quod in altari fit.*

Oscula super altare demissis manibus fiunt: & ante collocatiōē Calicis & post ei⁹ sumptionem fiunt in medio altaris: sed post collocatiōem & ante sumptionem à sinistris sacerdotis iuxta hostiam fiunt.

¶ *De defectibus aliquando missam celebranti occurrentibus.*

Sacerdos quando celebrat, integrum sacramentum debet semper sumere. vt in cap. relatū. de conse. distin. 2. & toties debet sumere, quoties celebrat: quia ipsum sacramentū in sumptione complementum suæ significationis accipit. Et hoc intelligatur, nisi per violentiam, aut infirmitatem impediatur. Et si sacerdos post consecrationem infirmetur, nihilominus debet alius sacerdos requiri, qui missam profequatur ab infirmo nō completam: & hostiam diuidat, & vnā partē ipseumat, & aliam infirmo ministret. hęc
S. Thom.

Ceremoniale

S. Thom. Sed si sacerdos morte, aut infirmitate graui occupetur ante cōsecrationem corporis, non oportet quòd per alium suppleatur. Si verò consecrato corpore ante consecrationem sanguinis, vel etiam consecrato vtroq; hoc contigerit, missa per alium expleatur, vt supra dictū est cap. nihil. 7. quæst. 1. vbi quomodo missa compleatur, clarè ostenditur. *ibi non enim aliud explementum initiatis mysteriis competit, quàm aut incipientis aut subsequentiis benedictio: ne completa sit sacerdotis. & c.*

¶ De perturbationibus occurrentibus interim dum celebratur: & primò de vomitu sacramenti.

CLerici, monachi, presbyteri, diaconi & subdiaconi, qui per ebrietatem, voracitatem sacramentum euomerint, septuaginta diebus poeniteant, & episcopus nonaginta: & si homo laicus fuerit, quadraginta. Si verò causa infirmitatis vomitus factus fuerit, septuaginta diebus poenitentia fiat. c. si quis per ebrietatem. de consecra. dist. 2. Et quocunq; modo vomitus factus fuerit, ipse vomitus debet concremari, & cinis iuxta altare recondi. Tamen vbicunq; species integrè inueniatur, sunt reuerenter conseruandæ, & sumendæ: quia remanentibus speciebus remanet ibi corpus

corpus Christi. sanctus Thom.

¶ De noua specie apparente.

QVando corpus Christi apparet in alia specie, cum usus huius sacramenti per manducationem sit (apparuit enim aliquando in specie pueri, vel carnis cruentate, vel simili modo) tunc non habet cibirationem, nec debet sumi ab eo, cui sic apparuit, sed in sacrario recondi: & si omnibus apparuit, debet cum reliquijs reponi. Hæc sanct. Thom.

¶ Quando corpus Christi cadit.

SI propter frigus, vel negligentiam Hostia dilabatur in calicem, non est necesse propter hoc aliquid alterari: sed si in terram ceciderit, reuerter eleuetur: & sumatur: & locus ille, ubi ceciderit, radatur, & comburatur, & cinis recondatur iuxta altare. Et sacerdos quadraginta diebus poeniteat. Si autem Hostia, vel pars eius ceciderit, & non apparuerit, sacerdos triginta poeniteat diebus. Hæc sanct. Thom.

¶ Quando sanguis Christi cadit.

SI propter frigus, vel negligentiam aliquid de sanguine Christi ceciderit: si quidem super tabulam cadat, quæ terræ adhæreat, lingua lambatur, & tabula radatur: sed si non fuerit tabula, locus ipse

G

cus ipse

Ceremoniale

eus ipse radatur, & comburatur, & cineres iuxta altare recondatur. Et sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si verò super lapidem altaris ceciderit, sorbeat sacerdos stillam, & tribus diebus pœniteat: si super linteum altaris, & ad aliud linteum peruenerit stilla, quadraginta diebus pœniteat sacerdos: si vsq; ad tertium peruenerit, nouem diebus pœniteat: & si vsq; ad quartum, viginti diebus pœnitentiam agat. Prædictis autẽ diebus debet sacerdos ieiunare, & à communione cessare. Pensatis tamen conditionibus negotij & personæ, potest minui, vel augeri pœnitentia. Et linteamina, quæ stillam attigerunt, tribus vicibus abluantur, Calice supposito, & aqua ablu-tionis iuxta altare condatur, cap. si per negligenti- am. de consecratio. distin. 2. Potest etiam sumi à sacerdote, nisi propter honorem dimittatur, vt dicit Thom. & cautum est, vt pars illa linteï, siue Pallæ post ablu-tionem abscindatur, & combu- ratur, & cinis iuxta altare condatur. Hæc Tho.

*¶ De musca, vel aranea, vel veneno mixtis
in sanguine Christi.*

SI musca, vel aranea in Calicem ceciderit, vel venenum mixtum fuerit, si sacerdos hoc ante consecrationem deprehenderit, abluat Calicẽ, & aliud vinum consecrandum apponat. Si verò
aliquid

aliquid eorum post cōsecrationem euenerit, animal cautè captatur, & diligenter lauetur, & comburatur, & ablutio cum cineribus simul in sacrum mittatur. Sed si venenum ibi esse deprehēditur, nullo modo debet sumi, nec alteri dari, ne Calix vitæ in mortē vertatur: sed diligenter in vasculo seruetur: & ne sacramētum remaneat imperfectum, debet aliud vinum apponi, & sacerdos repetat denuò consecrationem sanguinis, & sacrificium perficiat. Hoc intellige, si corpus adhuc non sumplerit, quia tunc aliter faciendū est: debet enim nouum panem apponere, & repetere etiam à verbis cōsecrationis panis. hæc sanct. Th. per tex. in dic. c. si per negligentia. de cōf. d. 2.

¶ De modo incensandi altare in principio missæ.

Sacerdos finita confessione cum suis versiculis & orationibus. *Aufer à nobis. &c.* & osculato iam altari in medio, antequam ad librū missalem ad legēdum introitum missæ accedat, vertit faciem versus cornu epistolæ, vbi ei thuribulum & nauicella incēsi sequenti modo offertur. Thuriferarius sinistra manu thuribulū, & dextra nauicellam cum incenso & cocleari tenet, & nauicellā diacono offert. Deinde Thuriferarius per cōte-ulam superiorē partem thuribuli dex-

Ceremoniale

tra manu eleuat: & superiore parte illius catenu-
læ super brachiũ sinistrũ posita: per alias catenu-
las inter aperturã eadẽ manu thuribulũ tenẽs, &
sinistra annulũ catenularũ, genuflex⁹ thuribulũ
sacerdotio offert. Diaconus verò stãs ad dextrã sa-
cerdotis, capite inclinato, offert ei nauiculã dicẽs
Iube domine benedicere. Tũc sacerdos accipit co-
clear ex nauicula, & imponit incensum in ignem
thuribuli bis vel ter, prout placuerit, dicẽs inte-
rim, *Ab illo benedicaris, in cuius honorem concremabe-
ris*. Et reponit coclear in nauiculam: & statim su-
per incensum thuribulo impositum signum cru-
cis producit, dicens. *In nomine patris, ⁊ filii, ⁊
spiritus sancti*. Deinde stans ibi in medio altaris,
accipit à diacono thuribulũ, quod ipse diacono
iã à thuriferario acceperat, hoc modo. Thuri-
ferarius annulos catenarum, quos in sinistra ha-
bet, in dextra diaconi, & catenulas, quas in dex-
tra habet, in sinistra diaconi. Deinde diaconus ca-
tenulas, quas in sinistra habet, in dextra pontifi-
cis ponit: ita quòd sacerdos catenas dextra iux-
ta thuribulũ tenet, & annulos catenularum in
sinistra sacerdotis ponit. Sacerdos postquam sic
thuribulũ acceperit, diacono planetam per cau-
dam vel à dextro humero sacerdotis eleuante,
altare sequenti modo incensat. Primũ facit cru-
ci vel imagini in medio altaris positæ, reueren-
tiam,

tiam, seu humiliationem: deinde ipsam crucem, vel imaginem, vel quidquid in medio altaris fuerit positum, incensat ter ei thuribulum ducens. Tunc brachium dextrum crucis, seu imaginis, scilicet versus cornu euangelij, adhuc in medio altaris stans incensat bis thuribulum ducens. Deinde facit reuerentiam imagini in medio positę, adhuc ibi stans brachium sinistrum crucis seu imaginis, scilicet versus cornu epistolę incensat bis thuribulum ducens. Tunc profequitur ad cornu epistolę, reliquias, seu imagines super altare versus illud cornu positas incensando. Deinde manus inclinans, incensat posterius cornu epistolę, ibidem bis thuribulum ducens. Tunc eleuans thuribulum, reuertitur versus cornu euangelij, incensando continuę superiorem partem altaris vsq; ad medium: vbi facta iterum cruci, vel imagini in medio positę reuerentia vel humiliatione, incensat reliquias, seu imagines super altare versus cornu euangelij positas. Deinde etiam manus inclinans, posterius cornu euangelij bis ibidem thuribulum ducens incensat. Rursum manus eleuans, reuertitur ad cornu epistolę, anteriorem partem altaris incensando, & pertransuersando crucem seu imaginem in medio positam, ei reuerentiã, vel humiliationem facit. Cũ fuerit in cornu epistolę, illic stans, & faciem ver-

Ceremoniale

tēs versus cornu euāgeli, reddit thuribulū diacono, & iūgit ibidē manus ante pectus: & diaconus facta eidem sacerdoti reuerentia, eum incensat, t. ei thuribulum ducens. Deinde signans se manu dextra à fronte vsq; ad pectus, ad librum cōuertitur, & introitum missæ legit, vt suprā dictum est.

¶ De modo incensandi oblata.

Dicto per sacerdotem. *Veni sanctificat or omnipotens eterne Deus. &c.* & Hostia & pede calicis cum summitate corporalis coopertis, offertur ei thuribulum, & imponit incensum, vt suprā: pro cuius benedictione dicit. *Per intercessionē beati Michaelis archangeli stantis à dextris incensi, & omnium electorum suorum, incensum istud dignetur dominus benedicere, & in odorem suauitatis accipere.* Et accipiens thuribulum de manu diaconi, modo, quo suprā, ter facit signum crucis cum eo super calicem & Hostiā, interim dicens. *Incensum + istud + à te bene + dictum ascendat + ad te domine.* Deinde circumfert ter ipsum thuribulum gyrans illud super oblata primò & secundò, incipiendo à dextra, & tertio à sinistra, semper perficiēdo circulum, interim dicens. *Et descendat super nos misericordia tua.* Tunc incensat altare eo modo, quo suprā dictum est à principio missæ, interim dicēs.

Diriga.

Dirigatur domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Pone domine custodiam ori meo, & ostium circumstantie labii meo. Vt non declinet os meum in verba malitie, ad excusandas excusationes in peccatis. Gloria patri. &c. Et si adhuc incensatione non perficit, potest reiterare *Dirigatur domine. &c.* cum duobus verbis sequentibus vsq; ad *Gloria patri.* Incensato altari, sacerdos in cornu epistolæ reddit thuribulum diacono, eo modo, quo supra in principio missæ, interim dicens. *Accendat in nobis dominus ignem amoris sui: & flammam eterne charitatis.* Deinde ibi, scilicet in cornu epistolæ, manus lauat, statim si concio non sit facienda, aliàs finita concione, & omnia alia facit vt supra.

¶ Quando sacerdos extra ceremonias missæ genua flectat.

Sacerdos vltra genuflexiones, quas in discursu sacri canonis facit, genuflectit etiã pluries. Scilicet quãdo in oratione ante epistolam dicit. *Flectamus genua.* Et in Credo à verbo. *Et incarnatus est.* In clusivè. Et in missa beatæ Mariæ virgini^{usque ad verbum} nis, cum dicit. *salve sancta parens. &c.* ad tres ^{in Gomo. factus est} primas dictiones. Et in missa spiritus sancti, cum dicit. *Veni sancte spiritus.* Ad has tres dictiones tantum. Et in quatuor passionibus, cum dicit, *emisit spiritum,*

Ceremoniale

ritum, vel expiravit, vel tradidit spiritum. Et in euāgelio Ioannis, In principio erat Verbum. in verbo Et Verbum caro factum est. Et in euāgelio Epiphaniæ, scilicet. Cū natus esset Iesus. & c. ad verbū Et procidentes adorauerunt eum. Et in euangelio Lucæ, scilicet. Missus est Angelus. & c. ad verbum. Ecce ancilla domini fiat mihi secundum verbum tuū. Et prædictæ genuflexiones etiam inter Pascha & Pentecostæ sunt faciendæ: nam dispositio textus in cap. 2. de ferijs. non loquitur de ijs genuflexionibus, vt ibi cōcludunt doctores. Et ita ipse consultus respondi, & (videri meo) est ipsa veritas.

¶ De forma absoluendi ab excommunicatione maiori.

Sacerdos absoluturus excommunicatum maiori excommunicatione: primò ab eo iuramentum exigat, de stando ecclesiæ mandatis, quæ sibi pro hac causa, & excommunicatione fient. Hoc iuramento præstito, iniungatur ei, qui est excommunicatus, quòd de cætero talia non cōmittat: & si alicui damnum, vel lesionem intulit, quòd ei satisfaciat, & ad hoc cautionem tribuat. His peractis, excommunicatus humeris denudatis, à confessore in eis alternatim leuiter percutitur ad quemlibet versum vnius psalmi poenitentialis.

tialis. Semel dicto psalmo, sacerdos subiungat. *Kyrie eleison. Christe eleison. &c. Pater noster. &c. Et ne nos inducas in tentationem. Versus. saluum fac seruum tuum. Respon. Deus meus sperantem in te. Versus. Esto ei domine turris fortitudinis. Respon. A facie inimici. Versus. Nihil proficiat inimicus in eo. Respo. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Versus. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor meus ad te veniat. Versus. Dominus vobiscum. Respo. Et cum spiritu tuo. Oremus. Deus qui proprium est misereri semper & parcere, suscipe deprecationem nostram: & famulum tuum, quem excommunicationis sententia ligat, misericordia tuae pietatis absoluat clementer. Per Christum dominum nostrum. Respon. Amen. Postea subiungat absolutionem. Nec est necessaria manuum impositio super caput confessi, quando fit absolutio: quia Christus de tali manuum impositione quando Petro & Apostolis dixit, Quodcumque solueritis, &c. non fecit mentionem. Absolutio.*

Dominus noster Iesus Christus, qui beato Petro Apostolo collatis clauibus regni caelestis, dedit potestatem ligandi atque soluendi: ipse per suam piissimam misericordiam te absoluat. Et auctoritate ipsius, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, & sanctissimi D. Domini nostri. N. diuina prouidentia Papae. N. Si sit casus, vel censura Papalis, vel Reuerendi domini nostri. N. episcopi, si sit censura episcopalis. tibi concessa, &

Ceremoniale

mibi commissa in quantum possum, debeo, & valeo, ego absoluo te à vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, quod incurristi propter hoc & hoc, nominando casus, vel casus. toties quoties illud, vel illa incurristi. Et restituo te sanctis sacramentis ecclesiae, communioni & unitati fidelium, In nomine Patris, & filii, & spiritus sancti, Amen. Deinde absoluit à peccatis, dicens. Misereatur tui omnipotens Deus, & donet tibi veniam, & indulgentiam, & remissionem omnium peccatorum: liberet te ab omni malo, saluet, & confirmet in omni opere bono, & perducatur te Christus filius Dei vivit in vitam eternam, Amen. Per istam veram, & puram confessionem, quam modò mibi quavis peccatori sacerdoti fecisti, absolvat te omnipotens Deus ab omnibus iudicijs, quae tibi pro peccatis tuis debentur secundum magnam misericordiam suam: & parcat, atque remittat, & deleat omnia peccata tua, perducatur te ad vitam eternam, Amen. Filius Dei per suam pyssimam misericordiam te absolvat: & auctoritate eius, qua fungor, ego absoluo te ab omnibus peccatis tuis mibi modò confessis, & ab omnibus alijs, quorum memoriam non habes, ut sis absolutus hic & ante tribunal eiusdem Dei & domini nostri Iesu Christi: habeasque vitam eternam, & vivas in secula seculorum, Amen. In nomine Patris, & filii, & spiritus sancti, Amen. Et Passio eiusdem Dei & domini nostri Iesu Christi, & merita beatæ Mariae semper virginis, & beatorum

rum Apostolorum Petri & Pauli, & omnium sancto-
rum & sanctarum Dei: & quidquid boni feceris, &
intendis facere, & mala quae pateris & patienter susti-
nebis, sint tibi in remissionem peccatorum tuorum, in au-
gmentum gratiae, & in premium vitae aeternae. In no-
mine Patris, & Filii & Spiritus sancti. Amen.
Vade in pace, & amplius noli peccare.

Prædicta forma debet fieri ab eo, qui habet au-
thoritatem absolucendi, ordinarij, vel delegatâ.

¶ De forma absolutionis plenariae in mortis
articulo faciendâ illi, qui habet gratiam
à summo Pontifice.

Sacerdos visa gratia à Papa concessa, vt ali-
quis in mortis articulo plenariè possit absol-
ui, primò dicat. *Et tu creator tui omnipotens Deus.*
Ec. vt supra. Indulgentiam, absolutionem, & remis-
sionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens &
misericors dominus. Amen. Dominus noster Iesus Chri-
stus per suam pijsimam misericordiam te absoluit, &
authoritate ipsius, & beatissimorum Apostolorum Pe-
tri & Pauli, & sanctissimi patris domini nostri. N. di-
uina prouidentia Papae. N. sanctae Romanae ecclesiae, in
hac parte tibi concessa, & mihi commissa inquantû pos-
sum, & valeo, & debeo, & mihi permittitur, ego ab-
soluo te ab omni sententia excommunicationis maioris &
minoris

Ceremoniale

minoris, suspensionis & interdicti, & à participatione cum excommunicatis, & restituo te sacrosanctis sacramentis ecclesie, communioni & unitati fidelium. Item eadem auctoritate ego absoluo te ab omnibus peccatis tuis confessis pariter, & oblitis, & à pœnis omnibus tibi in purgatorio debitis propter culpas, & offensas, quas contra Deum, te ipsum, & proximum tuum commisisti, claudendo tibi portas inferni, & aperiendo portas paradisi. Restituo te illi innocentie, in qua eras, quando baptizatus fuisti, In nomine Patris. &c. Et hoc, si de hac, qua egrotas, infirmitate moriaris: sin autem salua tibi sit, donec fueris in mortis articulo constitutus, In nomine Patris. &c.

¶ De forma absolutionis plenissima, qua absoluntur tantum illi, qui hanc gratiam scilicet, ut ab omnibus censuris & defectibus iuris & hominis possint absolui, à Papa habent.

DE plenitudine potestatis Apostolica, cuius auctoritatem pro presenti gero, absoluo te ab omnibus censuris ecclesiasticis, sententijs & vinculis excommunicationum, & suspensionum, & interdicti, tam ab homine, quam à iure latis, necnon ab omnibus negligentijs, & defectibus commissis in sacramentorum administratione, officijs & actibus tuis, vel noie tuo factis, suppledo
desolita

de scilicet Apostolicæ sedis clementia omnes defectus eorundem. Aboleo etiã omnẽ maculã infamie & inhabilitatis, undequãq; contractam. Dispensãq; tecum super omni irregularitate, simonia in ordine & beneficio actiue vel passiue, quacunq; occasione, vel causa etiam cõtracta, in collatione ordinum, & aliorum sacramentorum: vel contractis seu commissis. Restituo te, & habilito te ad statum, famam & honorem officiorum ecclesiasticorum quorũcunq;: atq; ad omnes gradus dignitatum & honorum, ad beneficia ecclesiastica habita & habenda, & tibi de ijs, quæ habes, de nouo prouideo, relaxando tibi fructus, quos malè percepisti, seu læsa conscientia ex eisdem, ac alia, quæ in ludo ex successione atq; aliàs ad te peruenerunt, quæ subiacent restitutioni vagæ in forma plenissima. In nomine Pa + tris, & Fi + lii, & Spi + ritus + sancti. Amen.

De communi forma absoluendi ab exco-
municatione minori, saltim ad cautelã:
& etiam à peccatis.

Sacerdos absoluturus à peccatis peccatorem, prius debet ipsum absoluere ab excommunicatione minori saltim ad cautelam sub hac forma. **U**si teneris aliquo vinculo excommunicationis, à quo possim te absoluere, ego absolue te, & restituo te sanctis sacramentis ecclesiæ, communioni, & vnitati fidelium, In nomine Pa + tris, & Fi + lii, & Spiritus + sancti,

Ceremoniale

✠ *Sancti. Amen. Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis omnibus peccatis tuis, perducas te cum sanctis in vitam aeternam, Amen. Filius Dei per suam pyssimam misericordiam. & c. Passio eiusdem Dei & domini nostri Iesu Christi. & c. ut supra in absolutione ab excommunicatione maiori.*

¶ *De irregularitate.*

Irregularitas est impedimētū canonīcū, quo quis prohibetur ad ecclesiasticos ordines promoueri, & in eisdē ministrare. Et cōtrahitur multis modis. Aliquando ex indebita celebratiōe, vel executione ordinū. Vt cū quis excōicatus maiori, vel suspēsus, vel in loco interdicto celebrat: vel cū q̄s exequitur actū alicuius ordinis sacri, quē solēnter nō debet. Cōtrahitur etiā propter homicidiū vel mutilationē mēbri: siue hęc opere, siue mādato, vel consilio, vel defensione, siue iustē, siue iniuste perpetrentur. ¶ Bigami quoq; omnes irregulares sunt. Dicitur autem bigamus, qui vxorem viduam, vel corruptam duxit, vel cognouit, vel propriam vxorem cognouit postquā fuit ab altero cognita. Vel duas habuit vxores, & cognouit eas: etiam si alteram earum habere nō poterat. Est etiam bigamus, cū quis in sacris constitutus, vel post professionem in regulam, contrahit

trahit cū corrupta. Prohibetur autem bigamus promoueri, quia diuisit carnem suam: & coniunctio conjugalis per ipsum facta, non potest coniunctionem Christi & ecclesiæ significare: qui est vnus sponsus immaculatus cum vna sponsa immaculata. Vnde irregularitas hæc nō tollitur per baptismum, sicut irregularitas homicidij: quia baptismus non omnino soluit matrimonium: nā si ambo coniuges conuertantur, & baptizantur, non possunt ad inuicem separari, & alijs matrimonialiter coniungi. Imò si alter ipsorum baptizatur, altero in infidelitate permanente, sed v olenti fideli cohabitare sine iniuria creatoris, potest fidelis ab eo discedere, non tamen potest alteri coniungi. Item est irregularis, qui duxit mulierem vilem, vt puta ancillam, ioculatricem, vel aliquam ex illis, quæ publicis spectaculis mancipantur. Iste enim ab ordine repellitur propter dignitatē clericatus. Illegitimus quoq; propter ele testationem paterni sceleris. Itē corpore vitiatu, quando in eo est inhabilitas ad officium exequendum, vt talis deformitas, quæ scādalum, vel derisionem generaret. Vel cūm sponte & sine iusta causa quis est priuatus aliquo membro etiā paruo, vel occulto. Secūs si iniustè, vel vi fuerit priuatus. Item hæreticus post pœnitentiam, qui fecit pœnitentiam solennem. Item qui distulit baptismum

Ceremoniale

baptismū vsq; ad egritudinē, quē tūc suscipit timore mortis. Itē q̄ bis suscepit sacramētū imprimēs charactērē. Itē obligatus alteri ad ratiocinia. Itē hermaphroditus, propter mōstruositatē. Itē ferous antequām fuerit consecutus plenā libertatem. Itē crimē quoq; non mediocre, puta adulterium, furtum, vel fraudulentia, sacrilegium, perjurium, falsum testimonium, & similia, si manifestum per sententiam, vel propriam confessionē, vel per euidentiā facti, vt inficiationi non sit locus, inducit irregularitatem. Item infame tam de iure, quām de facto repellūtur à promotione dignitatū & ordinum. Ideo omnia supradicta hīc scribere proposui: vt quia de sacerdotis officio haētenus tractaui, vt si aliquā labem ex supra dictis in se inueniat, nequaquā celebraturus ad altare accedat, vel in eo in aliquo officio ministraturus. Et si nihilominus hac monitione cōtēpta accedat, sciat talem incurrisse sententiam, à qua nisi per Romanum Pontificem non potest absolui. c. i. in fine. de senten. excommu. lib. 6. & cap. i. de re iudica. eod. lib.

De custodia Eucharistia.

HOc capitulū hīc proponere posui: quia clericos quamplures in hisce temporibus circa hoc negligentes viderim. ¶ Eucharistia maxima cum

ma cū reuerētia & custodia sub clauibus firmis-
 mis, vnā cum chrisinate sacro debet conseruari,
 ne ad manus malificorum deueniant: ne quod ec-
 clesijs & Christiano populo datum est ad salutē,
 diabolo cooperante ad perniciem conuertatur.
 cap. sanē. de celebra. missa. cap. statuimus. de cu-
 stodi. eucharis. Sacerdos autem in hoc negligens
 si per eius incuriam, & malā custodiam, corpus
 domini fuerit malè expositum, debet tribus mē-
 sibus ab officio suspendi. Et si quid nephariū in-
 de factum fuit, maiori poena est puniendus. Ad-
 uertat etiam sacerdos, ne hostiæ in magno nume-
 ro pro conseruatione consecrentur, ne corrup-
 pantur à vermibus. Et adeò firmo vase debent in-
 cludi, ne à muribus corrodantur: & in ipso vase
 lineus Panniculus, qui purificatoriū dicitur, po-
 natur in quo hostiæ reponātur, vt meliùs cōseruē-
 tur. Sæpius hostiæ aut mutādę sunt, antiqui sumē-
 dæ sunt, & recētes cōsecrādæ. Si aliquādo à ver-
 mib⁹ Hostiæ corrodūtur si species integræ rema-
 nēt: q̄a ibi est corpus Christi, reuerēter, & diligē-
 ter à vermibus sunt purgandæ, & sumendæ: ver-
 mes verò comburendi sunt super patenam, & ci-
 neres in sacrario reponantur. Debet etiam sacer-
 dos ante corpus Christi habere lāpadem accen-
 sam, quia ibi est corpus domini nostri Iesu Chri-
 sti, qui est vera lux, quæ illuminat omnem ho-

Ceremoniale

minem venientem in hunc mundum, Ioannis. r. capite. Et non solum debet sacerdos diligenter cōseruare sacramentum eucharistiæ, verum etiã omnia ad illud ordinata debet tenere munda, & nitida, vt sunt paramenta, calices, & corporalia, altaria, & ecclesiis: aliàs mortaliter peccat. c. reliqui. circa finē, de custodi. eucha. Nec debet permittere in ecclesias poni supellectilia, vasa, & alia ad laicos pertinentia: nisi in casu bellorū, aut incendiorum repētinorum, aut propter alias necessitates vrgentes. Et in eo casu cessante necessitate ad loca pristina reportentur.

¶ *De renouatione eucharistiæ.*

Consecrata hostiæ, vt capitulo præcedēti diximus, non diu debent in sacrario manere, ne à vermibus, vel aliter corrumpātur: sed semel in qualibet hebdomada renouari debēt, vt in. c. permittimus. de senten. excommu. & ibi doctores. & renouatio debet fieri forma sequenti. Sacerdos eucharistiam renouaturus missam celebret, & duas, vel tres, vel plures hostias cōsecret, & vnā ex illis sumat, deinde sanguinem, & antequam ablutionē recipiat, antiquas hostias de sacrario deducat, & eas sumat, & nouas in sacrario recondat, & claudat, deinde ablutionem recipiat, & cætera faciat. Et sciat sacerdos, q̄ quotienscunque

scunq; celebrat, necessario debet sumere aliquã ex illis hostiis, quas de nouo consecrat. Et si omnes illas in sacrario reponeret, & antiquas tantum sumeret, grauissimè peccaret. Vnde dico, qd si vnã tantum de nouo consecrat, non potest illam in sacrario ponere, & antiquã sumere, nec etiam aliquam partem hostiæ, quam ipse pro se consecrat, debet alicui, qui communicare velit, impartiri, nisi ingens vrgeret necessitas.

¶ De officio diaconi sacerdoti in missa ministrantis.

Diaconus amictu, alba, cingulo, manipulo, & stola à sinistro humero pendenti dorsum & pectus transuersanti, & sub brachio dextro ligata: insuperer dalmatica cum adhærentijs indutus, sacristiam egrediatur, inter sacerdotem & subdiaconum, ita quod subdiaconus præeat, què diaconus sequitur, & vtrunq; sequetur sacerdos. Portabit etiam tobaleam, seu velũ à sinistro humero pendēs: & vtraq; manu librum euangeliorum aliquantulum eleuatum ante pectus sustinebit, inter quem & manus fimbrias tobalee seu veli pēdētis interponet. Vel aliud in manibus portabit secundum diuersarum ecclesiarum consuetudinem. Et sic paratus modestè & non festinanter incedat: & dum fuerint ante infimum gradũ

Ceremoniale

altaris, ipse à dextris sacerdotis remaneat, ita q̄
sacerdos sit medius inter diaconum & subdiacono-
num: & illic reuerentiam seu humiliationem al-
tari faciant. Deinde hoc vltimo ordine ad altare
ascendant, & illic iterum reuerentiam seu humi-
liationem faciant. Et interim dum sacerdos cum
subdiacono confessionem incipit, diaconus ad
altare in cornu epistolæ accedat, & librum mis-
salem in cusino vel letrili collocet, & illum ape-
riat, & in illa parte vbi est officium illius diei, &
alia signa ordinet, si opus fuerit. Deinde reuerē-
tiam altari faciat, & ab eo discedat, & ad dexte-
ram sacerdotis reuertatur, & genuflexus respon-
deat sacerdoti ad ea, quæ de confessione restāt.
Finita confessione surgat: & postquam sacerdos
altare osculatus fuerit, ante introitum missæ dia-
conus genuflexus ad dexteram sacerdotis, nau-
culam incensi sacerdoti offerat dicens, *Iube domi-
ne benedicere.* & benedicto incenso, & in thuribu-
lum misso, accipit thuribulum de manu thurife-
rarij, ita quòd catenulas iuxta thuribulū capiat,
in sinistra manu, & anulos catenularum in dex-
tra capere debet, & stās cum reuerentia versus
cornu epistolæ, thuribulum tradit sacerdoti mo-
do sequēti: catenulas iuxta thuribulum, quas in
sinistra habet in dextra sacerdotis, & anulos ca-
tenularū, quos in dextra habet, in sinistra sacer-
dotis

dotis ponet. Deinde sacerdoti reuerentiam faciat: & interim dum sacerdos altare incensat, diaconus caudam planetæ seu casullæ aliquantulū subleuet. Finita incensatione, thuribulum de manu sacerdotis in cornu epistolæ recipiat, manus trāsuersando, scilicet, vt catenulas iuxta thuribulum recipiat in manu dextra, & anulos catenularum in sinistra: & profundè sacerdoti reuerentiã facit, & per sufficiens spatium ab eo discedit, & eum incensat, ter ei thuribulum ducens. Deinde iterum profundè reuerentiam faciat, & thuribulum thuriferario restituit, & accedens ad dexteram sacerdotis iuxta altare faciat altari reuerentiam: & cum sacerdote legit introitum missæ. Et notandum est, quòd quotiescunq; diaconus vel subdiaconus ad altare accedit, vel ab eo discedit, semper altari reuerentiam facere debet. Deinde alternatim dicit cū sacerdote iuxta altare. *Kyrie eleison, Christe eleison. &c.* Et finitis à choro *Kyrie eleison* ab altari discedit, & accedit ad dorsum sacerdotis distantia competenti, scilicet, duorum, vel trium passum, facie ad altare versa: & illic est interim dum sacerdos cātat *Gloria in excelsis Deo.* quo finito, ad altare accedit ad dexteram sacerdotis, & cum eo legit. *Et in terra pax hominibus.* alternatim vel coniūctim. Finito hymno à choro, vel ab organo, ab altari discedit, & reuertitur

Ceremoniale

ad dorsum sacerdotis: & illic est interim dum cā-
tatur *Domine vobiscum*, & dum cantantur oratio-
nes. Et sciendum est, quòd quanuis sacerdos ac-
cedat ad cornu epistolæ ad dicendas orationes,
diaconus adhuc debet remanere in eo loco, in
quo erat quādo dicebatur. *Dñs vobiscū*. Finitis ora-
tionibus, accedit ad dexteram sacerdotis, & il-
lic est interim dum epistola cantatur, & librum
ad cornu euangelij portat. Et epistola finita, in-
terim dum graduale cantatur, calicem parat, eo
ordine & modo, quo suprà in missa post episto-
lam diximus. Deinde sedet cum sacerdote si se-
deat, & iuxta finem gradualis offert nauiculam
incensi eo modo, quo suprà. Finito graduale, acci-
pit librum euangeliorum vtraq; manu ante pe-
ctus, & inclinans se ad medium altaris dicit. *Mun-
da cor meum & labia mea*, & vt suprà in missa sine
cātu signat cor & labia. & coram sacerdote iam
ad altare reuerso genuflexus benedictionem pe-
tit, dicens. *tube domine benedicere*. & benedictione
accepta, manū sacerdotis, vel fimbriā anterioris
partis planetę seu casulle osculatur, & surgēs, re-
uerentiā altari facit, & inter duos ceroferarios ad lo-
cū vbi est euāgeliū decantaturus, accedit. Si aut
ibi fuerit Pōtifex, nō petit à sacerdote benedi-
ctionē, sed dicto. *Mūda cor meū*, precedētibus cero-
ferarijs & acolyto cū thuribulo, & nauicula cū
incenso

Incenso portat librum clausum ante pectus, & ad Pontificem accedens, flexis genibus coram ipso offert nauiculam incensi, ut supra diximus: & benedicto incenso, tenens librum ante pectus flexis adhuc genibus dicit. *Iube domine benedicere.* & accepta benedictione, manum Pontificis osculatur, & surgit & facit reuerentiam Pontifici, & vadit ad locum. Et dum illic fuerit, librum quem portat, in loco parato ponit, & aperit partem, in qua est euangelium illius festi. Deinde dicit, *Domine obsecro, & sequentia sancti euangelij*, quod dicens, signat se in fronte, ore, & pectore, ut supra in missa diximus. Et interim dum respondetur, *Gloria tibi domine*, accepto thuribulo a thuriferario librum inserat, primo in medio ter ei thuribulum ducens, deinde a dextris eiusdem libri, tum a sinistris, semel in qualibet parte ducens thuribulum. Deinde reddit thuribulum thuriferario, & manibus iunctis ante pectus, euangelium in voce æquali, & cum distinctione punctorum & dictionum cantat, & humiliationem, vel reuerentiam facit quoties nomen *Iesu*, vel nomen *Mariæ* nominauerit, & in fine euangelij. Finito euangelio, textum osculatur, sed ad altare ad cornu euangelij accedens inter ceroferarios prædictos illum in principio sacerdoti genuflexus osculandum præbet, ante *Credo*: vel si antè non poterit, eo fi-

Ceremoniale

nito: & osculato per sacerdotem textu euangelij, diaconus surgit, & sacerdoti reuerentiā facit, & reponit librū super altare. Si autē Pōtifex ibi fuerit, Pōtifici genuflexus librū osculādū prębet, & libro clauso, Pontifex super illum manum imponit, & diaconus eam osculatur, & facta reuerentia, ad altare reuertitur. Deinde si ante, Credo, textum osculandum sacerdoti prębuit, accedat ad dorsum sacerdotis, vt supra diximus: & illic sit interim dum sacerdos cantat. *Credo in vñ Dcū.* Quo dicto, accedit ad altare in cornu euangelij, & legit vnā cum sacerdote. *Patrem omnipotentem &c.* vsq; ad finem: & illic manet interim dum à choro vel ab organo cantatur. Quo cantato, accedit ad dorsum sacerdotis, & illic est interim dū sacerdos dicit. *Dominus vobiscum, & Oremus.* Deinde accedit ad librum missalem, & indice manus dextrę indicat sacerdoti offertorium legendum. Et interim dum legitur, accedit diaconus ad dextram sacerdotis: & facta ibi reuerentia profunda altari, cum manu dextra interposita fimbria veli vel tobaleæ pendentis, accipit patenam cum Hostia super calicem antea positam, & aliquantulū curuato genu dextro, eā sacerdoti offert: & postquā sacerdotis acceperit, eidem profundam reuerentiam diaconus facit. Deinde eadem manu
dextra

dextra etiam interposito velo siue tobalea accipit calicem per pedem, & ad aptè capiendum poterit manu sinistra vti. Deinde etiam curuato genu calicem sacerdoti offert, & ei reuerentiam facit. Quo per sacerdotem accepto, diaconus patenam accipit, & super eam pallam minimam ponit ad cooperiendum calicem: & palla per sacerdotem accepta, offert ei patenam vt subtus corporale ponat. Et postea eidem profundam reuerentiam facit. Deinde dicto per sacerdotem. *Veni sanctificator* nauiculam incensi offert, & in incensatione facit omnia eo ordine & modo, quo supra. Et postquam in fine sacerdotem incensaue rit, accipit tobaleam plicatam, & in cornu epistolæ eã sup brachia & manus sacerdotis, qui iã manus lauit, extendit, & illic manet, donec sacerdos sibi tobaleam restituat. Et postquam tobaleam acceperit, profundam reuerentiã facit. Deinde ad medium altaris ad dorsum sacerdotis reuertitur. Et illic stet, donec iam sacerdos dixerit, *Orate fratres*. Quo dicto, diaconus ad librum missalem accedat, & indicet sacerdoti secretas dicendas. Quando sacerdos vltimam cõclusionem secretarum, si plures sunt, inceperit: iterũ ad dorsum sacerdotis reuertatur, & illic sit, donec sacerdos iam præfationem perfecerit: qua perfecta, ad sinistrã sacerdotis accedat: & cum eo dicat, *sã*

Ceremoniale

Aus, sanctus, & folia in libro vertat, & sacrum
canonem inueniat, quem sacerdoti indicet. Dein
de ad dorsum reuertatur, & illic ster, & folia sa-
cr canonis in libro vertat, quoties opus fuerit.
Et iuxta elevationē corporis & sanguinis ad li-
brū accedat, & ibi genuflexus sedeat, & fimbrias
casullæ ex sua parte equaliter cū subdiacono ele-
uet. Eleuato iam calice, & in altari reposito, sur-
gat, & ibi reuerentiam faciat: & ad cornu episto-
læ accedat: & pertransendo medium altaris hu-
miliet caput altari: & in cornu epistolæ patenam
sub corporali positam capiat: & eam ponat in
dextra subdiaconi aliquantulum eleuata, & pa-
tenam & manum aliquo velo cooperiat. In ali-
quibus tamen ecclesijs finita præfatione hoc fit:
& idem faciet diaconus in Pontificali. Deinde
ibidem ad dexteram sacerdotis remaneat genu
flexus, & calicem discooperiat, & cooperiat cū
sacerdote quum opus fuerit & iuxta finem. *Pa-
ter noster*, surgat, & patenā, quæ est in manu sub-
diaconi, discooperiat, & eam accipiat, & manu
dextra iuxta dextram sacerdotis eam aliquantu-
lum eleuatam teneat. Finito *Pater noster*, patenā
ponit in dextra sacerdotis inter indicem, qui est
plicatus, & medium digitum, & statim genufle-
xus sedeat, & interim dū sacerdos patenam Ho-
stia submittit, surgit, & calicem discooperit, &
dicat

dicat cum sacerdote. *Agnus Dei* & dicto. *Agnus Dei*, accedit ad sinistram sacerdotis, & dicenda in libro indicat. Facta communione, interim dū sacerdos abluit digitos, librum ad cornu epistolæ defert. Deinde in loco ubi in dorso sacerdotis solet esse, stat, interim dum sacerdos dicit communionem, *Dominus vobiscum*, & post communionem. & iterum. *Dominus vobiscum*. in fine mille & responso à choro. *Et cum spiritu tuo*. diaconus vertit se ad populum, & dicit in cantu. *Te missa est*, vel *Benedicamus domino* si sit dicendum. Deinde vertitur ad altare, & genuflectit ad dexteram sacerdotis, paulò post & illic erit, usq; quo sacerdos surgat, & postquam surgit, accipit diaconus librum, quem detulit, vel calicem si maluerit, & facta reuerētia altari iuxta illud, & in infimo gradu reuertuntur ad sacristiam eo ordine quo venerunt.

¶ *De officio subdiaconi in missa sacerdoti seruientis.*

Subdiaconus eisdem paramentis ornatus, quibus suprà diaconum diximus, præter stolam, & in manibus crucem vel calicem portans, vel aliquid aliud secundū diuersarum ecclesiarū consuetudinē, sacristiā post ceroferarios & thuriferariū primus egrediatur, quē sequitur diaconus, & utrūq;

Ceremoniale

& vtrunq; sacerdos, & honesto & moderato pas-
su ad infimum gradum altaris accedens, iuxta sa-
cerdotem maneat, & eius sinistrae adhaereat, &
omnes reuerentiam seu humiliationem altari fa-
ciunt. Et hoc ultimo ordine ad altare ascendunt,
& dum iuxta illud fuerint, iterum humiliatione
seu reuerentiã faciãt. Et subdiaconus ad altare ac-
cedat, & in medio eius crucẽ ponat, vel calicẽ ver-
sus cornu epistolae collocet. Et facta reuerentiã al-
tari, reuertatur ad sinistra sacerdotis, & ad cõfes-
sionem, & versus respondeat. Finita confessione
accedat ad altare: & crucem, quam in medio po-
suit, capiat: & eam sacerdoti iuxta altare osculã
dam præbeat. Deinde si ibi non sit thuriferarius,
thuribulum sacerdoti genuflexus offerat, vt in-
censum immittat. Sin autem ibi thuriferarius sit,
fimbrias casullae vnã cum diacono eleuat, inte-
rim dum sacerdos altare incensat. Finita incensa-
tione, stans à sinistra sacerdotis, in cornu episto-
lae legit cum sacerdote introitum missae, & alter-
natiim. *Kyrie eleison. &c.* Et finito à choro *Kyrie
eleison.* facta altari reuerentia, accedit ad dorsum
diaconi competenti spacio interposito: & illic
erit interim dum sacerdos dicit in cantu. *Gloria in
excelsis Deo.* Quo finito, ad altare ad locum pristi-
num accedit, & cū sacerdote legit. *Et in terra pax
hominibus. &c.* & illic erit vsq; quo à choro siue
ab organo

ab organo terminetur: & tunc facta altari reuerētia, quę semper in accessu & recessu ad altare fieri debet, reuertatur ad dorsum diaconi: & illic erit vsq; ad finem omnium orationum, si plures sint ante epistolam. Et iuxta earum finem accedit ad locum vbi est epistolam dicturus: & eam cantat, manibus subtus anteriorem partem dalmaticę positus: qua cantata, ad credentiam accedit, & recipit ampullam vini, quam diacono ministrat vinum in calicem immissuro. Deinde accipit ampullam aquę: quam sacerdoti benedicendam offert, dicens. *Iube domine benedicere.* Deinde eandem diacono ministrat: deinde cum sacerdote & diacono sedet in loco cōsueto, si sedeant interim dum graduale à choro cantatur. Quo finito, interim dum euangelium à diacono cantatur, stat iuxta cornu euāgelij: versa facie ad sacerdotem stantem in cornu epistolę. Deinde quum à sacerdote cantatur. *Credo in vnum Deum,* subdiaconus erit post diaconū more consueto: quo finito, accedit ad dexteram sacerdotis, & cū eo legit, *Patrem omnipotentem. &c.* vsq; ad finem. Et eo finito, accedit post diaconū: & illic erit interim dum dicitur à sacerdote, *Dñs vobiscum,* ante offertoriū. Deinde oblatione & incensatione iā facta, accipit de credentia buccale & peluim, & accedit ad sacerdotem, & peluim eius manibus supponit:

Ceremoniale

supponit, & desuper cū buccali aquā in manū im-
mittit: qua immissa, reuerentiā profundē facit, &
pelum & buccale ad credentiam reducit. Dein
de ad locum post diaconū redit: & illic erit vsq;
ad finem præfationis, qua finita, accedit ad dex-
teram sacerdotis, & cum eo dicit. *Sanctus, sanctus*
&c. Deinde ad dorsum reuertitur, & illic stat. Et
iuxta elevationem, corporis & sanguinis ad dex-
tram sacerdotis accedit, & genuflexus, fimbrias
elevat casulle vnā cum diacono, & in elevatione
sacramentum thurificat. Et calicem cooperit, &
discooperit, dum opus fuerit. Eleuato iā sangui-
ne, paulisper ab altari spatio competenti disce-
dit, & in illo cornu adhuc stās à diacono patenā
in manu dextra accipit: & eam eleuatam vel co-
opertam tenet, vsq; quo diaconus eam sibi aufe-
rat. Dicto, *Agnus Dei*, accedit ad dexteram sacer-
dotis, & genuflexus, sedet, & surgit ad discoope-
riendum calicem quum opus fuerit, & instrumē-
tum pacis ministrat dicens. *Pax tecum.* Deinde cū
opus fuerit, vinum & aquam in calicem immit-
tit, vt sacerdos se purificet. Facta purificatione,
accipit de manu sacerdotis calicē, & accedit ad
sinistram sacerdotis: & calicem mūdāt & coope-
rit, & corporalia plicat, atq; omnia reportat ad
credentiam. Facta communionē, accedit ad dor-
sum diaconi, & illic erit vsq; ad *Ite missa est.* inclu-
siuē.

suū. Deinde genuflexus sedet ad sinistram sacerdotis, & respondet ad ea, quæ necessaria sunt. Deinde surgit: & facta reuerentia altari, discedūt eo ordine, quo ad altare accesserūt: & portabit subdiaconus in manib⁹ illud, quod ad altare attulit.

¶ De officio diaconi Pontifici in missa ministrantis.

Diaconus Pontifici in missa ministraturus, antequam Pontifex sua paramēta accipiat, se parat omnibus paramētis, dempto manipulo, & nisi planeta ante pectus plicata vtendū esset, quam & manipulum primū accipit. Pontifice omnibus paramētis induto tempore congruenti Pontifice paramēta capere volente accedit ad dexteram, & subdiaconus ad sinistram Pontificis: & ambo induunt Pontificem omnibus paramētis Pontificalibus, eo ordine, prout suprā in missa Pontificali dictum est Pontifice induto, diaconus capit manipulum & planetā ante pectus, si ea sit vtendum. Is cum Pontifice dicit. *Introibo. &c. Kyrie eleison. Et in terra. Sanctus, & Agnus Dei.* Et Pontifici birretum ac mitram imponit: & gremiale quando opus erit, & etiam deponit. Dicto graduali vel antè aut post iuxta distantiam loci librum euangeliorum manibus accipiens ante pectus portat, ac super medium altaris

Ceremoniale

altaris ponit. Tunc accedit ad Pontificē, cui ministrat nauiculam, vt imponat incensum. Deinde reuertitur ad altare, coram quo genuflexus dicit. *Munda. &c.* Quo dicto, accipit librū de altari, quem portans ante pectus, reuertitur ad Pontificem: & coram eo genuflexus, inter duos ceteroferarios petit ab eo benedictionem, dicens. *In*
be domine benedicere. Deinde accedit ad locum, & cantat euangelium. Quū dicit. *Initium.* vel, *sequentia sancti euangely,* signet primò librum, deinde se ipsum in fronte, ore, & pectore. Quū respōdetur à choro, *Gloria tibi domine,* accepto thuribulo à thuriferario, incensat librum, primò in medio, deinde à dextris libri, tū à sinistris illius & cōtinuat. Finito euangelio, redit ad Pontificē & illum postquam euangelium osculatus fuerit, incensat. Si prædicandum sit, finito sermone, accedit ad Pontificem, coram quo stans, capite inclinato, dicit, *Confiteor Deo. &c.* prout in missa Pontificali ordinatum est. Postquam dictū fuerit in Credo, *Et incarnatus est.* accipit de credētia bursam cum corporali, & eam portat reuerēter ad altare, super quo corporale extendit, & bursam in conueniēti loco ibidem ponit. Deinde ad Pontificem redit. Dicto offertorio per Pontificem, ei mitram imponit, & anulos & chirothecas extrahit, & eo manus lauāte, mappulā à suo latere

latere tenent. Tum Pontifici imponit annulos, & ipsum ad altare ascendentem sustinet ad dexteram. Offert deinde Pōtifici patenam cum hostia. Tum vinum in calicem imponit, & Pontifici an satis sit, ostendit, ac imposita pro sacrificio per eum aqua subdiacono ampullam per pedē tenente calicē ipsum simul cū Pōtifice offert dicens. *Offerimus tibi. &c.* Tum tradit patenam subdiacono. Offert deinde nauiculam Pontifici, vt incensum imponat in thuribulo, petens illud benedici, quo imposito, offert thuribulum: deinde dextra manu pedem calicis, & sinistra manican dalmaticæ ac planetam in brachio dextro Pontificis tenet, ne Pontificem impediāt. Incensata oblatione, Pontificem à dextris sustinet, vt incenset altare: quo incensato, accipit à Pontifice thuribulum, & eum incensat: deinde alios omnes. Aduertit ad calicem quotiescunque super illum Pontifex benedixit, & pedem calicis digitis dextræ manus tenet, ne scandalum fiat. Ac sepius planetam aptat Pōtifici, ne eum impediāt. Pallam quoque de calice quoties expedierit, deponit, & reponit reuerēter. Dicto *Agnus Dei* cū capellanus assistens pro capiēda pace à Pontifice à libro recedit, ipse diaconus vadit ad librū missalem, & illius curā habet: ac Pontifici omnia per eū dicenda ostendit, quousq, cursu pacis per

Ceremoniale

acto capellanus assistens ad librum ipsum reuertatur. Pontifice communicato, si capellanus assistens reuersus sit ad librum, vinum infundat in calicem & aquam si placet, vt Pontifex se purificet. Deinde sibi birretum imponit, & mitram, vt manus lauet: qui dum lauatur, mātile à suo latere tenet, ac eo loto, & terfo, deponit sibi mitrā & birretum, ac capillos cum birreto explanat. Tum si assistens reuersus non sit, portat missalē cum cussino ad cornu epistolæ. Cū Pontifex dicit orationes & alia, stat post eum spatio congruenti more consueto. Finita vltima oratione per Pontificem, & à choro responso, *Amen.* versus ad populum dicit, *Ite missa est*, si sit dicendum: vel versus ad altare dicit, *Benedicamus domino*, aut *Requiescant in pace*, si sit pro defunctis celebratū. Tum dicto per Pontificem *Flaceat. &c.* imponit sibi birretum & mitram, vt populo benedicat. Quo facto, suo ordine ante Pontificē vadit, vsq; ad locū, vbi paramenta deponere debet: vbi paramentis omnibus, adiuuante ipsum diacono, Pontificem exiit. Deinde sua deponit, & vadit in pace. Quotiescunq; autem nauiculam, aut thuribulum, vel quid aliud Pontifici offert, debet Pontificis manum osculari. Similiter & quando Pontifex illud sibi reddit.

De offi

De officio subdiaconi Pontifici in missa ministrantis.

Subdiaconus in missa Pontifici ministraturus, se parat cum diacono omnibus paramētis ordini suo convenientibus, antequam Pontifex sua paramenta accipiat, excepto manipulo: & nisi planeta ante pectus plicata utendum esset, quā & manipulum accipit, Pontifice totaliter parato. Deinde eodem Pontifice psalmos. *Quam dilecta*, cū alijs dicēte, sandalia cū caligis aliqua mappa de serico cooperta ambabus manibus ante se eleuata ad Pontificem portat: atq; eum illa induit. Finitis Psalmis, stans ad sinistram Pontificis diacono sibi ad dexteram stāte, induit Pontificem omnibus paramentis, eo ordine, prout in missa Pontificali dictū est. Quo induto, capit manipulum suū & planetam plicatam ante pectus, si ea sit utendum. Deinde accipit librum euangeliorū, & intus manipulum Pontificis, quem Pontifici, quū in cōfessione dicit. *Deus tu cōuersus.* &c. imponit, & eius manum sinistram osculatur. Tū peruenit ad cornu euāgelij altaris, & ibidem Pontifici postquam altare osculatus fuerit, librum euangeliorum apertum porrigit osculandum, cum Pontifice dicit. *Introibo, Kyrie eleison. Et in terra. Patrem. & Agnus Dei.* Pontifice orationes aut alia dicente stat post diaconum more consueto,

Ceremoniale Romanum

tempore opportuno accedit ad locū, vbi est epistolam dicturus. Qua lecta, reuertitur ad Pontificem, & coram eo genuflexus, epistolariū ei præbet, supra quem Pontifex dextram manum ponit, quam ipse osculatur, nisi celebretur pro defunctis: tunc surgit, & stans ante Pontificem, libū missalē quousque Pontifex ex eo legerit epistolam, & alia vsq; ad euāgelium inclusivè. Postquam Pontifex offertoriū dixerit, subdiaconus accipit mappulam circa collum, & calicem cum purificatorio patena desuper posita cum hostijs & palla. Et quum Pontifex ad altare accedit, vadit & ipse post eum ad cornu epistolæ, cum calice & alijs, quæ dat diacono. Deinde accipiens ampullam vini de manibus acolyti, illam ministrat diacono: tū ampullam aquæ de manu eiusdem accipiens, ostendit Pontifici, dicens, *Benedicite pater reuerendissime*, qui super eam signū crucis facit: & ipso subdiacono ampullam per pedē tenente diaconus infundit pusillum aquæ in calicem. Et restituta ampulla aquæ acolyto, capit patenam à diacono, quam stās competenti spatio post Pontificem & diaconum tenet, quousque dixerit, *Pater noster*. Tunc redit ad altare, & eam det diacono. Nisi pro defunctis celebretur, quia tunc non petit aquam benedici, nec patenam tenet. Dicto *Agnus Dei* per Pontificem, cum dia-

conus

conus de missali Pontifici ministraturus ad sinistram Pontificis accesserit, ipse stat à dextris, ac de calice pallam amouet, ac Pontifice communicato, si capellanus assistens ad librum nondum sit reuersus vinum infundit in calicem, & aquã si placet vt se Pontifex purificet: quo factò, vadit ad sinistram Pontificis, mundat calicem, & corporalia plicat, ac omnia reportat ad credentiam, deinde post diaconum ad locum suum reuertitur. Data benedictione per Pontificem, cū paramentis exiit, adiuuante diacono, & vadit in pace.

Hæc duo officia diaconi scilicet & subdiaconi in missa Pontificali Pontifici ministrantium, hîc ex Pontificali libro transcribere decreui, existimans, & (vt veriùs loquar) certò sciens non omnes sacerdotes eundem Pontificalem librum penes se habere: ex quo ad prædictum ministerium rectè & sine defectu implendum, si aliquando fortè opus sit, instrui possint.

Sequuntur censuræ, & casus summo Pontifici, & Episcopis referuati ex locis dispersis congregati.

Censuræ & casus

*¶ Sacerdos tenetur scire censuras, & casus
reservatos.*

SACERDOS igitur ut melius sciat
sibi subditos à peccatis purgare, stu-
deat diligenter habere & scire casus re-
servatos dño Papæ & Episcopo, &
censuras utriq; reservatas, & ea quæ sunt in iure,
& per constitutiones Synodale: quæ quidē hīc
breuissimè pro maiore commoditate ponētur.

I. Excommunicātur omnes hæretici, schismati-
ci, & fautores adhærentes, & qui cum eis cōmer-
cium habent, & qui Vuitcleffistis hæreticis defe-
runt arma, vel alia prohibita, aut vinum, oleum,
vestes granum, & huiusmodi.

II. Piratæ, & latrūculi marini, & recipiētes eos,
& dantes eis fauorem, vel consilium.

III. Qui in terris suis noua pedagia imponunt,
vel prohibita exigunt.

III. Et qui imponunt collectas, vel onera eccle-
siasticis personis, & qui exigunt tam realia quā
personalia.

V. Falsarij literarum Apostolicarum, vel suppli-
cationum per summum Pontificem, vel Vicecā-
cellarium, vel eorum vices gerentium.

VI. Qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia
prohibita deferunt Sarracenis, & Turcis, & alijs
infideli.

infidelibus, quibus Christianis impugnant.

VII. Impediētes eos, qui victualia, & alia necessaria ad vsum Romanæ ecclesiæ deferunt.

VIII. Verberantes, vel capientes, seu impediētes eos, qui ad sedem Apostolicam vadunt, vel ab ea recedunt, & eos, qui morantur in curia: & dantes auxilium, consilium, vel fauorem, vel mā dantes talia fieri.

IX. Item capientes, detinentes, vulnerantes, mutilantes, incarcerantes, interficientes patriarchas archiepiscopos, & episcopos, eorūq; mādatōres.

X. Qui verberant, vel capiunt, seu bonis spoliāt eos, qui causas suas prosequuntur in curia: vel ad uocatos, seu procuratores eorum propter huius modi prosecutionem causarum.

XI. Qui prohibent, vel statuunt ne pareant literis & mandatis Apostolicis, seu legatorum, & nuntiorum, & iudicium delegatorum domini Papæ, & fauentes.

XII. Qui se subtrahunt ab obediētia domini Papæ, & sanctæ Romanæ ecclesiæ, & fauentes.

XIII. Qui vsurpant sibi iurisdictionem, seu fructus ecclesiasticos, seu ad ecclesiasticas personas pertinētes: & dātes cōsiliū auxiliū, vel fauorē.

XIII. Quicūq; superioritatē habens, qui prohibet quoquo modo ne aliquis d' vacatione alicui' bñficij scribat, seu certiorē reddat quēpiā extra

Censuræ & casus

dominium eorum existentem: vel impediunt directè vel indirectè ne consequantur promissiones beneficiorum, seu dignitatum sibi auctoritate Apostolica concessarum: & dantes consilium, auxiliũ, vel fauorẽ, vel nõ obuiantes cũ possunt.

XV. Verberantes, vel capientes, vel deprædantes Romipetas, accedentes, morantes, & recedentes, & dantes consilium, auxilium, vel fauorem.

XVI. Hostiliter discurrentes per terras ecclesię inuadentes, & occupantes easdem, & dantes cõsiliũ, auxilium vel fauorem.

XVII. Qui absolunt à prædictis casibus præterquàm in mortis articulo: & tunc etiam excõmunicati debent fidem præstare de satisfactione, vel dare sufficientem cautionem sunt excõmunicati & priuati omnibus iurisdictionibus prædicandi, confessiones audiendi, & ministrandi sacramenta. Et nota quòd nullus eximitur à pœnis & censuris superiùs positis, etiam quacũque p̄fulgeat dignitate ecclesiastica, vel seculari.

¶ *Censuræ, quæ reseruantur domino Papæ præter supra dictas, sunt infra scriptæ.*

I. Excommunicati nominatim à dño Papa.

II. Radentes aliquid, vel emendantes in literis domini Papæ.

III. Insecutores hostiliter cardinalium, vel alicuius cleri

ius clerici, vel religiosi de familia domini Papæ vel cardinalium, percutientes, capientes eosdē: & dantes consilium, auxilium, & fauorem, receptores & defensores taliū. in cap. foelicis. de poen. lib. 6.

III. Percutientes, capientes, vel bñnientes episcopum temerè vel iniuriosè: & id fieri mandantes locij, & dātes cōsiliū, auxilium, vel fauorē.

V. Officiales, qui in aliquo prædictorū fuerint culpabiles. clem. 1. de poenis.

VI. Qui sine licentia sedis Apostolicæ assentiūt nominationi, electioni, vel assumptioni in senatorem, vel capitaneum, vel patritium, aut rectorem ad regimen vrbis Romæ.

VII. Qui electus in senatorem, vel. & c. vt supra si ultra annum de tali officio se impediuerit.

VIII. Qui taliter assumpto licentiā, vt supra intendunt, vel obediunt, & qui tales modo prædicto elegerunt, nominauerunt, vel assumpserunt.

IX. Qui talibus dat auxilium, consilium, vel fauorem publicè vel occultè tam nominationibus quàm nominatis vel assumptis. de elect. cap. fundamenta. lib. 6.

X. Exenterantes & in frustra incidentes corpus mortuum, & in aqua coquentes, vt ossa separent à carnibus, vt ad aliū locum ad sepeliendum deferatur. Bonifacius. viij.

I 5

XI. Ac-

Censuræ & casus

- XI. Accedentes ad sepulchrum dñi sine licētia.
- XII. Clerici scienter & sponte in diuinis tam in ecclesia quàm alibi participātes cum excommunicatis iudicialiter à Pap. de senten. excom. c. significauit.
- XIII. Clerici vel religiosi inducētes aliquem ad vouendum, vel iurandum vel promittēdum de eligenda sepultura apud eorum ecclesias vel electa mutanda. de pœnis cap. cupientes. in clemē.
- XIII. Excōmunicati ex generali sententia suorum diœcesanorum habentes literas Apostolicas falsas nisi infra .xx. dies postquam se cognouerint habere literas falsas illas destruxerint, aut resignauerint, non possunt absolui post lapsum .xx. dierū nisi à sede Apostolica. d. cri. fal. c. dura.
- XV. Religiosi cōferētes sacramēta cōmunionis, vel extremæ vnctionis sine licētia parochialiū.
- XVI. Religiosi solennizantes matrimonia.
- XVII. Religiosi absoluentes excommunicatos à iure vel à constitutionibus Synodalibus aut à culpa & pœna. de priuile. c. religiosi. in clement.
- XVIII. Religiosi absoluentes à casibus & censuris in extrauagantibus reseruatīs. Sixtus. iij.
- XIX. Religiosi mendicantes transeuntes ad ordines non mendicantium præterquam ad Carthusienses. Martinus. v.
- XX. Religiosi non mendicantes recipientes ad
- ordines

ordines suos fratres mendicantes etiam habentes literas Apostolicas. Martinus. v.

XXI. Magistri excludentes fratres prædicatores à studio Parisiensi. Alexander. iij.

XXII. Qui libellos famosos vel rithmos faciunt contra ordinem prædicatorū & minorum. Alexander. iij.

XXIII. Dicentes vel defendentes quod fratres prædicatores & minores non sint in statu perfectionis: & quòd non liceat eis de elemosynis uiuere: aut quòd non possint prædicare vel confessiones audire. Alexander. iij.

XXIII. Facientes damnabilem violentiam in locis fratrum prædicatorum. Clemens. iij.

XXV. Intranses monasteria sororum ordinis prædicatorum & minorum in casibus non concessis. Bonifacius. ix. quoad prædicatores, & Eugenius. iij. quoad minores.

XXVI. Domini temporales & etiam episcopi qui cogunt aliquem celebrare tempore interdicti generalis. Vel cum campanis vel voce præconis excommunicatos vel interdictos vocant ad diuina. Vel qui prohibent excommunicatis & interdictis ne de ecclesia recedant dum missarū solennia aguntur, quam à celebrantibus fuerint requisiti generaliter vel specialiter vt exeant.

XXVII. Interdicti vel excommunicati publici post-

Censuræ & casus

ei postquam fuerint moniti nominatim à celebrantibus vt exeāt, si non exierint sunt excommunicati: & absolutio Papæ reservatur. de sent. excom. c. grauis. in clem. Symoniaci in quocūq; ordine & beneficio. Martinus. v. Eugenius. iij. Paulus. ij. Sixtus. iij.

XXVIII. Facientes pactum in curia pro gratia consequenda.

XXIX. Qui sciuerit aliquem committere symoniam in curia, & nō denuntiauerit Papæ, vel alij ab ipso deputato infra duos menses. Eugenius. iij.

XXX. Recipientes aliquid pro ingressu monasterium. Urbanus. v. c. Ne in vinea.

XXXI. Inquisitores, qui contra conscientiam omiserunt procedere contra aliquem hæreticū vel alicui iniuste crimen hæresis imposuerint vel vexauerint. capitu. multorum. in clement.

XXXII. Iniiciens enormiter manus violentas in clericum, vel religiosum professum vel novitium conuersum secularem tradentem se & sua honestè viuentem, & audientem horas. Item clericum coniugatum non bigamum incedentem in habitu clerici: item depositum verbaliter tantum, item per saltum promotum: item excommunicatum, item incedentem sine habitu clericali ante admonitionem: item clericus qui ex ira se ipsum

ipsum enormiter percussit est excoicatus exco-
municatione Papali. 17. q. 4. c. Si quis suadente.

XXXIII. Officiales Romanæ curiæ, qui pro
taxis, mercedibus, emolumentis, laboribus regu-
laribus, aut cuiuscunq; alterius operis lucro reci-
piunt aliquid in pecunijs, rebus bonis, aut pro-
missionibus quocunq; modo etiam sponte offe-
rentibus, aut vltra quàm in eorum officiorũ an-
tiqua institutione statutum est, & tenentur sa-
tisfacere illis, à quibus receperunt. Iulius. ij. in ex-
trauag. & si Romanus. & Leo. x. in cõcilio Late-
ranensi. in Apostolici.

XXXIII. Cardinales vota data in consistorio
& ibi gesta, aut dicta, quæ in odium præiudiciũ
aut scãdalum alicuius redundare possent verbo,
aut scripto, vel alio modo reuelantes. Et etiam
si per Pontificem inductum sit silentium in ali-
qua re eam manifestantes sunt excommunicati,
& à solo Papa absolvuntur cum expressione cau-
sæ, in cõcilio Lateranẽ. Leo. x. supernè dispositi.

XXXV. Prædicatores tam clerici quàm religio-
si, qui miracula falsa, aut incerta, vel prophetias
quæ ex sacra scriptura non constant prædican-
tes, seu episcopis, aut qui superioribus detrahe-
re in suis prædicationibus præsumunt. non ob-
stante quocunq; privilegio excommunicatio-
nis sententiam incurrunt, & absolutio Papæ re-
servatur

Censuræ & casus

seruatur. Leo. x. in concilio Lateranen. supernæ maiestati.

XXXVI. Pragmaticam sanctionem in Regno Franciæ & alibi seruantes, & secundum eam iudicantes, & eam faciētes, aut permittentes seruari: & non delentes eam de libris archiuus & capitularibus excommunicantur: & absolutio Papæ reservatur. Leo. x. in cōcilio Latera. pastor bon?

¶ De censuris episcopis reservatis.

Epis, & diocesanis reservatur infra scriptæ censuræ, videlicet.

- I. Contumaciter asserentes Romanam ecclesiã non esse caput omnium ecclesiarum. distincti. 19. ca. Nullus fas. si tamen firmiter & veraciter, ita crederet esset hæreticus, & absolutio Papæ reservata per processum annualem.
- II. Utēs literis, vel supplicationibus Papalibus falsis scienter, & retinens eas, & non lacerans.
- III. Laici recipientes literas: seu bullas Papales non de manu Papæ, vel diputatorū, vel per nuntium non recipientem de manibus eorum quando est persona magnæ authoritatis.
- III. Electus minus, quàm à duabus partibus cardinalium in Papam, si tali electioni consentit. & omnes recipientes eum. de electi. c. Licet.
- V. Impugnātes literas electi in Papam ante eius coronationem

coronationem. Benedictus. xj. in extrauagati.

VI. Qui loquuntur secretè, vel mittunt literas vel nuntium ad aliquem cardinalium dum sunt in conclau occasione electionis Papæ. de electi. cap. vbi periculum. lib. 6.

VII. Domini, & officiales, qui non seruant con-
tèta in cap. de elect. Papæ suprà allegato. vbi pe-
riculū. vel circa ipsum fraudē committunt. ibid.

VIII. Principes, senatores, consules, qui infra
mensem à die notitiæ de delicto commisso con-
tra cardinales, vel familiares Papæ & ipsorū car-
dinalium non faciunt iustitiam secundum con-
tinentiã. c. foelicis. de poen. sunt excōicati. ibidē.

IX. Omnes principes, & officiales, qui tertio ad-
moniti ab episcopis, vel ecclesiasticis personis
recusant facere iustitiam super eorum causis. 23.
quæst. 5. cap. administratores.

X. Omnes officiales, qui euacuant iurisdictionē
& auctoritatem prælatorum, quam habent in
suis hominibus: & successores dictorum officia-
lium nisi infra mensem errorem suorum præ-
decessorum, correxerint. de immunitate eccles.
cap. nō minus. & cap. aduersus.

XI. Spoliantes naufragos bonis suis, nisi ablata
restituunt quàm citius poterunt. Diuersæ opi-
niones sunt si sit canō late sententię. de rapt. excō.

XII. Vbi propter diuersitatem inhabitantium

vnus

Censuræ & casus

vnus episcopus, non potest populo supplere, debet sibi vicarium substituere, qui populo satisfaciat. Et talis vicarius debet per omnia subesse episcopo principali, qui si aliter se ingesserit est excommunicatus. de officio ordina. ca. quoniã. XIII. Participans cum excommunicato in crimine propter quod est excommunicatus, dãdo ei consilium, auxilium vel fauorem. de sententiã excommunicationis. c. nuper.

XIIII. Omnes grauantes per se vel per alios in beneficijs vel alijs suis rebus clericos, vel eorum consanguineos: quia noluerunt eligere illum pro quo rogabantur. de electio. sciant cuncti.

XV. Extorquentes absolutionem à sententijs excommunicationis, suspensionis & interdicti per vim vel metum. extra de his que vi me. cau. fiunt. cap. vnico lib. 6.

XVI. Compellentes prælatos, vel ecclesiasticas personas ad submittendum ecclesias subiuciendo bona immobilia vel iura ecclesiarũ laicis ad cognoscendum seu profiendum se retinere ab eis, vel ad statuendum laicos in patronos, seu ad uocatos eorum in perpetuum, seu ad non modicum tempus sine licentia Papæ & capituli. de reb. eccle. non alienan. cap. consultissimo.

XVII. Laici si vsurpant, vel exigunt aliquid de rebus ecclesiasticis immobilibus vltra importa-
tionem

tionem contractuum factorum, vel faciendorum si moniti non destiterint, etiam taliter ablata restituendo. vbi suprâ.

XVIII. Impedientes litigare in foro ecclesiastico coram delegato, vel quocunq; alio indice ecclesiastico, in causis quæ de iure vel consuetudine possunt ibidem exerceri. de immuni. ecclesia. cap. quoniam. lib. 6.

XIX. Impedientes sequestrationem, vel fructus sequestratos occupantes post vnam diffinitiuâ sententiam apud sedem Apostolicam promulgatam super aliquo beneficio, etiam si nulla foret. in clem. vnica. de sequestra.

XX. Procurantes quòd conseruatores se intro mittât de alijs, quàm de manifestis iniurijs exigē tibus iudiciariam potestatem. de officio delega. cap. finali. lib. 6.

XXI. Fingentes casum fraudulenter, per quem iudex vadat vel mittat ad aliquâ mulierem pro testimonio ferendo. de iudi. cap. mulieres. lib. 6.

XXII. Concedentes represalias contra personas ecclesiasticas specialiter, vel generaliter, si sunt singulares personæ, sunt excommunicati, si vniuersitas est interdicta. de iniuria & dâ. dato. cap. vnico. lib. 6.

XXIII. Clerici habentes officium vicecomitis vel præpositi secularis, si admoniti non desistât.

K

ne cleri.

Censuræ & casus

ne cleri. vel mona. cap. cle.

XXIII. Contrahentes matrimonium cum cōsanguineis, vel affinibus, vel monialibus professis, vel religiosis: vel cum clericis in sacris ordinibus constitutis, tam ipsi clerici & religiosi cōsanguinei, vel affines contrahentes: quàm personę, cum quibus contraxerint: omnes sunt excommunicati. in clemē. vnica. de consanguini. & affini.

XXV. Monachi & canonici regulares, archidiaconi, decani, præpositi, plebani, cantores, & alij clerici personatum habentes, vel quicunq; presbyteri, qui leges vel physicā audiunt extra claustrum, nisi infra duos menses redierint. ne cleri. vel mona. cap. fina.

XXVI. Doctores, qui legunt leges vel physicam si retinent in scholis suis religiosum, qui habitu deposito suę religionis audire vult leges, vel physicā. ne cler. vel mon. c. vt periculosum. lib. 6.

XXVII. Religiosi tacitè vel expressè professi, qui temerè habitū suę religionis dimittunt. ibid.

XXVIII. Religiosi, qui sine licentia suorū prælatorum vel maioris partis conuentus accedunt ad studia. ibidem cap. periculosa.

XXIX. Religiosi decimas ecclesię debitas sibi appropriantes, vel fraudantes ecclesias circa eas, vel eas solui non permittentes, nisi requisiti destiterint infra mensem. in clem. prima de decimis.

XXX

XXX. Monachi, & canonici regulares, qui non habent administrationes si intrant curias principum sine licentia suorum prælatorum, vel si inferant damnum prælatis vel monasterijs. cap. ne in agro. de statu monachorum in clem.

XXXI. Monachi tenentes arma inuasiva infra septa monasterij sine licentia abbatis. cap. ne in agro. de statu mona.

XXXII. Statum beguinarum assumentes, vel illum sectantes. in clem. i. de religio.

XXXIII. Religiosi qui in sermonibus suis retrahunt populum à solutione decimarum, vel sibi confitentibus non faciunt conscientiam de decimis soluendis si fuerint requisiti. in clemen. cupientes. de poenis.

XXXIII. Religiosi, qui non seruant interdictum quem seruat matrix ecclesia. in clementi. prima. de sentent. excommunicatio.

XXXV. Religiosi mendicantes, qui de nouo domos ad habitandum recipiunt, vel receptas mutant sine licentia sedis Apostolicę. de religio. do. cap. vnico. lib. 6.

XXXVI. Fratres minores, vel eremitani recipientes fratres ordinis prædicatorum ad habitum suum.

XXXVII. Alienantes bona ecclesiastica, seu in feudantes, seu facientes pactum, quod ipsorum dominium transferatur, ac concedentes, hypothe-

cantes, infeudantes, vel in emphyteosim, concedentes, seu locantes, præterquàm in casibus à iure concessis.

XXXVIII. Recipientes tales alienationes, seu locationes. Paulus in extrauaganti.

XXXIX. Impedientes visitationem monialiũ si moniti non destiterint. de sta. mo. in clemen. 2.

XL. Directores monialium in electionibus nisi abstinerint ab his, per quæ possit oriri, vel nutrirì discordia. de electi c. indemnitatibus. lib. 6.

XLI. Magistri, & scholares tractantes cum aliquo ciue Bononiense de conductione hospitij irrequisitis inquilinis, nisi tempus conductionis elapsum fuerit. de loca. & conduct. ca. 1.

XLII. Emens rem ecclesiæ, vel aliter acquirens à schismatico.

XLIII. Tenens beneficium à schismatico.

XLIII. Innitens ordinationi factæ per schismaticum. Isti tres casus habentur in cap. 1. de schismati.

XLV. Qui Christianum mandant interfici per assassinos, etiam si casus non fuerit secutus & talibus dās auxilium, consilium, vel fauorem. de homi. cap. pro humani. lib. 6.

XLVI. Clerici locantes domos manifestis usurarijs alienigenis ad fœnus exercendum. de usuris. cap. 1. lib. 6.

XLVII

XLVII. Officiales communitatum facientes, vel dictantes statuta super vsuris soluendis quod non restituantur, vel iudicantes secundum illa, vel non delentes si possunt infra tres menses de libris communitatum, vel illa seruantes. de vsur. cap. ex graui. in clem.

XLVIII. Sepelientes in coemiterio tempore interdicti in casibus à iure non concessis excōmunicatos publicè interdictos nominatim, vsurarios manifestos. in clem. 1. de sepultu.

XLIX. Sepelientes hæreticos, credentes, & fautores, receptatores & defensores eorum scienter in coemiterio ecclesiastico, nec debent absolui, nisi si proprijs manibus extumulauerint cadauera eorum. in cap. quodcunq; de hære.

L. Inquisitores hæreticæ prauitatis prætextu officij pecuniam extorquentes.

LI. Inquisitores si scienter bona ecclesiarum occupant.

LII. Inquisitores bona ecclesiarum ob delictum clericorum fisco etiam ecclesie applicantes. in clem. 2. de hære.

LIII. Domini temporales quocunq; nomine censeantur, qui de crimine hæresis cognoscunt, vel iudicant.

LIIII. Domini temporales, captos per episcopum, vel inquisitorē pro hæresi à carcere liberantes

Censuræ & casus

LV. Domini temporales si executionem huiusmodi officij ab episcopo, vel inquisitore eis iniūctam non implēt: prout ad eorū spectat officiū.

LVI. Domini temporales si directè præsumunt sentētiam, vel processum inquisitorum, seu diocesanorum impedire.

LVII. Si diocesano vel inquisitori præsumpserunt se opponere in his, quæ ad præfatum negotium incumbunt, aut quemlibet impedire.

LVIII. Dantes talibus consilium, vel fauorem. Omnes istæ censuræ continentur in cap. vt inquisitionis. de hære. lib. 6.

LIX. Exercentes regimen in triremibus infidelium. de Iudæis. in cap. ita quorundam.

LX. Principes & officiales, qui tertio admoniti ab episcopis vel viris ecclesiasticis recusant facere iustitiam super eorum causis. 24. q. 5. administrantes.

LXI. Facientes statuta, & iudicantes secundum ea contra libertatem ecclesiæ. de sent. excom. c. nouerint.

LXII. Itē qui talia iudicata in publicam formam redigunt. ibidem.

LXIII. Percutiens clericum, vel religiosum leui percussione.

LXIII. Laici sortilegi, incantatores, inuocatores dæmonum, & diuinatores vtriusq; sexus ex
commu

communicantur. Leo. x. in concilio Lateranen.
Supernæ diſpoſitionis.

LXV. Gloſſantes, ſeu commentantes, vel inter-
pretantes conſtitutiones factas in concilio La-
tera. quæ continentur in bulla, quæ incipit, Su-
pernæ diſpoſitionis.

LXVI. Prædicantes, vel diſputantes verbo, vel
ſcripto, quòd montes pietatis inſtituti iuxta te-
norem terminationis cõcilij Lateranen. ſint ma-
lè ordinati, excommunicantur. Leo. x. in conci-
lio Latera. Inter multiplices.

LXVII. Imprimētes, vel imprimi facientes li-
bros, vel aliquã ſcripturam ſine examine & ap-
probatione vicarij domini Papæ & magiſtri ſa-
cri palatij, in vrbe & extra urbem, ſine licentia
dioceſani, & inquiſitoris hæreticę prauitatis ex-
communicantur. Leo. x. in concilio. Lateranen.
Inter ſolicitudines.

*Casus, qui aliquando ſunt Papales: aliquã
do Episcopales.*

Incēdiarij eccleſiarum, vel monaſteriorum, vel
priorum locorum ſunt excommunicati ipſo iu-
re excommunicatione episcopali, ſed poſt denū-
tiationē ſunt excommunicati excommunica-
tione Papali. de ſenten. excommunica. tua nos.
II. Effraçtores cum ſpoliatione eccleſiarum, vel

Censuræ & casus

monasteriorum, vel piorum locorum, ante denuntiationem sunt excommunicati excommunicatione episcopali: post denuntiationem verò Papali. ibidem.

III. Dantes licentiam offendendi vel grauandi eos, qui sententias excommunicationis vel interdicti tulerunt contra quencunq; nisi sententiam ipsam re integra reuocauerint: vel si ad bonorum captionem processum fuerit, nisi infra octo dierum spatium omnia restituerint, vsq; ad duos menses episcopalis, & exinde Papalis.

III. Itē qui tali sententia data vti ausi fuerint.

V. Itē qui motu proprio aliquid cōmiserit præmissorū est episcopalis, vel Papalis. vt supra. de senten. ex com. quicunq;.

VI. Item absoluti à sententia excommunicationis ratione periculi alicuius si post periculū non repræsentat se illi, qui potest eos absoluere, in eādem sententiam incidunt Papalem, vel episcopalem.

VII. Participātes in crimine cum excommunicatis aliquādo sunt excommunicati excommunicatione Papali, aliquando episcopali, secundū quod excommunicatio fuerit Papalis, vel episcopalis.

¶ De casibus episcopis reseruatis.

Debet

DEbet etiam scire sacerdos casus episcopis re-
 seruatos de iure vel de consuetudine: & etiã
 casus Synodales. De quibus casibus sunt variã
 opiniones doctorum: aliqui enim ponũt plures,
 & aliqui pauciores. Vnde materia ipsa non est
 benè clara: & in summa Pisana dicitur, quod Be-
 nedictus Papa. xj. in extrauag. inter cunctas. de-
 clarauit quatuor esse casus de iure. Primus. s. pec-
 catum clerici, per quod incurrisset irregularita-
 tem. Secundus de incendiarijs. Tertius de pecca-
 to, per quod indicẽda esset solennis poenitentia.
 Quartus de excommunicatis excommunicatio-
 ne maiori. Item declarauit quinq; esse casus epi-
 scopis referuatos de approbata consuetudine.
 Primus est peccatum homicidij voluntarij. Se-
 cundus est peccatum falsariorum. Tertius est
 peccatum violantium ecclesiasticam libertatem
 Quartus est peccatum violantium ecclesiasticã
 immunitatem. Quintus est peccatum sortilego-
 rum, diuinatorum, & incantatorum. Quauis au-
 tem dicta extrauagãs fuerit reuocata per clem.
 dudum. de sepul. tamen quantum ad dictos ca-
 sus nihil innouatum fuit, & si alia ibi cõtenta sint.
 Et sic videtur quòd adhuc illi remaneãt. Et addi-
 tur in Pisanella, quòd possunt episcopi in suis epi-
 scopatibus casus sibi referuare sicut videtur eis
 expedir: sicut possunt constitutiones facere: &

(c) 2007, Ministerio de Cultura

Censuræ & casus reseruati Pap. & Episco.

multo magis concilium Synodale vel prouincia-
le, à quorum sententijs sacerdotes non valent ab-
soluere, ideoq; annuatim petere debent ab epi-
scopo casus, & censuras, quas sibi reseruat, & se-
cundùm ipsius episcopi voluntatem, & non ali-
ter absoluant. De his omnibus censuris & casi-
bus supra dictis tam Papæ quàm episcopo reser-
uatis videat diligens & curiosus lector Sylue-
strum in sua summa . verb. excommunicatio. 7. 8. & 9. per totum discursum. Et in
verb. casus. nume. 2. 4. & 5. vbi pul-
chra, & valde necessaria
inueniet.

DE OLEI ET CHRISMATIS CON- SECRATIONE IN FE- RIA QUINTA COENAE DOMINI.

VIA in nōnullis ecclesijs ca-
thedralibus tantam librorum
pontificalium penuriam esse
audiuerim, vt clerici, qui con-
secrationi chrismatis & olei
cōfectioni in quinta feria coe-
næ domini adesse omnino de-
bent, hæsitent in ministerio, quod ab eis pontifi-
ci præstari est necesse, ex quo inter eos magna
solet oriri confusio, ita quòd opus tam sanctum
minùs perfectè compleant: ideò ad finem opu-
sculi, quod de cæremonijs confeci, has regulas
ex libro pontificali deductas & fideliter transla-
tas apposui, vt supradieta confusio tollatur, &
clerici iam in cæremonijs suo officio incumben-
tibus benè instructi, ministeriũ, quod in tali ope-
re pontifici est præstandum, hunc libellum tan-
quam familiarem habentes, non ignorent.

In toto orbe christiano in feria quinta coenæ
domini

De consecratione

domini chrisma & oleum sanctum atq; oleum catechumenorum conficiunt. Dominus noster Iesus Christus postquam cū discipulis suis cœnavit, & eorum pedes lauit, chrisma cōficere docuit. Ipsa quippe pedum lotio, sicut ait Papa Fabianus, novum significat baptismum, quod sancti chrisomatis vñctione perficitur & confirmatur. Singulis itaq; annis hoc sacramentum hac die est innouandum: quia novum est sacramentum: & vetus in ecclesia concremandum. Hoc profectò à sanctis Apostolis & eorum successoribus accepimus. Hoc sancta Romana ecclesia, & Antiochena à tempore Apostolorū custodit, Hoc Constantinopolitana, Hierosolymitana, Alexandrina, & Ephesina ecclesiæ tenent. ¶ Manè itaq; sacrista, vel ille, ad quem spectat, omnia, quæ ad chrisomatis consecrationem atq; oleorum huiusmodi confectionem necessaria sunt, parat, videlicet, tres ampullas oleo mundissimo plenas, quas in sacrario ponit, & diligēter custodit: vnam ad oleum infirmorum: aliã ad oleū catechumenorū: tertiam, quæ maior sit, ad chrisma. Et hæc tertia cooperiri debet de panno serico albo: prima autem & secunda de serico panno alterius coloris sint coopertæ. Duas mappulas mundas siue vela pro diaconis, qui ampullas oleorum pro chrismate & oleo catechumenorū

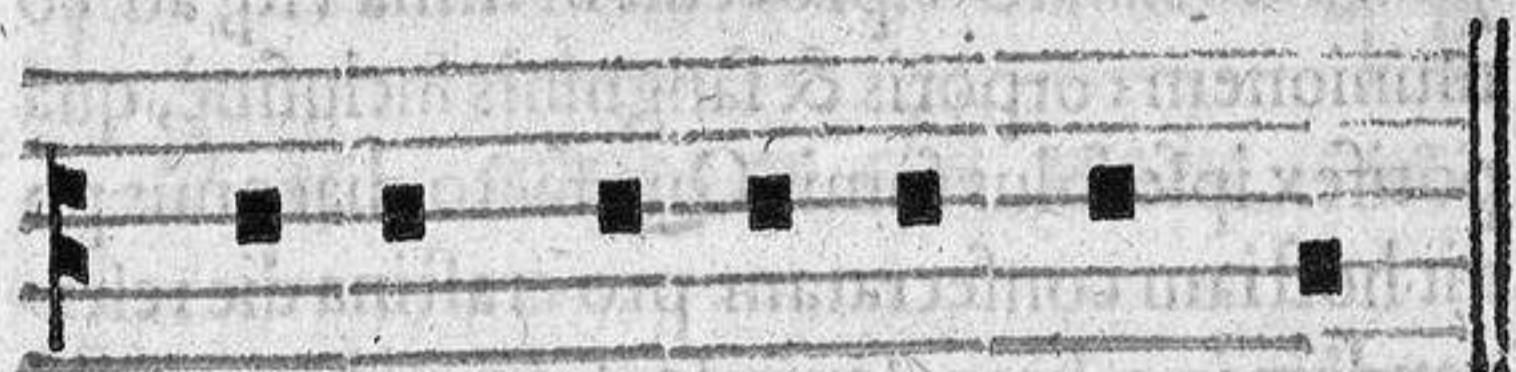
norū de sacristia ad chorum portare debent: & ultra hæc faldistorium & credentiam consuetā. Paratur etiā alia sedes in presbyterio ab opposito altaris iuxta gradus circa finem presbyterij: & ante ipsam sedem versus altare paratur mensa mappis ornata: quæ sit iuxta sedē inter ipsam & altare. Iuxta dictam sedem hinc & inde, magis tamen ad finem presbyterij, posita sint scāna pro duodecim sacerdotibus, ita vt ibidem sedentes facies vertāt ad altare. Deinde hora quasi sexta poenitentibus reconciliatis pulsentur campanæ prout in diebus solennibus. Vt omnes conueniant ad ecclesiā, in qua debent chrisma, & alia olea consecrari. Et tunc pontifex dicta prius sexta, facit sermonem ad populum de chrisimatis consecratione, Vel si malit, post euangelium, vel postquam communicauerit hoc facit quod est melius antequam ampulla olei pro chrisimate consecrando portatur, & fiat verbis, de quibus in pontificali vel alijs similibus. Dicta sexta, & facto sermone, si tunc eum facere intendit, & dicta nona, parat se ad missam omnibus pontificalibus ornamentis albi coloris. Parant se etiam ministri pontificis, & ultra illos duodecim presbyteri, septem diaconi, & septem subdiaconi, acolyti, & alij necessarii omnes vestibus albi coloris ordinis suo congruentibus: quibus omnibus

De consecratio

omnibus paratis, procedunt ad altare processionaliter hoc modo. In primis præcedit thuriferarius, quem sequuntur duo ceroferarij : post hos subdiaconi bini & bini: & in tertio loco tres simul vadunt. Tunc septem diaconi, & in tertio loco tres: post hos duodecim presbyteri bini & bini, quos sequitur subdiaconus librum euangeliorum portans ante pectus cum manipulo in eo reposito. Deinde diaconus & à dextris eius capellanus assistens, quos demum pontifex sequitur incedens medius inter duos digniores canonicos ecclesiæ aut indignitate constitutos, si pontifex sit in ecclesia sua. Alioquin ibit medius inter diaconum & assistentem : & si pontifex sit archiepiscopus, vel patriarcha, & in ecclesia sua. Portatur etiam in huiusmodi processione crux per vnum ex ministris ad hoc ordinatum, qui medius inter ceroferarios incedit. Duodecim presbyteri suo ordine iuxta bancos in fine presbyterij positos hinc & inde stabunt, vel sedebunt aut genuflectent, prout tēpus postulabit, facies semper ad altare vertentes. Post eos stabunt septem diaconi, & post diaconos septem subdiaconi in gradibus presbyterij. Pōtifex verò postquam ante altare peruenerit, facit confessionem, incipitur introitus: & proceditur in missa more consueto vsq; ad illū locū canonis, vbi dicitur.

Per

*Per quem hæc omnia domine semper bona creas, exclu-
siuè. Priusquam ergo pontifex verba ipsa dicat
facta reuerentia sacramento in altari consecrato
retrahit se ad cornu epistolæ, vbi super alium
calicem vacuum abluit digitos & ad purificato-
rium extergit: & ablutio vsq; ad post commu-
nionem pontificis reseruatur: tunc facta iterum
sacramento reuerentia, descendit primum gra-
dum altaris: & ibidem accepta mitra vadit ad di-
ctam sedem sibi paratam in presbyterio ab op-
posito altaris: & sedit super ipsam versa facie ad
altare, dictam mensam ante se habens circunstan-
tibus ministris sacerdotibus & alijs prædictis pa-
ratis in suis locis manentibus: tunc archidiacono
stans apud pontificem dicit alta voce in to-
no lectionis.*

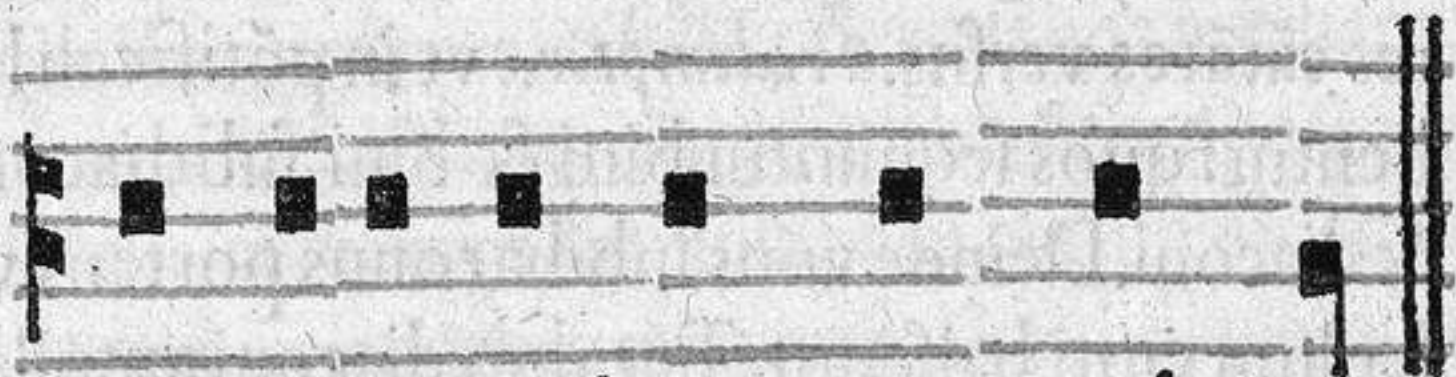
O le um in fir mo rum.

Et mox vnus subdiaconus ex septē paratis præ-
dictis cum duobus acolytis associatus vadit ad
sacristiam, vbi excipiens ampullam olei, quod
pro infirmis consecrari debet, coopertam vt in-
uenit

De consecratione

uenit, portat eam sinistro brachio amplexatam ante pontificem, ubi eam tradit in manibus archidiaconi planè dicens. *Oleum infirmorum.* archidiaconus præsentat illam pontifici ad benedicendum idem dicens, collocans eam coram eo supra mensam supradictam. Pontifex surgens cū mitra exorcizat, & benedicit prout in pontificali. Expleta benedictione, oleū ipsum eo modo, quo apportatum fuit, ad sacrarium reportatur, & diligentissimè conseruatur. Tunc pontifex reassumpta mitra sedet, & lauat manus: tūc surgit, & cum mitra cum ministris suis cæteris sacerdotibus & alijs paratis in locis suis manentibus accedit vsq; ad gradum altaris, ubi deposita mitra facit reuerentiam sacramento: tunc ascendit ad altare, & incipiens ubi dimiserat, videlicet, *Per quem hæc omnia.* &c. procedit in missa vsq; ad cōmunionem corporis & sanguinis inclusiue, quā pōtifex ipse solus sumit. Quo factō, diaconus ponit hostiam consecratam pro crastina die reseruandam in calicem seu vasculum ad hoc paratū & reuerenter collocat ipsam super medium altaris. Deinde pontifex postquàm se communicauerit & purificauerit, ac etiam primam digitorū ablutionem ex alio calice sumpserit, facta reuerentia sacramento in altari posito in secundo gradu altaris mitram accipit, & redit ad prædictam
sedem

sedem cum ministris suis & alijs assistentibus eo ordine, quo præmissum est: & ibi cum mitra sedet. Tunc archidiaconus stans apud pontificem, dicit alta voce in tono lectionis. *Oleū ad sanctum chrisma.*

O le um ad san ctum chri sma.

Et mox eadem voce & tono subiungit.

O le um ca te chu me no rum.

Quo dicto duodecim presbyteri septem diaconi & septem subdiaconi parati prædicti, & alij ministri quot necessarij fuerint eo ordine, quo venerunt, pergunt ad sacramentum ad deferendum cum omni decore & reuerentia oleū chrismale & oleum catechumenorum, ministris tamen pontificis cum eo remanentibus, qui obla
L to sibi

De consecratione

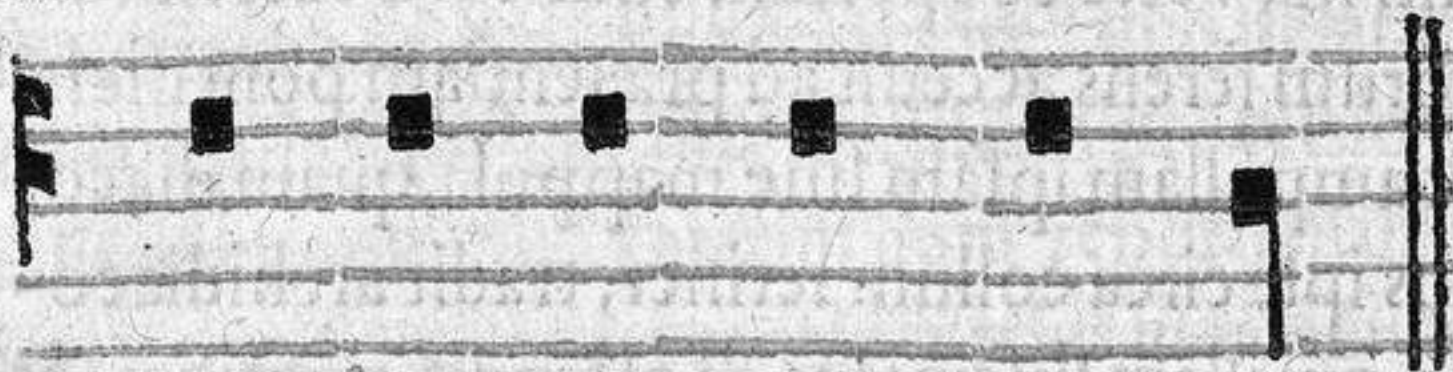
to sibi thuribulo imponit incensum, & benedicit more solito. Incedunt autem redeuntés ad chorum cum ampullis hoc ordine. Primò thuriferarius cum thuribulo fumigante, quem sequitur subdiaconus, crucem deferens medius inter duos acolytos cū cereis ardētibus: tūc duo cātores cātātes versus. *O redemptor.*: vt in pōtificiali habentur: quos sequuntur bini & bini subdiaconi & diaconi. Deinde vnus subdiaconus portans vasculum cum balsamo. Tūc duo diaconi ampullas olei ad sanctum chrisma, & pro oleo catechumenorū portantes, qui habent mappulas mundas siue vela ad collum, quorum extremitates ante petus dependent, tenentes ipsas ampullas sinistris brachijs amplexatas seu circūdatas, & extremitatibus mappularum, quæ à dextris dependent, inuolutas, & coopertas: ita tamen, vt à medio supra videri possint. Diaconus autem, qui oleum pro sancto chrismate portat, à dextris vadit, hos sequuntur duodecim sacerdotes prædicti bini & bini: quibus sic à sacristia versus pontificem præcedentibus, duo cantores prædicti cantant versus. *O redemptor.* vt in pontificali. Eis igitur ordine præmisso in presbyterium ecclesiæ cantando versus præmissos perueniētibus crux cū candelabris & incēso situantur prope altare iuxta cornu epistolæ. Archidiaconus, diaconus, & subdia

subdiaconus ministrantes sint circa pontificem
 hinc & inde. Sacerdotes verò duodecim parati
 iuxta eos duo cornua faciunt: sex hinc, & sex
 illinc, vertentes faciem ad altare: à lateribus assi-
 stentes pontifici tanquam eius testes & myste-
 rij sacri chrisomatis cooperatores, diaconi verò
 post tergum pontificis, & post eos subdiaconi
 parati stant tanquam ministri & inspectores.
 Interim diaconi ampullas olei chrisimalis & olei
 catechumenorum portantes, & subdiaconus cū
 balsamo se firmant quousq; omnes prædicti in
 suis locis fuerint ordinati. Omnibus itaq; dispo-
 sitis diaconus ampullam olei chrisimalis ferens,
 venit ante pontificem, & archidiaconus illam in-
 uolutam cū mappula, quam diaconus ipse circa
 collum portavit, de manu eius accipiens, eam sic
 inuolutam ostendit pontifici sedenti, & illam su-
 per mensam ante episcopum positam collocat
 diligenter, alio diacono ampullam aliam assidue
 inter brachia tenente: tunc subdiaconus vasculū
 cum balsamo portans illud tradit archidiacono,
 qui balsamū pontifici similiter ostendēs ipsum
 supra mensam collocat. Tunc pontifex deposi-
 ta mitra surgit, & versus ad altare habens ante se
 super mensam ampullam olei chrisimalis & bal-
 samum ante omnia benedicit ipsum balsamum
 dicens. *Dominus vobiscum. &c.* vt in pōtificiali. De

De consecratione

inde accepta mitra stans adhuc pontifex miscet super patenam, vel in aliquo paruo vasculo balsamum cum modico oleo de ampulla chrisimali sumpto dicens, *Oremus. Dominum. & c.* Quo facto pontifex retenta mitra, exhalat planè tertio in modum crucis super os ampullæ chrisimalis inuolutæ ante eum super mensam stantis. Deinde duodecim sacerdotes parati, qui iuxta eum sunt, ordinatim facientes reuerentiam sacramento in altari posito, & pontifici, ad mensam prædictam accedunt: & stantes ante eam singuli successiuè eodem modo, vt pontifex fecerat, in modum crucis super os ampullæ prædictæ halât. Tunc reuerentiam vt suprâ facientes, ad loca sua reuertuntur. Quo facto surgit pontifex, & stans cum mitra, legendo dicit exorcismum chrismalem, absolutè dicens. *Exorcizo te creatura olei. & c.* Deinde deposita mitra, extensis manibus ante petus, dicit præfationem, vt in pontificali. Præfatione finita, pontifex balsamum cum illo modico oleo ex ampulla chrisimali sumpto mixtum commiscet sancto chrismati, reponens ipsum in ampullam chrismalem, & dicens, *Hæc commixtio liquorum. & c.* Tunc diaconus, qui ampullam chrismalem de sacristia portauit, deponit mappulam siue velum dimissa ei sua serica veste alba, quam antea habebat. Et pontifex capite inclinato salutatur

Incipit chrisma dicens.

A ue san ctum chris ma.

Et hoc secundò & tertio facit, semper altiùs dicēdo: quod postquàm tertio dixerit osculatur labium ampullæ: quo facto sedet pontifex, & accipit mitram. Tunc singuli duodecim sacerdotes parati prædicti accedunt successiue per ordinē ad mensam, supra quam posita est ampulla chris matis: & factis reuerentijs sacramento in altari posito, & pontifici, tertio in varia distantia genuflectunt coram ampulla, qualibet vice semper altiùs dicendo in tono prædicto

A ue san ctum chris ma.

Quo tertio dicto, labium ampullæ reuerenter osculantur, & ad sua loca reuertuntur quo peracto, ampulla in vno latere mensæ prædictæ collocatur. Et mox diaconus aliã ampul-

L 3 lam

De consecratione

Iam sua veste coopertam cum oleo catechumenorum ferens accedit ad praesentiam pontificis, & ampullam ipsam sine mappula, quam diaconus ipse circa collum retinet, tradit archidiacono, qui illam suscipiens, eam ostendit pontifici, & collocat supra mensam praedictam in medio ante pontificem, super quam ampullam statim tam ipse pontifex, quam etiam duodecim presbyteri praedicti halent, prout supra de ampulla chris matis factum est. Quo facto, pontifex surgens cum mitra, submissa voce legendo absolute exorcismum olei catechumenorum dicit. *Exorcizo te creatura olei. &c.* Deinde deposita mitra pontifex stans benedicit dictum oleum catechumenorum eadem voce dicens. *Dominus vobiscum. &c.* ut in pontificali. Deinde pontifex, & successiue duodecim sacerdotes praedicti reuerenter salutant oleum ipsum, dicentes tertio in tono lectionis.

A ue san ctum chris ma.

Et postquam tertio id fecerint, osculatur os ipsius ampullae, prout supra de chrismate positum est.

His

His itaque peractis, ambæ ampullæ per dictos duos diaconos eo ordine & decore, quo delatæ fuerant, ad sacrarium, siue sacristiam processionaliter reportentur. Interim dum reportantur, duo præmissi cantores cantant versus in pōtificali positos. Quibus finitis, vetus chrisma & oleū catechumenorum ac infirmorum, si quod remāferat in ampullis, ponitur in lampadibus ecclesiæ ante sacramentum, vt comburatur. Reliquū aut quod est in pixidibus, siue capsulis, cum bōbice igni comburitur, & nouum deinde cum noua bombice in pixidibus, siue capsulis imponitur. Interim dum chrisma & oleum catechumenorum ad sacristiā portantur, pontifex sedens cum mitra lauat manus: deinde redit ad altare: & profequitur missam, vt in missali habetur. Et dicto *Itē missa est*, dat benedictionem, & denuntiantur indulgentiæ per eum concessæ. Quibus denuntiatis, pontifex signat altare, dicens euangelium sancti Ioannis: & accedit ad faldistorium, vbi iubet presbyteris attentè, vt iuxta canonū traditionem chrisma & olea fideliter custodiāt. Et nulli sub prætextu medicinæ, vel maleficiij tradere præsumant. Alioquin honore priuētur. Postea sacras vestes deponit vsq; ad stolam, quam & omnia alia paramenta, quæ sub ipsa stola habet, retinet: & desuper pluuiiale violaceum acci-

De consecratione

pit. Diaconus verò, qui pontifici in altari ministravit, sacramentum pro crastina die consecratum reponit ad locum conuenientem ad hoc ordinatum. Interim paratur per sacristam, aut aliū ad quem spectat in loco conuenienti & consueto pro mandato fiendo credentia cum mappa congruenti, super quam ponuntur duo aut tria bacilia cum totidem bucalibus: vnum bacile cū tredecim mantilibus plicatis si pauperibus lauari sunt pedes. Alioquin si prius pauperibus pedes loti fuerint, paratur pro canonicis cum totidem mantilibus quot sunt canonici. Aliud bacile cum pecunijs pauperibus lotis donandis, in morticulis separatim positis, si tunc lauandi sunt pedes pauperum, linteum pontifici loturo cingendum, vasaque calidæ ad sufficientiam. Vas aque frigidæ etiam ad sufficientiam. Flores & herbæ odoriferæ pro lauandis, bacile cum bucali & mantili pro lotionem manuum pontificis, thuribulum cum igne, nauicella, & incenso, liber euangeliorum, liber pro pontifice ad dicendum orationem post lotionem, duo candelabra cum cereis ardentibus, pulpitus pro euangelio decantando, sedilia ordinata pro lauandis, faldistorium pro pontifice. Quibus omnibus paratis, & missa cum vesperis completis, pōtifex paratus amictu, alba, cingulo, stola, & pluuiali, violatijs, ac mitra simplici

plici cum canonicis, & clero ecclesiæ suæ ac diacono & subdiacono in eorum habitu, in quo in missa pontifici seruiuerunt ei assistētibus, & procedit ad locum capitularem ecclesiæ, vel alium consuetum, in quo lauandi, siue sint. xiiij. pauperes, siue canonici ecclesiæ, prout in aliquibus locis seruatur: stant apud sedilia sibi parata. Pontifex autem in faldistorio in conuenienti loco ibidem sibi ordinato sedet. Tunc diaconus accedit cum thuriferario ante pontificem, qui imponit incensum more consueto. Deinde idem diaconus coram pontifice genuflexus medius inter duos ceroferarios capitibus inclinatis stātes petit benedictionem: qua obtenta, vadit ad locum vbi euangelium est dicturus, præcedentibus thuriferario, ceroferarijs, & subdiacono in eodem loco dicens, signans, & thuriferans more consueto euangelium secundū Ioannē. *Ante diē festum Pasche. &c.* vt in pontificali. Interim pōtifex stat sine mitra versus ad diaconum cantantem. Finito euangelio subdiaconus portat librum apertū pontifici, qui osculatur illum: & incensatur more consueto. Tunc cantores incipiunt & prosequuntur antiphonam. *Mandatū nouū de vobis. &c.* Et alia prout in missali habetur. Pontifex verò deposito pluuiali præcingitur linteo mundo, & accepta mitra, accedit ad lauandos in suis se-

De consecratione

dilibus sedentes, vbi à dextris eius sit scutifer in sinistra habens peluim floribus & herbis odoriferis ornata: & in dextra bucale cum aqua calida. Vnus capellanus bacile tenens cum mappulis pro lotis tergendis: alius capellanus bacile tenens cum pecunijs pauperibus lotis donandis. Tunc pontifex genuflexus cum mitra lauat vni cuiq; pedem dextrum: quem deinde mappula munda tergit, & osculatur: & si lotus pauper est, mappulam ipsam cum pecunijs ad voluntatem ipsius pontificis in elemosynam dat ipsi loto. Si verò loti sint canonici, eis neq; mappula, neq; pecuniæ dantur. Lotis omnibus, pōtifex surgit & reuertitur ad faldistorium suum, deponitur ei linteus: sedet cum mitra: lauat manus & tergit: tunc surgit: imponitur sibi pluuiale violaceum prædictum: & detecto capite, dicit voce intelligibili. *Pater noster*. quod secretò complet. Deinde dicit. *Et ne nos inducas in tentationem.* &c. vt in pōtificiali. In aliquibus ecclesijs, expedita lotionem pedum, archidiaconus indutus tunica, acolytus cum thuribulo & incenso & duo ceroferarij capitulum intrant, & episcopus incensum cū signo crucis thuribulo imponit: tunc archidiaconus legit solenniter euangelium. *Ante diem festum Pasche*. sicut in ecclesia legi solet. Quo finito, sedēs prosequitur textum euangelij ipsius quasi lectionem

nem

nem legens continuò vsq; ibi. *Surgite eamus hinc.*
& mox de ipso loco surgentes pergunt in refer-
torium ordinatè, & ibi bibūt. Et archidiaconus
prosequitur euangeliū vsq; ibi, *Ut dilectio qua dile-
xit me, in ipsis sit, & ego in ipsis.* Post hæc pontifex
dat benedictionē, prout in pontificali posita est.
¶ Hæc præ manibus habe curiosissime lector
si in tam graui & sublimi illius diei officio
omnia perfectè pertractare desyderas.

FINIS.

INDEXEORVM

*quæ in hoc opusculo con-
tinentur.*

De defectibus eorum quæ in sacrosanctæ
eucharistiæ sacramento necessaria sunt:
& primò de defectu materiæ. fol. 1

¶ De qualitate vini, quod in hoc sacro
sancto sacramêto ministratur: & quo

modo in eo consecratur. 2

¶ De defectu aquæ. 5

¶ De defectu formæ. 5

¶ De defectu intentionis. 6

¶ De defectu vestimentorum. 6

¶ Quo tempore missa dici possit. 8

¶ Quas horas tenet sacerdos ante missã recitasse. 9

¶ De scrutatione cordis ante celebrationem. 9

¶ De clerico excommunicato suspenso, vel interdicitò etiã iniustè, quòd celebrari non possit. eod.

¶ De ieiunio sacerdotis ante celebrationem. 10

¶ De pollutione nocturna. 10

¶ De modo confitendi ante celebrationem. 11

¶ Oratio, quæ post confessionem dicitur. 11

¶ De ordine induendi paramenta sacerdotalia. 12

¶ De modo accedendi ad altare. 13

¶ De modo incipiendi confessionem & de omnibus alijs cæremonijs missæ secundum vsum Romanum cum sequentibus. 14

¶ De oratione quæ post missam dicitur 30

¶ De

INDEX.

- ¶ De missa, quæ in cantu dicitur. 30
- ¶ De missa pro defunctis. 34
- ¶ De celebratiõe duarũ vel triũ missarũ eadẽ die. 35
- ¶ De missa priuata, quæ coram pontifice dicitur. 35
- ¶ De missa solenni: quæ in cantu corã pontifice celebratur. 36
- ¶ De missa, quæ sicca nuncupatur. 36
- ¶ De missa sicca, quæ in mari vel flumine dicitur. 37
- ¶ De eadem missa sicca coram infirmo vel alia persona celebranda. 38
- ¶ De ijs, quæ intelligibili voce ita quod à circumstantibus audiantur in missa dicenda sunt. 38
- ¶ De orationibus, & commemorationibus in missa dicendis & earum ordine. 39
- ¶ De modo celebrandi festa duplicia, quæ in septuagesima, sexagesima, quinquagesima, & quadragesima, & dominicis aduentus incidunt. 39
- ¶ Quomodo secunda oratio missæ non concludatur cum prima. 40
- ¶ De præponēdis, vel postponēdis orationibus. 40
- ¶ De modo celebrandi officium in vigilia. 41
- ¶ De commemoratione festi simplicis quod in quadragesima incidit. 41
- ¶ De concursu duorum festorum in vna die. eod.
- ¶ De festo vigiliã habēti, quod in .2. feria incidit. 42
- ¶ De festo incidenti in die quatuor temporum. eod.
- ¶ De commemoratione, quæ dicitur super populum in diebus ferialibus quadragesimæ. ibid
- ¶ De oratione, A cunctis, quo tempore dicatur. 43
- ¶ De orationibus, & commemorationibus, quæ fiunt in missa pro defunctis. 44
- ¶ Quando

I N D E X.

¶ Quando & quoties dicendum fit Alleluia.	44
¶ Quomodo concludendæ sint orationes.	45
¶ In quib ⁹ diebus nõ dicitur, Gloria in excelsis. eod.	
¶ In quibus festis dicitur, Credo in vnũ Deum. ibid.	
¶ De præfationibus totius anni.	46
¶ De manuum eleuatione.	47
¶ De osculo quod in altari fit.	48
¶ De defectibus missam celebranti aliquando occur rentibus.	ibidem.
¶ De vomitu sacramenti.	ibidem.
¶ De noua specie apparente.	49
¶ Quando corpus Christi cadit.	eod.
¶ Quando sanguis Christi cadit.	ibidem.
¶ De musca vel aranea vel veneno mixtis in sangui ne Christi.	49
¶ De modo incensandi altare in principio missæ.	50
¶ De modo incensandi oblata.	51
¶ Quando sacerdos extra cæremonias missæ genu flectat.	52
¶ De forma absoluendi ab excõicatione maiori.	52
¶ De forma absolutionis plenariæ in mortis articu lo facienda illi, qui habet gratiã à Ro. Pon.	54
¶ De forma absolutionis plenissima, qua absoluunt tantum illi, qui gratiam habent, vt ab omnibus censuris & effectibus possint absolui.	54
¶ De communi forma absoluendi ab excõmunica tione minori & à peccatis.	55
¶ De officio diaconi eidẽ pontifici ministrantis.	66
¶ Quomodo sacerdos tenetur scire censuras & cas sus reseruatos.	67
¶ De casibus episcopis reseruatis.	77

Finis tabulæ.

2 libras m^{ca} Zinca

14

41